

MAAKONNAÜLESE ÕPPEKORRALDUSE ANALÜÜS HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTE HARIDUSTEENUSEKS RAPLAMAAL

September 2022

Raplamaa Omavalitsuste Liit

Association of Local Authorities of Rapla County

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

MAAKONNAÜLESE ÕPPEKORRALDUSE ANALÜÜS HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTE HARIDUSTEENUSEKS RAPLAMAAL

Tellija: MTÜ Raplamaa Omavalitsuste Liit

Konsultant: OÜ Cumulus Consulting

Versioon: 5.09.2022

Sisukord

SISSEJUHATUS JA METOODIKA.....	3
1 LÄHTEOLUKORRA ÜLEVAADE	8
1.1 RAHVASTIKUPROTSESSID	8
1.2 HARIDUSVÖRK	13
1.2.1 Maakonna haridusasutused	13
1.2.2 Alusharidus	14
1.2.3 Üldharidus	15
1.3 TUGITEENUSTE KORRALDUS	17
1.3.1 Hariduslike tugiteenuste sihtrühmad	17
1.3.2 Hariduslike erivajadustega laste toe korraldus	22
1.3.3 Peamised väljakutsed ja arendusplaanid	24
1.3.4 Vanemate rahulolu ja vajadused	26
1.3.5 Personal	30
1.3.6 Kinnisvara ja finantseerimine	33
2 KONTEKST JA POLIITIKASUUNDUMUSED	36
2.1 HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTE ÕPPEKORRALDUSE VÄLISKESKKOND	36
2.1.1 Riigi poliitika suunad strateegiates	36
2.1.2 Tuge vajavatele lastele teenuste tagamise süsteem ja selle muutmise poliitikasuunad	39
2.2 VÕIMALIKUD KORRALDUSMUDELID	42
2.3 PRAKTIKAD MUJAL	45
2.3.1 Saaremaa Toetava Hariduse Keskus	45
2.3.2 Pärnu Õppenõustamiskeskus	46
2.3.3 Tartu linna Hariduse Tugiteenuste Keskus	47
2.3.4 Jaagu Lasteaed-Põhikool	48
2.3.5 Leedu	49
2.3.6 Soome	50
2.3.7 Rootsi	52
3 HARIDUSE TUGITEENUSTE KORRALDUSE VÕIMALUSED	54
3.1 OSAPOOLTE IDEAALNÄGEMUS ÕPPEKORRALDUSEST	54
3.2 OSAPOOLTE VALMIDUS KOOSTÖÖKS	55
3.3 TUGITEENUSTE KORRALDAMISE VÕIMALUSED	56
3.3.1 Tugiteenuste korraldamise valikute hindamise metoodika	56
3.3.2 Alternatiivide kirjeldus	58
3.3.3 Alternatiivide hindamise tulemused	62
3.4 TUGITEENUSTE KORRALDUSMUDEL TULEVIKUS	70
3.4.1 Maakonnaülene tuge vajavate laste haridus- ja kompetentsikeskus	70
3.4.2 Tegevused tugiteenuste korraldusmodeli rakendamiseks	73
4 TEGEVUSKAVA	77
LISAD	80
LISA 1. ANDMEPÄRINGU SISU	80
LISA 2. KOV-IDE INTERVJUUDE KÜSIMUSED	82
LISA 3. KÜSITLUSANKEET	83
LISA 4. EESTI PRAKTIKATE KÜSIMUSED	87
LISA 5. VÄLISKAASUSTE KÜSIMUSED	88

Sissejuhatus ja metoodika

Riigi hariduspoliitikas on oluliseks suunaks kaasava hariduse kontseptsiooni rakendamine. See kajastub nii kehtivas põhikooli ja gümnaasiumiseaduses kui ka haridusvaldkonna strateegilistes dokumentides. Kaasava hariduse peamine eesmärk on hariduslike erivajadustega õpilastele (HEV) kodulähedases lasteaias/koolis õppimise tingimuste loomine ja vajadusel tugiteenuste tagamine, mis võimaldavad neil tavalises keskkonnas hakkama saada. Vaatamata enam kui 10-aastasele rakenduspraktikale on aga endiselt poliitika rakendajate ja sihtrühma seas palju ebaselgust kaasava hariduse olemuse ja selleks vajalike rakendusmeetmete suhtes.

Viimastel aastatel on toimunud mitmeid muudatusi, mis on mõjutanud HEV õpilastega tegelemist ja kaasava hariduse kontseptsiooni rakendumist – haldusreformi tagajärjel omavalitsuste ühinemine ja tugevnemine, maavalitsuste tegevuse lõpetamine, SA Innove Rajaleidja keskuste tekkimine ja hilisem ümberkorraldamine, Haridus- ja Noorteameti moodustamine. Kõigi nende muutuste keerises on tekkinud mitmeid „lahtisi otsi“, mis ootavad süsteemset lahendust lähtuvalt õppijate vajadusest ja heaolust.

Kaasava hariduse kontseptsiooni rakendamiseks on näiliselt loodud kõik eeldused – seadusandlus ning riiklikud poliitika- ja strateegiadokumendid. Tegelikkuses on aga rakendamise juures palju ebaselgust ja -ühtlust ning kontseptsiooni ei ole õnnestunud viimase 10 aasta jooksul tõhusalt ja kõikjal ellu viia. Sellele on viidanud 2020. a ka Riigikontroll. Eri piirkondades ja eri haridusasutustes on lahendused väga erinevad. Valdkonnas on vaja märksa suuremat selgust – lahendusi, mis oleksid teadmuspõhised, süsteemsed ja piirkondlikult sobivad.

Riigikontrolli 25. novembri 2020 auditis „Hariduse tugiteenuste kättesaadavus“ juhitakse tähelepanu hulgate puudustele valdkonnas, nt tugispetsialistide puudusele, teenuste piiratud ja alarahastusele lasteaedades, tugiteenuste korralduse tulemuslikkuse hindamissüsteemi puudustele jne.

2021. a märtsis sõnastasid sotsiaalkaitseminister Signe Riisalo ning haridus- ja teadusminister Liina Kersna suulise koostööleppe tegutseda ühiselt laste ja perede huvides, et parandada abi kättesaadavust ning vähendada killustatust sotsiaal-, tervishoiu- ja haridussüsteemi vahel ning moodustasid valdkondadeülese töögrupi nende küsimustega tegelemiseks aastatel 2021–2023.

2016. a Eesti Rakendusuuringu Keskuse CentAR läbiviidud uuringu järgi on HEV tuge vajavaid õpilasi ligikaudu 20% kõigist õpilastest. See osakaal on olnud aastast aastasse küllaltki stabiilne. Veerandile neist on määratud vähemalt kaks HEV liiki. Hariduslike erivajadusi ja nende esinemise kombinatsioone on väga mitmeid, eeldades erinevaid teenuseid või õppekorraldust.

Enamik HEV lastest õpib praegu tavakoolides. Rapla maakonnas on lisaks olemas aga ka pikaajaliselt toiminud ja kompetentse õpetajaskonnaga erikool – Raikküla Kool, kus pakutakse lihtsustatud-, toimetuleku- ja hooldusõpet.

Praegu tegeleb iga Raplamaa omavalitsus ja kool HEV lastega iseseisvalt ja „omast tarkusest“. Arvestades seda, et tegemist on väga keerulise temaatikaga – erivajaduste määramine, erineva toe vajaduse väljaselgitamine ja tagamine, erinevate õppevormide (erikoolid, eriklassid, tavaklassid) ja erinevate õppekavade rakendamine jne – ei pruugi

selline lähenemine osutuda kõige edukamaks. Õppetegevusele lisanduvad ka mitmed erinevad sotsiaal- ja tervishoiuteenused, mis ühele või teisele HEV lapsele on vajalikud.

Ühest küljest nõuab kaasava hariduse kontseptsiooni rakendamine väga individuaalset lähenemist ja vastavaid erilahendusi, kuid praegune riiklik nõustamis- ja rahastamisskeem on selle tõhusaks toetamiseks liiga standardiseeritud ega ole piisavalt paindlik. Arvestades teemavaldkonna keerukust ja lahenduste mitmekesisust (sh vajadus märkimisväärse tugistruktuuri järele), on erinevad ressursid ka valdades ja koolides liigselt killustatud ja paljuski ebapiisavad (õpetajad, tugispetsialistid, ruumid, õppevahendid, raha jm). Tuleb arvestada, et keerukamatel juhtumitel võib HEV lapse õpilaskoha maksumus olla isegi kuni neli korda tavapärasest kõrgem. Ressursside (nt spetsialistide) piiratus on viinud ka koolidevahelise konkurentsini ja üksteiselt „üleostmiseni“.

Vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele on omavalitsusüksuste ülesanne ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist. Rapla maakonnas täidab nimetatud ülesannet Raplamaa Omavalitsuste Liit. Maakonna arengu suunamiseks on koostatud Raplamaa arengustrateegia 2035+, mis jõustus 15. jaanuaril 2019. Arengustrateegias sätestatud üks eesmärkidest (nr 8) kõlab järgmiselt: „Maakonna haridusasutuste koostöö tagab suuremad valikuvõimalused õppijatele ja parima ressursikasutuse“, mille põhisuund on luua võimalused kõigile õpilastele arendada vastavalt nende võimetele täielikult välja oma potentsiaal. Selle sees on oluline on ka HEV lastele võrdsete arenguvõimaluste loomine erinevate õppevormide ja tugisüsteemide kaudu. Ka strateegiline eesmärk 10: „Igale lapsele on tagatud talle sobiv lasteaia või -hoiukoht“ näeb olulise teemana HEV lastele suunatud lahendusi.

Tänapäev on kõik maakonna omavalitsused on teadvustanud HEV õpilaste temaatika olulisust ja vajalikkust strateegiliste otsuste langetamiseks ning konkreetsete tegevuste kavandamiseks maakonnas. Lisaks on omavalitsused teadvustanud ühise tegutsemise vajalikkust – neid teemasid saab kestlikul viisil lahendada vaid komplekselt ja ühiselt.

Siinse analüüsi eesmärk on kirjeldada ja mõtestada lahti praegune olukord ja tulevikusuundumused HEV laste õppekorralduses Rapla maakonnas ning disainida maakonnaülene mudel, mis parimal viisil tagaks lastele arenguvõimalused ning võimaldaks optimaalselt kasutada maakonnas kättesaadavaid ressursse.

Eesmärgi saavutamiseks jagati analüüs etappidesse, millele püstitati vastavad uurimisülesanded (Tabel 1).

Tabel 1. Analüüsi disain

Analüüsi etapp	Uurimisülesanne	Andmed ja meetod
Teenuse sihtrühmade ja võimekuste analüüs, teenusevajaduse prognoos	1. Analüüsida rahvastikuprotsesse ja muutuseid hariduse tugiteenuste sihtrühmades: - Maakonna ja piirkondade rahvaarv (sh laste arv), selle muutused - Sihtrühma (HEV lapsed) arvukus ja koosseis (sh erivajaduste hulga ja iseloomu alusel) ning tulevikuprognoos	- Rahvastikuregistri andmete töötlus - Andmepäring KOV-idele ja Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) - Andmepäring KOV-idele - Prognoos rahvastikuregistri ja toevajadusega laste osakaalu alusel

	c. HEV tugede määramise alused ja nende jätkusuutlikkus d. HEV lastele suunatud teenuste vajaduse ja mahtude prognoos 2. Kaardistada praegused HEV lastele teenuste tagamise võimekused maakonnas, sh Raikküla Koolis: a. Olemasolev personal ja nende kvalifikatsioon b. Ruumid ja muu taristu c. Rahalised vahendid ja finantsallikad d. Muud asjassepuutuvad võimekused e. Prognoosida tuleviku vajadusi erinevate võimekuste osas	a. Andmepäring EHIS-esse b. Andmepäring KOV-idele c. Andmepäring KOV-idele d. Andmepäring KOV-idele (tugispetsialistide ideaalarv ja selle kulu) e. Intervjuud KOV-ides (tänaused kitsaskohad, tulevikusuundumused, koostöövalmidus; maakonna, piirkonna, asutuse tasandi tugiteenused)
Tuge vajavate laste õppekorraldus Raplamaal	3. Kaardistada HEV laste õppekorralduse olukord maakonnas: a. Õppekorralduse ja sotsiaal- ning tervishoiuteenuste süsteemi ülesehitus (sh nii tava- kui erikoolid, samuti nii tava- kui erilasteaiad) b. Teenuste pakkumise kohad ja viisid maakonnas c. HEV laste ja lapsevanemate rahulolu ning vajadused	a. Intervjuud KOV-ides b. Intervjuud KOV-ides c. Veebipõhine küsitlus toevajadusega laste vanemate hulgas
Poliitika suundumuste ja sarnaste kaasuste analüüs	4. Kaardistada HEV laste õppekorralduse väliskeskkond: a. Riiklikud poliitikad (seadusandlus, poliitilised ja strateegilised dokumendid) – kas ja kuidas toetavad need HEV laste haridust ja sotsiaalteenuseid maakonnas b. Tulevikus asetleidvad muudatused, mis mõjutavad õppekorraldust ja sotsiaal- ning tervishoiuteenuseid maakonnas c. Kasulikud praktikad välisriikides ja Eestis, mis on asjakohased HEV laste õppekorralduse ja teenuste korraldamise seisukohast Rapla maakonnas	a. Poliitikadokumentide kaasusanalüüs b. Intervjuu Sotsiaalministeeriumiga (Haridus- ja Teadusministeeriumi teave on varasemast olemas) c. Intervjuud teiste Eesti omavalitsuste ja välisriikide esindajatega
Tugiteenuste tagamise mudeli ja korralduse disain	5. Modelleerida HEV laste õppekorraldust ja sotsiaal- ning tervishoiuteenuste tulevikukorraldust Raplamaal Vastavalt lähteülesandele arvestada, et korraldus:	• Alternatiivide kirjeldamine vastavalt intervjuudest jt andmetest saadud sisendile (vt ptk 3.3.2.) • Alternatiivide hindamine Delfi meetodil (vt ptk 3.3.1 ja 3.3.3.)

	a. Tagaks nii HEV laste kui ka tavaõpilaste väga hea arengu b. Haaraks kõiki maakonnas kokku lepitud vajalikke teenuseid ning hindaks võrdlevalt nende kvaliteeti ja kättesaadavust c. Säilitaks või looks silmapaistva HEV valdkonna kompetentsi maakonnas d. Kirjeldaks toimiva koostöövõrgustiku, juhtimis- ning rahastusmudeli, rollide ja vastutuse jaotuse e. Hinnataks võrdlevalt tegevuste ruumilise paiknemise optimaalsust f. Hinnataks võrdlevalt vajalike võimekuste ja ressursside kasutuse efektiivsust g. Analüüsitaks ja hinnataks maakondliku süsteemi potentsiaalseid osiseid: erikool, erilasteaed, HEV laste kompetentsikeskus(ed) ja kaalutaks nende sobivust üldisse pilti	• Hindamistulemuste arutelu tellija esindajatega
Poliitikasoovitused ja rakenduskava	6. Koostada poliitikasoovitused ja tegevuskava mudeli rakendamiseks	• Analüüsi süntees ja selle põhjal soovitude koostamine • Mudeli ellurakendamise tegevuskava koostamine

Uuringuraport koosneb viiest osast, mis on liigendatud vastavalt uurimisetappidele ja -küsimustele. Esimeses peatükis käsitletakse praegust olukorda, teises luuakse ülevaade laiemast kontekstist.

Uuringu läbiviimist koordineeris juhtrühm, kuhu kuulusid Hannes Vald (Kaiu Põhikool), Riina Tomingas (Eidapere Põhikool), Katrin Velleste (Kehtna Vallavalitsus), Meeri Ehandi (Kohila Vallavalitsus), Meelis Välis (Märjamaa Vallavalitsus), Jüri Morozov (Rapla Vallavalitsus), Silvi Ojamuru (Raplamaa Omavalitsuste Liit), Age Tekku (Raplamaa Omavalitsuste Liit), Tavo Kikas (Raplamaa Omavalitsuste Liit). Lisaks kaasati laiendatud aruteludesse veel Lea Vendik (Hagudi Põhikool), Kristine Niit (Märjamaa Gümnaasium), Ülle Riisalu (Alu Kool), Andres Muddi (Raikküla Kool), Piret Liba (Haridus- ja Teadusministeerium), Lea Mardik (Haridus- ja Noorteamet).

Analüüsi raames viidi läbi 18 individuaal- ja grüpiintervjuud järgmiste organisatsioonidega:

1. *Educational Support Service*, Raseniai, Leedu
2. Kehtna Vallavalitsus
3. Kohila Vallavalitsus
4. MTÜ Kohila Turvakeskus (rehabilitatsiooniteenused)
5. Märjamaa Vallavalitsus
6. Nurmijärvi Vallavalitsus (Soome)
7. OÜ Ridiradiralla (tugiisikuteenus)

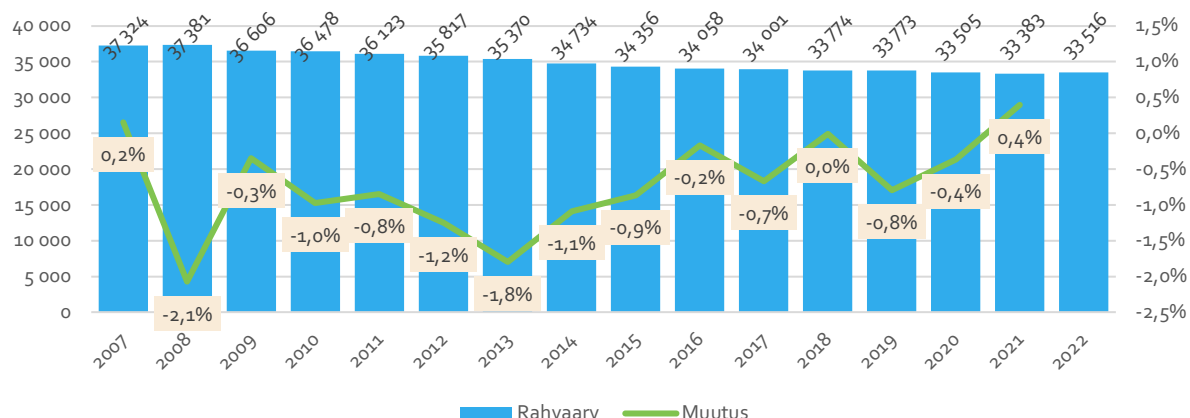
8. Pärnu Linnavalitsus/Pärnu Õppenõustamiskeskus
9. Raikküla Kool
10. Rajaleidja
11. Rapla Vallavalitsus
12. Raplamaa Haigla (rehabilitatsiooniteenused)
13. Raplamaa kaasava hariduse tööühm
14. Raplamaa Omavalitsuste Liit
15. Saaremaa Toetava Hariduse Keskus (tugiteenuste keskus Saaremaal)
16. Sotsiaalministeerium
17. *Tranas Primary Special School and Upper Secondary Special School*, Rootsi
18. Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool

Uuringu läbiviijad (OÜ Cumulus Consulting uurimisrühm koosseisus Mihkel Laan, Jaan Urb, Hannes Orgse ja Kersten Kattai) avaldavad siirast tänu kõikidele intervjuudes ja aruteludes osalejatele!

1 Lähteolukorra ülevaade

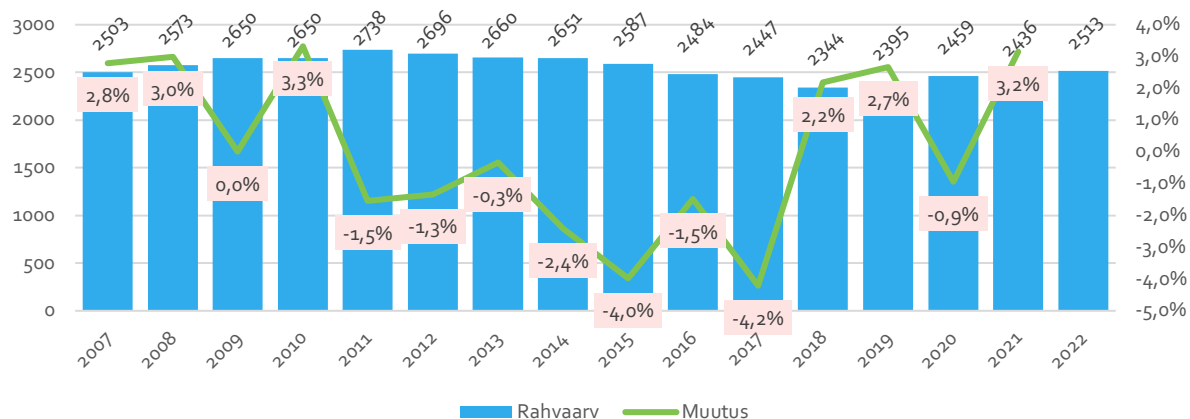
1.1 Rahvastikuprotsessid

Rapla maakonnas elas 2022. aasta alguse seisuga 33 516 elanikku. Viimase 15 aasta jooksul on maakonna rahvaarv vähenenud ligi 4 000 elaniku võrra ehk aastakeskmiselt -0,7%. Viimasel viiel aastal on kahanemise tempo aeglustunud (Joonis 1).

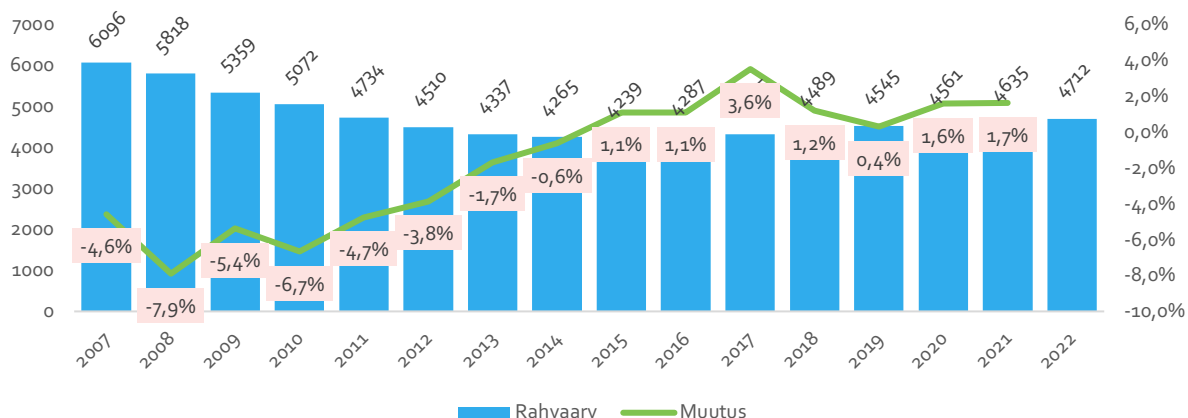
Joonis 1. Rahvaarvu dünaamika Rapla maakonnas (rahvastikuregister)

Peale vahepeal toimunud tõusu ja langust on kuni 6-aastaste laste arv taas samaväärsel tasemel kui 15 aastat tagasi ehk maakonnas on u 2500 vastavas vanuses last (Joonis 2).

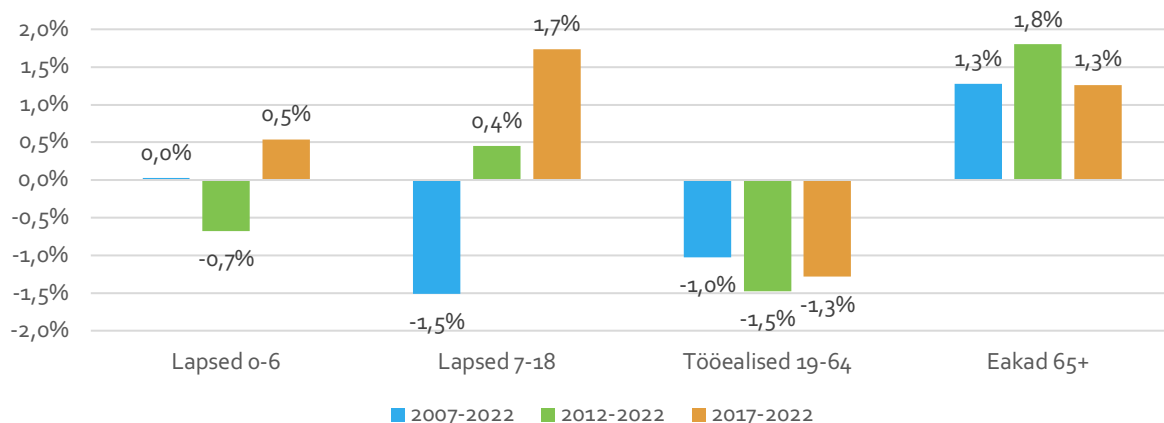
Joonis 2. Vanuserühma 0–6 eluaastat dünaamika Rapla maakonnas (rahvastikuregister)

Vanuserühma 7–18 kiire kahanemine leidis aset perioodi algupoolel. Kui 15 aastat tagasi oli lapsi vanuserühmas enam kui 6000, siis 2022. aastal u 4700 ehk 1300 võrra vähem. Samas peale madalaimat seisu aastal 2015 on vanuserühm taas järjepidevalt kasvanud (Joonis 3).

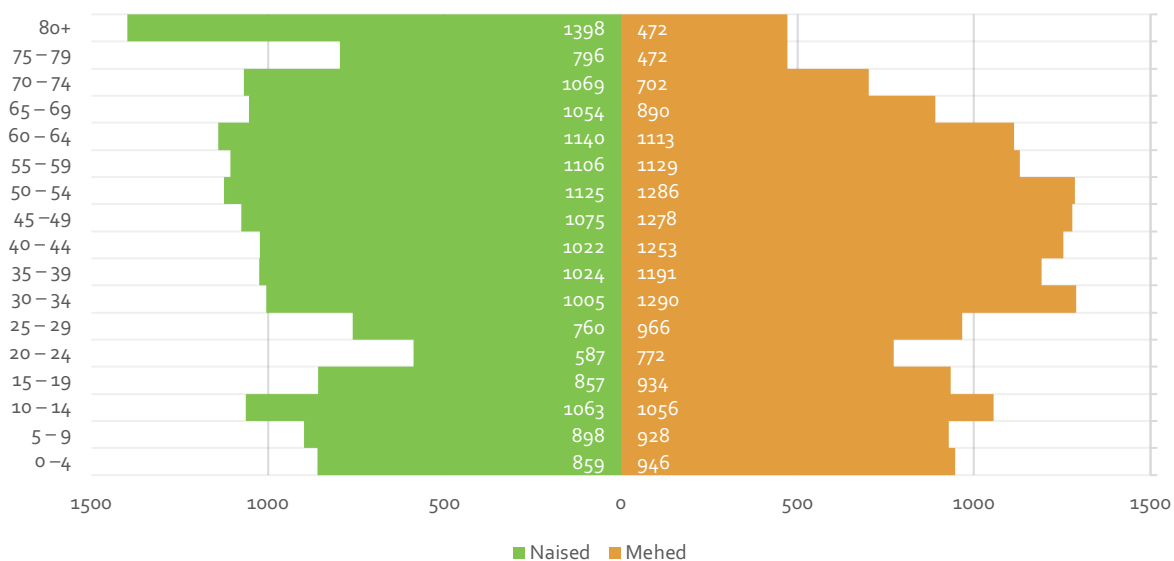
Joonis 3. Vanuserühma 7–18 eluaastat dünaamika Rapla maakonnas (rahvastikuregister)

Kui nooremate vanuserühmade dünaamika on viimasel viiel aastal pöördunud kasvule, siis tööealiste osas on toimunud järjepidev kahanemine. Tööealine elanikkond (vanuserühm 19–64) on viimasel kümnendil kahanenud keskmiselt 1% võrra aastas. Eakate arvukus (vanuserühm 65+) on stabiilselt suurenenud (Joonis 4).

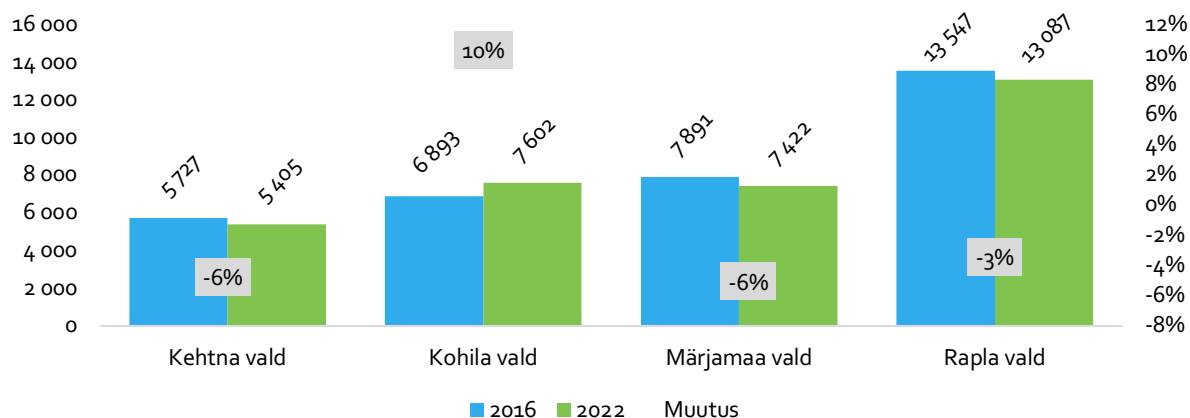
Joonis 4. Aastakeskmine muutus vanuserühmades perioodidel Rapla maakonnas (rahvastikuregister)

Maakonna rahvastiku vanusjaotus on osalt ühtlane, kuid ikkagi pisut tasakaalust väljas. Vahemikus 30–64 eluaastat on viieaastastes vanuserühmades 2200–2400 elanikku. Nooremates vanuserühmades on elanike vähem. Ainsana on üle 2000 elaniku vanuses 10–14. Teistes nooremates vanuserühmades on 1700–1800 elanikku ehk veerandi võrra vähem kui 30–64-aastaseid (v.a. 1300 elanikuga vanuserühm 20–24). Väiksemad põlvkonnad sisenevad lähikümnendil peamisse viljakasse ikka (sündide vanusjaotuse alusel), mis toob kaasa sündide arvu kahanemise. Sooline jaotus on kogurahvastiku vaates tasakaalus, samas on potentsiaalselt taastootvas vanuses naiste osakaal väiksem (Joonis 5).

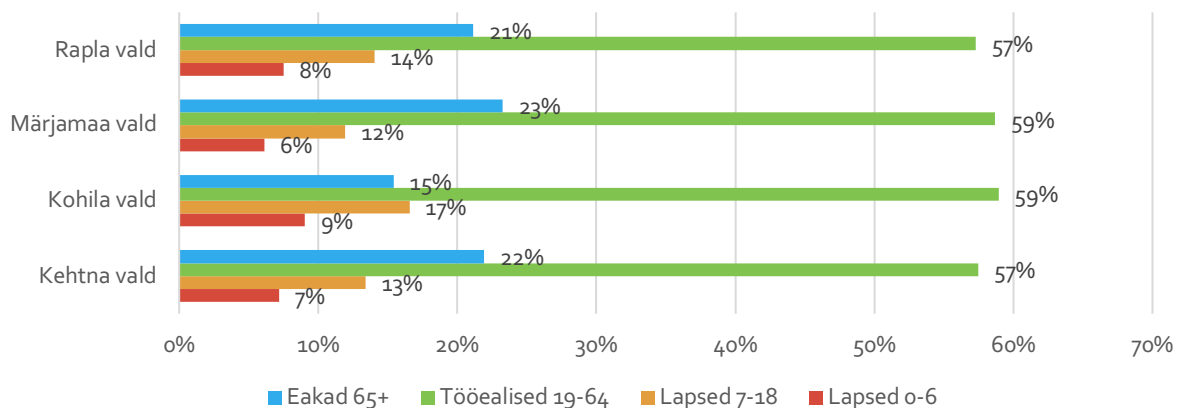
Joonis 5. Soo-vanusjaotus Rapla maakonnas 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Rapla maakonnas on neli omavalitsusüksust. Suurim neist on enam kui 13 000 elanikuga Rapla vald (39% maakonna elanikkonnast). Kohila ja Märjamaa vallas elab mõlemas u 7500 elanikku (22%) ning Kehtna vallas 5400 elanikku (16% maakonna elanikkonnast). Viimase kuue aasta vaates saab omavalitsuste rahvaarvu muutuses eristada kahte trendi. Kahanenud on Kehtna (-6%), Märjamaa (-6%) ja Rapla valla (-3%) elanikkond. Kümne protsendi võrra on kasvanud elanike arv Kohila vallas (Joonis 6).

Joonis 6. Rahvaarvu muutus omavalitsustes perioodil 2016–2022 rahvastikuregister

Maakonna elanikkonnast on 7,5% kuni 6-aastased, 14,1% 7–18-aastased, 58% 19–64-aastased ning 20,4% 65-aastased ja vanemad. Kuni 18-aastaste osakaal kogurahvastikus (21,6%) on kõrgem Eesti keskmisest näitajast (20,2%). Tööealisi on võrreldes Eesti keskmisega (59,6%) protsendipunkti võrra vähem, eakate osakaal rahvastikus on samaväärne (Eesti keskmine on 20,2%). Omavalitsuste rahvastiku vanusjaotuses on erinevused. Kõige enam noori (kuni 18 eluaastat) on Kohila vallas (26%), teistes omavalitsustes vahemikus 18%-21%. Eakate osakaal on Eesti keskmisest (20%) kõrgem kõikides omavalitsustes peale Kohila valla (Joonis 7).

Joonis 7. Rahvastik vanuserühmades omavalitsustes seisuga 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Aastatel 2016–2021 kahanes rahvaarv maakonnas loomuliku iibe tulemusena aastakeskmiselt 88 inimese võrra. Rändeiibe on olnud tasakaalus. Teisalt ei jaotu rändeaktiivsus maakonna territooriumil ühtlaselt. Kui Kohila valda on aastakeskmiselt sisse rännanud enam kui sada elanikku, siis Kehtna ja Märjamaa valdadest on aastakeskmiselt lahkunud u 30 ja Rapla vallast u 50 elanikku.

Kokkuvõtvalt on viimasel kuuel aastal loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu kasvule olnud vastavalt -0,3% ja 0% aastas. Loomuliku iibe mõju on aastakeskmiselt olnud kõige suurem Märjamaa (-0,6%) ja Kehtna (-0,4%) vallas. Rändeiibe negatiivne mõju on aastakeskmiselt olnud Kehtna, Rapla ja Märjamaa vallas ligi pool protsenti, Kohila vallas positiivne mõju 1,5% (Tabel 2).

Tabel 2. Loomuliku- ja rändeiibe mõju omavalitsuste rahvaarvu muutusele 2016–2021

Loomuliku iibe jaotus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aastakeskmine
Kehtna vald	0,0%	-0,5%	-0,2%	-0,1%	-0,5%	-1,4%	-0,4%
Kohila vald	0,4%	-0,1%	-0,1%	0,4%	0,1%	0,2%	0,1%
Märjamaa vald	-0,5%	-0,6%	-0,6%	-0,7%	-0,6%	-0,7%	-0,6%
Rapla vald	-0,4%	-0,2%	-0,1%	-0,2%	-0,2%	-0,1%	-0,2%
Kokku	-0,2%	-0,3%	-0,2%	-0,2%	-0,3%	-0,4%	-0,3%
Rändeiibe jaotus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aastakeskmine
Kehtna vald	-1,2%	-0,5%	-0,9%	-1,0%	0,0%	0,4%	-0,5%
Kohila vald	2,0%	0,6%	2,6%	1,1%	0,8%	1,9%	1,5%
Märjamaa vald	-0,6%	-0,2%	-0,5%	-1,2%	-0,4%	0,6%	-0,4%
Rapla vald	-0,1%	-0,9%	-0,1%	-1,1%	-0,5%	0,4%	-0,4%
Kokku	0,0%	-0,4%	0,2%	-0,6%	-0,1%	0,8%	0,0%

Summaarne sündimuskordaja on Rapla maakonnas viimasel kuuel aastal olnud vahemikus 1,63 kuni 2,02 last viljakas eas naise kohta, keskmiselt 1,8 last. See on mõnevõrra allpool rahvastiku taastetaset (keskmiselt 2,1 last), kuid kõrgem võrreldes Eesti keskmisega (samal perioodil u 1,6 last viljakas eas naise kohta). Kohila vallas on sündimuskordaja (2,0) maakonna keskmisest kõrgem. Rapla vallas (1,8) ja Kehtna vallas (1,75) maakonna keskmise lähedal ning Märjamaa vallas (1,55) madalam.

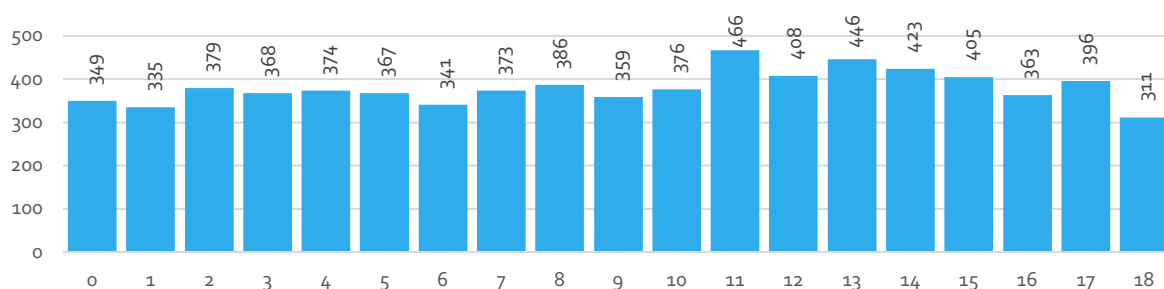
Sündide arv maakonnas on olnud stabiilne. Perioodil 2016–2021 on olnud sündide vahemikus 306 kuni 341, aastakeskmiselt 325. Aastakeskmiselt on Rapla vallas sündinud 130, Kohila vallas 83, Märjamaa vallas 59 ja Kehtna vallas 53 last (Tabel 3).

Tabel 3. Sündide arv omavalitsuste lõikes aastatel 2016–2021 (rahvastikuregister)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kehtna vald	57	55	53	68	35	48
Kohila vald	92	63	78	95	82	87
Märjamaa vald	59	60	59	55	59	63
Rapla vald	113	132	140	124	130	143
Kokku maakonnas	321	310	330	342	306	341

Sündide arvu langust on osalt aidanud pidurdada sündimuskäitumises aset leidnud muutused ja perepoliitika meetmed (nt kolmanda lapse kõrgem toetus). Samuti on ema keskmine vanus lapse sünnil nii Eestis tervikuna kui ka Rapla maakonnas kasvanud. Teisalt rahvaarvult väiksemate põlvkondade peamisse viljakasse ikka jõudmisel hakkab sündide arv paratamatult vähenema.

Maakonna suuremad sünnipõlvkonnad (enam kui 400 last) on juba põhikooli II ja III astmes – vanuses 11–16 on põlvkonnas keskmiselt 430 last. Kuni 10-aastaste põlvkonnad on väiksemad – keskmiselt 365 last (Joonis 8).

Joonis 8. Laste vanuses 0–18 eluaastat arv maakonnas seisuga 1.01.2022 (rahvastikuregister)

2022. aastal on maakonna ja omavalitsuste suuremad laste aastakäigud juba põhikooli II ja III astmes. Järgneval kolmel aastal kasvab u 200 võrra gümnaasiumi/kutsekooli ees noorte arv. Samas järgneva kuue aasta jooksul lisandub põhikoolidesse u 400 last vähem kui sealt väljub (Tabel 4).

Tabel 4. Lapsed 3-aastaste vanuserühmadena seisuga 1.01.2022

	Rapla maakond	Kehtna vald	Kohila vald	Märjamaa vald	Rapla vald
kooli 4-6 aasta pärast	1082	162	297	185	438
kooli 3 a jooksul	1082	177	296	201	408
I aste	1118	165	296	204	453
II aste	1250	182	338	233	497
III aste	1274	190	356	254	474
Gümnaasium/kutsekool	1070	188	270	196	416

1.2 Haridusvõrk

1.2.1 Maakonna haridusasutused

Rapla maakonnas on 21/22. õppeaastal 36 haridusasutust. Alusharidusteenust osutab 23 asutust (kõik munitsipaalomandis), kus kokku käib 1625 last. Kehtna vallas on kolm lasteaeda ja lasteaed-kooli 293 lapsega, Kohila vallas neli lasteaeda 379 lapsega, Märjamaa vallas neli lasteaeda ja kolm lasteaed-kooli 295 lapsega. Rapla vallas on kuus lasteaeda ja kaks lasteaed-kooli 685 lapsega. Väljaspool maakonda käis lasteaias 34 last (Tabel 5).

Tabel 5. Maakonna alusharidusasutused ja laste arv 21/22. õppeaastal (EHIS)

Omaavalitsus / asutus	Laste arv õppeaastal 21/22
Kehtna vald	293
Eidapere Kool	17
Järvakandi Lasteaed Pesamuna	62
Kehtna Lasteaed Siller	157
Valtu Lasteaed Pesapuu	57
Kohila vald	379
Kohila Lasteaed Männi	152
Kohila Lasteaed Sipsik	156
Prillimäe Lasteaed Pönnipere	35
Sutlema Lasteaed Linnupesa	36
Märjamaa vald	295
Kasti-Orgita Lasteaed	93
Kivi-Vigala Põhikool	14
Märjamaa Lasteaed Pillerpall	101
Sipa-Laukna Lasteaed	19
Valgu Põhikool	19
Vana-Vigala Lasteaed	20
Varbola Lasteaed-Algkool	29
Rapla vald	685
Alu Kool	95
Hagudi Põhikool	42
Juuru Lasteaed Sinilill	58
Kabala Lasteaed-Põhikool	68
Kaiu Lasteaed Triinutare	60
Rapla Lasteaed Kelluke	96
Rapla Lasteaed Naksitrallid	126
Rapla Lasteaed Päkapikk	140
Rapla maakond kokku	1652
Käib mujal maakonnas	34

2021/2022. õppeaastal on Rapla maakonnas 20 üldhariduskooli, sh 17 munitsipaalomandis, üks eraomandis ja kaks riigikooli. Koolides käib kokku 4064 õpilast, neist 3607 põhikoolis ja 457 gümnaasiumis. Kehtna vallas on neli põhikooli 463 õpilasega. Kohila vallas on kaks kooli – gümnaasiumiastmega munitsipaalkool ja eraomandis põhikool kokku 1139 õpilasega. Märjamaa vallas on viis kooli 766 õpilasega. Rapla vallas on üheksa haridusasutust. Seitsmes munitsipaalomandis põhikoolis on õpilasi kokku 1417, riigigümnaasiumis õpib 227 noort. Lisaks tegutseb vallas Raikküla Kool, mis on riigi pidamisel olev tuge vajavatele laste kool 52 õpilasega. Väljaspool maakonda õpib kokku 322 last (Tabel 6).

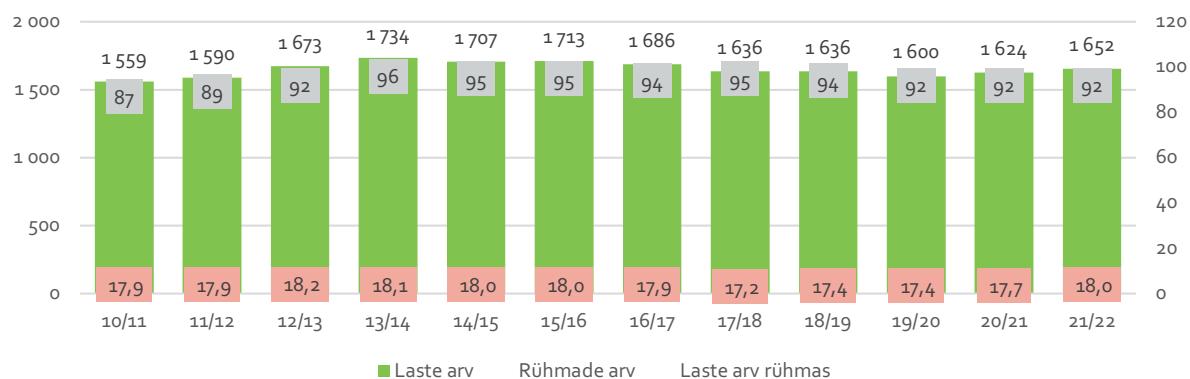
Tabel 6. Maakonna üldhariduskoolid ja õpilaste arv statsionaarses õppes 21/22. õppeaastal (EHIS)

Omavalitsus/asutus	I aste	II aste	III aste	Gümnaasium	Pikendatud- või lisaõpe	Õpilaste arv
Kehtna vald	145	163	155			463
Eidapere Kool	7	14	13			34
Järvakandi Kool	25	32	35			92
Kehtna Põhikool	57	62	65			184
Valtu Põhikool	56	55	42			153
Kohila vald	305	354	329	151		1139
Kohila Gümnaasium	229	270	268	151		918
Kohila Mõisakool (erakool)	76	84	61			221
Märjamaa vald	195	229	263	79		766
Kivi-Vigala Põhikool	5	7	5			17
Märjamaa Gümnaasium	148	179	191	79		597
Valgu Põhikool	18	19	23			60
Vana-Vigala Põhikool	18	19	44			81
Varbola Lasteaed-Algkool	6	5				11
Rapla vald	456	509	497	227	7	1696
Alu Kool	43	11				54
Hagudi Põhikool	24	44	41			109
Juuru Eduard Vilde Kool	27	40	41			108
Kabala Lasteaed-Põhikool	20	24	20			64
Kaiu Põhikool	30	27	38			95
Raikküla Kool (riigikool)	9	15	21		7	52
Rapla Gümnaasium (riigikool)				227		227
Rapla Keslinna Kool	121	155	168			444
Rapla Vesiroosi Kool	182	193	168			543
Rapla maakond kokku	1101	1255	1244	457	7	4064
Õpib mujal maakonnas	41	60	80	139	2	322

Lisaks üldhariduskoolidele tegutseb maakonnas ka Kehtna Kutsehariduskeskus, kus lisaks kutseõppele õppis 21/22. õppeaastal mittestatsionaarses õppes 200 noort. Kutseõpet pakub ka Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool.

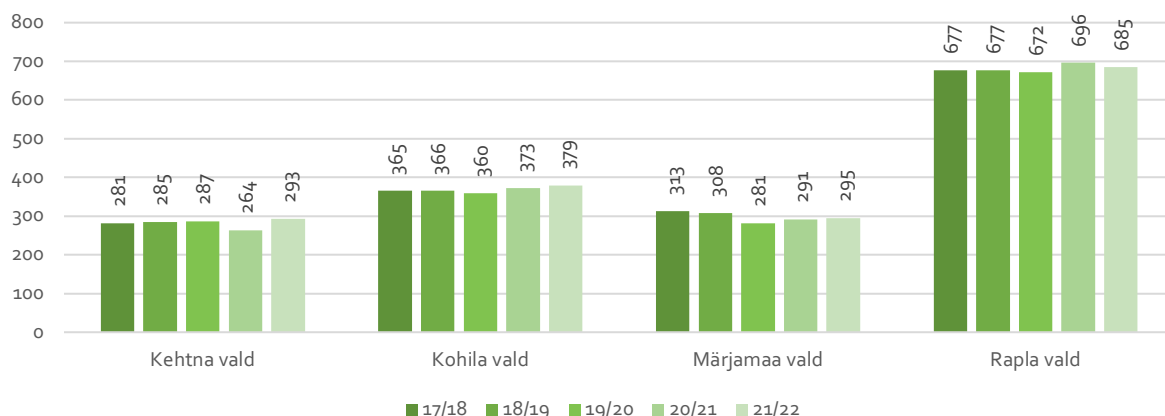
1.2.2 Alusharidus

Laste arv, rühmade arv ja keskmine rühmatäituvus on Rapla maakonna lasteaedades kümnendi jooksul püsinud suhteliselt stabiilne. 21/22. õppeaastal käib lasteaedades 2652 last. Lasteaedades on 92 lasteaiarühma, keskmine laste arv rühmas on 18 last (Joonis 9).

Joonis 9. Laste ja rühmade arv lasteaedades Rapla maakonnas EHIS)

Stabiilsus laste arvus ilmneb kõigis neljas omavalitsuses, viimasel viiel aastal on lasteaialaste arvu kõikumised olnud väheldased. Enim lapsi käib lasteaias Rapla vallas (Joonis 10).

Joonis 10. Laste arv omavalitsuste lasteaedades (EHIS)

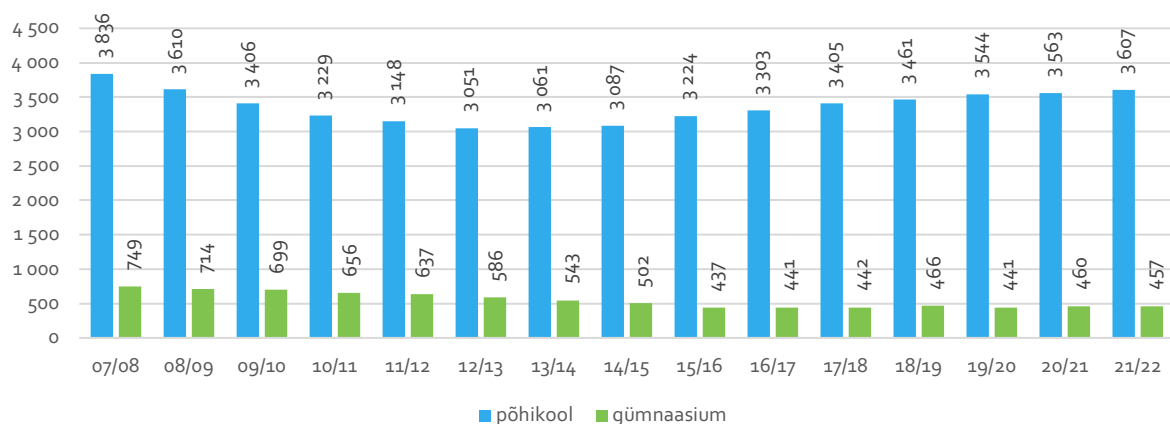
Alushariduses on maakonna omavalitsuste vaheline ränne vähene, lapsed käivad peamiselt koduomavalitsuse lasteaias. Maakonda sisse- ja väljaränne on tasakaalu lähedal, kuid moodustab vaid paar protsenti laste arvust. Väljaspool maakonda käib enim Kohila valla lapsi (Tabel 7).

Tabel 7. Lasteaialaste ränne 21/22. õppeaastal (EHIS)

Lapse elukoha omavalitsus	Lasteaedade asukoha omavalitsus					Lapsed MK lasteaedades	Lapsed mujal	Lapsi vallas kokku	Õpib oma vallas	Õpib oma maakonnas
	Kehtna vald	Kohila vald	Märjamaa vald	Rapla vald						
Kehtna vald	271			9		280	4	284	95%	99%
Kohila vald		374	1	3		378	20	398	94%	95%
Märjamaa vald	3		283	4		290	2	292	97%	99%
Rapla vald	9	3		662		674		674	98%	100%
Mujal omavalitsuses	10	2	11	7		30				
Kokku	293	379	295	685		1652	26	1648	96%	98%
KOV lapsi	92%	99%	96%	97%						

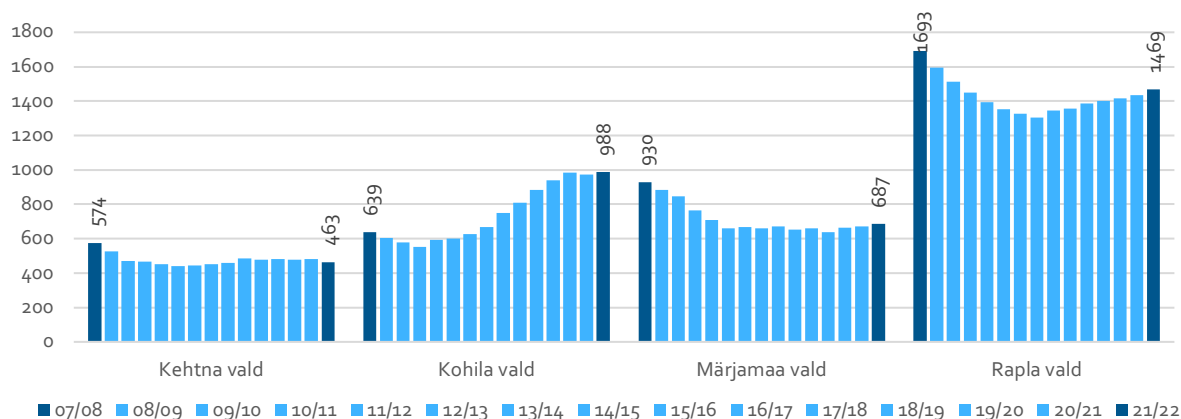
1.2.3 Üldharidus

Põhikooli statsionaarses õppes käib 21/22. õppeaastal 3607 last (sh pikendatud- ja lisaõppes 7 õpilast). Möödunud 15 aasta vaates on õpilaste arv põhikooliastmes kokkuvõttes kahanenud, kuid võrreldes madalpunkti 12/13. õppeaastal u 550 õpilase võrra kasvanud. Õpilaste arv gümnaasiumiastmes on samuti kokkuvõttes kahanenud u 300 võrra, kuid möödunud seitsmel aastal püsinud 450 õpilase ringis (Joonis 11).

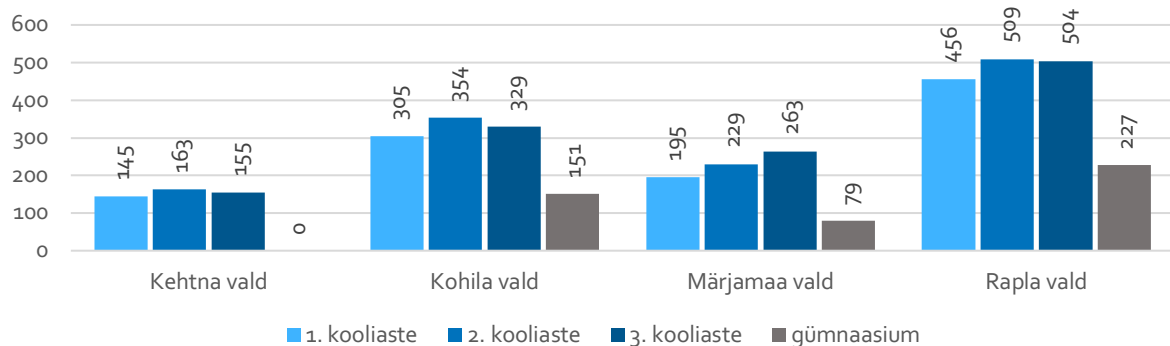
Joonis 11. Põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste arv maakonnas (statsionaarne õpe) (EHIS)

Enim põhikooliõpilasi on Rapla valla koolides. Võrreldes madalseisuga 14/15. õppeaastal on vahepealsetel aastatel lisandunud enam kui 150 õpilast. Kohila vallas on õpilasi enam kui 400 võrra rohkem kui veel kümnend tagasi. Õpilaste arv Kehtna ja Märjamaa vallas on püsinud juba kümnendi stabiilne (Joonis 12).

Joonis 12. Põhikooliõpilaste arv omavalitsustes (statsionaarne õpe) (EHIS)

Õpilaste vanusjaotus on maakonna omavalitsustes asuvates koolides pigem sarnane. I kooliaste on kõikides omavalitsustes väikseima õpilaste arvuga. II kooliaste on suurim Kohila ja Kehtna vallas. III kooliaste on esimesest kahest astmest suurema õpilaste arvuga Märjamaa vallas. Rapla vallas on kaks kõrgemat kooliastet võrdse suurusega. Pool maakonna gümnaasiumite õpilastest käib Raplas riigigümnaasiumis (Joonis 13).

Joonis 13. Õpilaste arv kooliastmetes 21/22. õppeaastal (EHIS)

Põhikooliõpilastest õpib 21/22. õppeaastal 95% maakonna koolides. Väljaspool maakonda omandab põhiharidust 181 õpilast. Maakonnas asuvate koolide õpilastest moodustasid maakonna omavalitsuste õpilased 96%, teistest omavalitsustest käib maakonna põhikoolidesse 161 õpilast. Maakonnasiseselt on õpilasrände maht suurim Kehtna vallast Rapla valla koolidesse (64 õpilast). Kui Kehtna valla lastest õpib koduvalla koolides 82% lastest, siis kolmes teises omavalitsuses on vastav näitaja 90% või enam. Väljaspool maakonda asuvate omavalitsuste lapsi õpib enim Märjamaa ja Rapla valla kolides (Tabel 8).

Tabel 8. Õpilasrände põhikoolis 21/22. õppeaastal (EHIS)

Õpilase elukoha omavalitsus	Koolide asukoha omavalitsus								
	Kehtna vald	Kohila vald	Märjamaa vald	Rapla vald	Õpilased KOV koolides	Õpilased mujal	Õpilasi vallas kokku	Õpib oma vallas	Õpib oma maakonnas
	Kehtna vald	442	6	3	64	515	24	539	82%
	Kohila vald	1	888	4	11	904	73	977	91%
	Märjamaa vald	1		621	17	639	53	692	90%
	Rapla vald	10	51	3	1317	1381	31	1412	93%
	Mujal omavalitsuses	9	43	56	53	161			
	Kokku	463	988	687	1462	3600	181	3620	90%
	KOV-i lapsi	95%	90%	90%	90%				95%

Gümnaasiumid on maakonna neljast omavalitsusest kolmes. Gümnaasiste on maakonnas kokku 577, neist õpib maakonna kolmes koolis 438 õpilast ja väljaspool maakonda 139.

1.3 Tugiteenuste korraldus

1.3.1 Hariduslike tugiteenuste sihtrühmad

Valdav osa lasteaialastest õpib tavarühmades. Sobitusrühmad on olemas Kohila vallas (Kohila Lasteaed), Märjamaa vallas (Kasti-Orgita Lasteaed ja Varbola Lasteaed-Algkool) ning Rapla vallas (Alu Kool). Sobitusrühmades on lapsi kokku 111. Sobitusrühma puhul on välja toodud laste koguarv rühmas – nende hulgas on erivajadusega lapsi kuni neli rühma kohta.

Eirirühmad on maakonnas olemas ainult Rapla lasteaias Kelluke. Arendusrühmas (vaimse alaarenguga lastele) käib kaheksa last ja tasandusrühmas (kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lastele) kümme last. Üks laps käib väljaspool maakonda pervasiivsete arenguhäiretega laste rühmas.

Seega käib sobitusrühmades 6,6% ja erirühmades 1,1% maakonna lasteaias käivatest lastest (Tabel 9).

Tugimeetmetest rakendatakse lasteaedades valdavalt logopeedilist ja eripedagoogilist abi.

Tabel 9. Maakonna lapsed sobitus- ja erirühmades 21/22. õppeaastal (EHIS)

Omavalitsus/rühma liik	Laste arv õppeaastal 21/22
Kehtna vald	293
3–6-aastased lapsed	100

6–7-aastased lapsed	65
Liitühm	67
Sõimerühm (kuni 3a)	61
Kohila vald	379
3–6-aastased lapsed	179
6–7-aastased lapsed	20
Liitühm	125
Sobitusühm (erivajadustega lapsed koos teiste lastega)	55
Märjamaa vald	295
3–6-aastased lapsed	79
6–7-aastased lapsed	20
Koolieelikute ettevalmistusühm	23
Liitühm	102
Sobitusühm (erivajadustega lapsed koos teiste lastega)	37
Sõimerühm (kuni 3 a)	34
Rapla vald	685
3–6-aastased lapsed	287
6–7-aastased lapsed	83
Arendusühm (vaimse alaarenguga lastele)	8
Liitühm	200
Sobitusühm (erivajadustega lapsed koos teiste lastega)	19
Sõimerühm (kuni 3 a)	78
Tasandusühm (kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lastele)	10
Mujal maakonnas	34
Sõime- ja aiarühmad	31
Pervasiivsete arenguhäiretega rühm	1
Sobitusühm (erivajadustega lapsed koos teiste lastega)	1
Kokku	1686

Tuge vajavaid lapsi on maakonna munitsipaalkoolides kokku 811, neist 593 vajavad üldist tuge, 139 tõhustatud tuge ja 81 erituge. 20/21. õppeaastal oli toevajadusega õpilasi 813 ja aasta varem 768. Toevajadusega õpilaste osakaal on ajas suurenenud. Kui üldtuge vajavate õpilaste arv on jäänud samaks, siis võrreldes kahe aasta taguse ajaga on tõhustatud tuge vajavate laste arv suurenenud 35 võrra ja erituge vajavate õpilaste arv kümne võrra. Tõhustatud toega õpilasi on lisandunud Märjamaa ja Rapla valla koolidesse, eritoe õpilasi Rapla valla koolidesse.

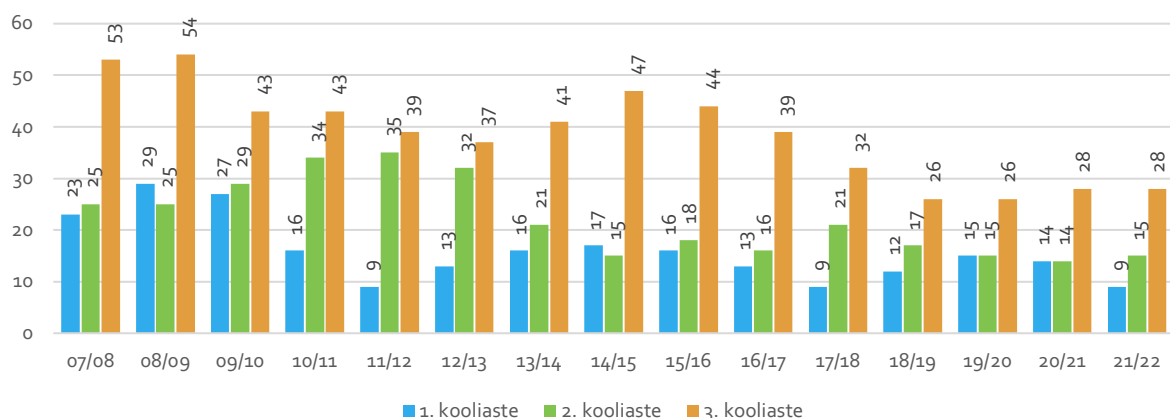
Üldtuge vajab 18% munitsipaalkoolide õpilastest, tõhustatud tuge 4,2% ja erituge 2,4%. Kui Kehtna ja Rapla vallas on üldtuge vajavate õpilaste osakaal 22%-26% õpilaskonnast, siis Kohila ja Märjamaa vallas 10%-11%. Tõhustatud toe õpilasi on Märjamaa vallas 6% ja Rapla vallas 5%, Kehtna ja Kohila vallas vastavalt 3% ja 2% koolide õpilaste koguarvust. Eritoe õpilaste osakaal tasemel 3% Kehtna ja Rapla vallas on kõrgem kui maakonna kahes teises omavalitsuses (Tabel 10).

Tabel 10. Tuge vajavad õpilased üldhariduskoolides (v.a. tuge vajavate laste koolid) 21/22. õppeaastal (EHIS)

Omavalitsus	Õppeaasta	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi	Õpilaste arv	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi	Tõhustatud ja eri kokku
Kehtna vald	2019/2020	87	13	17	479	18%	3%	4%	6%
Kehtna vald	2020/2021	101	19	18	483	21%	4%	4%	8%
Kehtna vald	2021/2022	122	16	16	463	26%	3%	3%	7%
Kohila vald	2019/2020	87	24	11	808	11%	3%	1%	4%
Kohila vald	2020/2021	80	23	8	777	10%	3%	1%	4%
Kohila vald	2021/2022	87	19	9	767	11%	2%	1%	4%
Märjamaa vald	2019/2020	91	21	12	664	14%	3%	2%	5%
Märjamaa vald	2020/2021	91	22	14	671	14%	3%	2%	5%
Märjamaa vald	2021/2022	69	39	14	687	10%	6%	2%	8%
Rapla vald	2019/2020	328	46	31	1360	24%	3%	2%	6%

Rapla vald	2020/2021	347	53	37	1380	25%	4%	3%	7%
Rapla vald	2021/2022	313	65	42	1417	22%	5%	3%	8%
Maakond kokku	2019/2020	593	104	71	3311	18%	3%	2%	5%
Maakond kokku	2020/2021	619	117	77	3311	19%	4%	2%	6%
Maakond kokku	2021/2022	591	139	81	3334	18%	4%	2%	7%

Raikküla Kool on riigi omandis kool tuge vajavatele lastele Rapla vallas Raikküla külas. Koolis õppis 21/22. õppeaastal õpilasi kokku 52 õpilast. Nendest 3 vajas tõhustatud tuge ja 49 erituge. Õpilastest kaks kolmandikku on maakonna lapsed. Neist 22 Rapla vallast, seitse Kehtna vallast, viis Märjamaa vallast ja üks Kohila vallast. Väljaspool maakonda registreeritud elukohaga õpilasi on 17. Kui 15 aastat tagasi küündis õpilaste arv koolis üle saja, siis möödunud viiel aastal on õpilasi olnud 50–60 vahel. Läbi aastate on kõige arvukam olnud kolmas kooliaste (Joonis 14).

Joonis 14. Õpilaste arv Raikküla Koolis (EHIS)

Maakonna tõhustatud tuge vajavatest õpilastest õpib Raikküla Koolis protsent ja erituge vajavatest õpilastest u kolmandik.

Kohila Mõisakoolis (erakool) oli 2021/2022. õppeaastal 32 üld-, 16 tõhustatud ja 13 eritoega õpilast. Viimasel kolmel aastal on suurenenud kõikide toeliikidega laste arv.

Eriklassides (sh üks-ühele õpe) õpib maakonnas kokku 205 õpilast. Riikliku õppekava lihtsustatud õppel on 62 õpilast, toimetulekuõppes 8 õpilast ja hooldusõppel 4 õpilast. Väljaspool maakonda vastavalt seitse, neli ja kolm. Seega enam kui kolmandik toimetuleku ja hooldusõppel olevatest õpilastest õpib väljaspool maakonda (Tabel 11).

Tabel 11. Õpilased õppekava liikide lõikes maakonnas õppeaastal 21/22. õppeaastal (EHIS)

Õppekava/klassi liik	Õpilaste arv
Kehtna vald	463
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	1
RÕK eriklass	11
Kohila vald	988
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	3
LÕK toimetulekuõpe eriklass	1
RÕK eriklass	36
Märjamaa vald	687
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	6
LÕK lihtsustatud õpe tavaklass	5
RÕK eriklass	16
Rapla vald	1469

LÕK hooldusõpe eriklass	4
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	46
LÕK lihtsustatud õpe tavaklass	1
LÕK toimetulekuõpe eriklass	7
RÕK eriklass	68
Rapla maakond	3607
LÕK hooldusõpe eriklass	4
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	56
LÕK lihtsustatud õpe tavaklass	6
LÕK toimetulekuõpe eriklass	8
RÕK eriklass	131
Õpilasi eriklassides kokku	205
Mujal maakonnas	183
LÕK hooldusõpe eriklass	3
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	7
LÕK toimetulekuõpe eriklass	4
RÕK eriklass	14
RÕK keelekümbusklass	4
Õpilasi eriklassides kokku	32

Valdav osa lihtsustatud õppekava õppest toimub Raikküla Koolis (41 õpilast 62-st), samuti toimetulekuõpe (7 õpilast 8-st) ja kogu hooldusõpe (4 õpilast). Eriklassid on olemas (või toimub üks-ühele õpe) veel seitsmes koolis. Enamik neist on omavalitsuste keskusasulate suurema õpilaste arvuga koolid (Tabel 12).

Tabel 12. Eriklassidega haridusasutused maakonnas õppeaastal 21/22 (EHIS)¹

Õppekava/klassi liik	Õpilaste arv
Alu Kool	12
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	1
RÕK eriklass	11
Juuru Eduard Vilde Kool	8
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	1
RÕK eriklass	7
Kehtna Põhikool	12
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	1
RÕK eriklass	11
Kohila Gümnaasium	40
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	3
LÕK toimetulekuõpe eriklass	1
RÕK eriklass	36
Märjamaa Gümnaasium	22
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	6
RÕK eriklass	16
Raikküla Kool	52
LÕK hooldusõpe eriklass	4
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	41
LÕK toimetulekuõpe eriklass	7
Rapla Kesklinna Kool	29
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	1
RÕK eriklass	28
Rapla Vesiroosi Kool	24
LÕK lihtsustatud õpe eriklass	2
RÕK eriklass	22

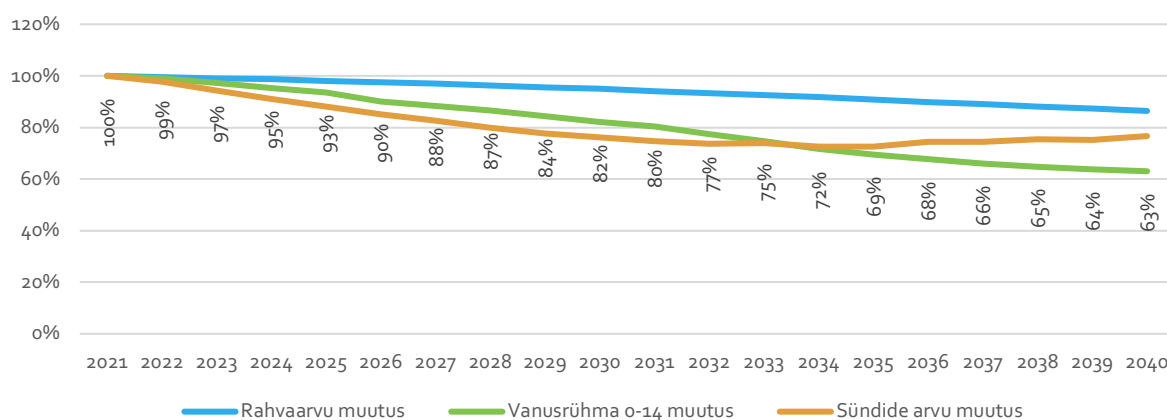
¹ Kohila Mõisakoolis eriklasse ei ole.

Tuge vajavate laste arv tulevikus

Sihtrühma arvukuse tulevikuprognosis on tuletatud Eesti Statistikaameti rahvastikuprognosi alusel.

Statistikaameti poolt 2019. aastal koostatud rahvastikuprognosi järgi jätkub Rapla maakonnas elanikkonna kahanemine (u -0,5% võrra aastas). Põhjuseks on olemasolev vanusstruktuur ja negatiivne loomulik- ja rändeliive. Prognoositavalt elab kümne aasta möödudes maakonnas u 5% ja aastaks 2040 kuni 13% vähem elanikke. Sünnipõlvkonna keskmine suurus väheneb juba aastaks 2030 u 25% võrra, misjärel stabiliseerub tasemel u 210 last aastakaigus.

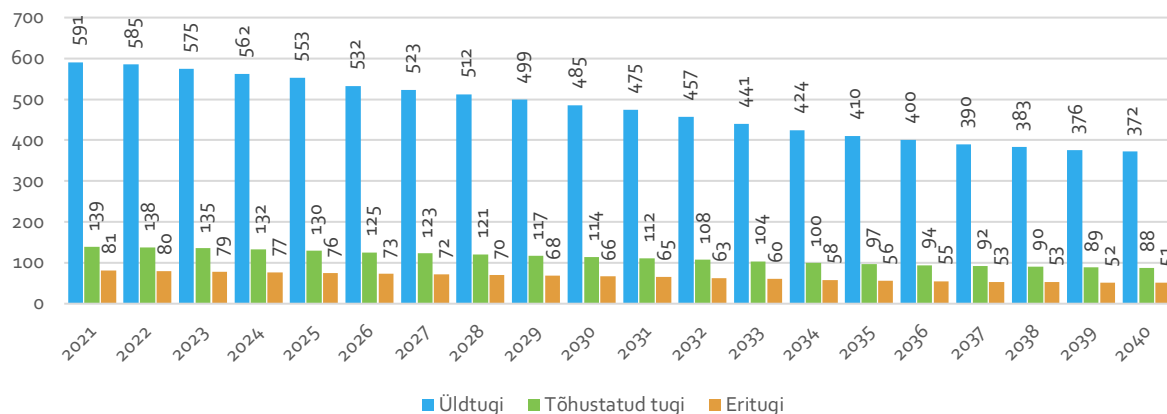
Tulenevalt olemasolevast vanusstruktuurist on laste arvu kahanemine võrreldes kogurahvastikuga kiirem. Kümnenendi lõpuks väheneb kuni 14-aastaste laste arv u 18% võrra ning aastaks 2040 kuni u kolmandiku võrra (Joonis 15).

Joonis 15. Maakonna rahvaarvu ja sündide prognoos aastani 2040 (Statistikaamet)

Kui eeldada õpilaste toevajaduse osas **ainult** demograafilist muutust, väheneb tuge vajavate laste arv järgnevalt (Joonis 16):

- Aastaks 2030 on õpilaste arv, kes vajavad üldtuge u 110 võrra, tõhustatud tuge u 25 ja erituge u 15 võrra väiksem.
- Aastaks 2040 on õpilaste arv, kes vajavad üldtuge u 220 võrra, tõhustatud tuge u 50 ja erituge u 30 võrra väiksem.

Joonis 16. Toevajadusega laste arvu demograafiline tulemus aastani 2040 vastavalt Statistikaameti prognoosile

Rahvastikuarengud maakonnas on võrreldes Statistikaameti kolm aastat tagasi koostatud prognoosiga olnud positiivsemad. Samas ka nn optimistliku stsenaariumi kohaselt ei ole tulenevalt maakonna elanike vanusstruktuurist ning loomulikust iibest (ka rände-iibest) realistlik prognoosida rahvaarvu järjepidevat kasvu Raplamaal. See tähendab, et kui ka tuge vajavate laste osakaal kõigist lastest mõnevõrra suureneb, ei too see absoluutnumbrites kaasa teenuse vajaduse kasvu. Seega pole tänaste teadmiste ja trendide puhul põhjust arvata, et teenusvajadus peaks maakonnas tervikuna suurenema, küll võib see teatud tegurite koosmõjul jääda vähemalt 5–10 aastaks umbkaudu sama suureks kui seni. Seejuures tuleb aga silmas pidada, et teenusvajadus kohalike omavalitsuste lõikes võib erineda sõltuvalt sellest, milline on teenuste tarbimise muster ja kuidas liiguvad lapsed lasteaeda ja kooli – maakonna äärealade on pigem eeldada teenusvajaduse kiiremat langust kui keskuses.

1.3.2 Hariduslike erivajadustega laste toe korraldus

Rapla maakonnas on hariduslike erivajadustega õpilastele toe tagamine lahendatud erinevalt. Maakonnaülest ühtselt kokku lepitud süsteemi ei eksisteeri. Samuti on lähenemised omavalitsuseti erinevad.

Märjamaa vallas on tegemist n-ö hübriidse süsteemiga, kus tugispetsialistid on osaliselt haridusasutuste struktuurides, osaliselt aga vallavalitsuse koosseisus. Vallavalitsuses töötavad psühholoog (teenindab peamiselt koole, enamjaolt gümnaasiumi), eripedagoog ja logopeed (teenindavad peamiselt lasteaedu). Selle korralduse on tinginud asjaolu, et asutused on pigem väiksemapoolsed, kuhu ei ole täiskohaga töötajat tarvis olnud. Seega on ta koormuse tagamiseks palgatud vallavalitsuse koosseisu. Lisaks on veel üks õpiabi õpetaja osavalla struktuuris.

Vana-Vigala Põhikooli juures tegutseb õpilaskodu, kuhu on suunatud rohkem tuge vajavad lapsed.

Rapla vallas on süsteem sarnane Märjamaa valla omale. Vallavalitsuse koosseisus töötavad kaks logopeedi ja eripedagoog, kes teenindavad lasteaedu. Üks spetsialist jõuab tegeleda kahe lasteaiaiga. Eraldi spetsialistid (logopeed ja eripedagoog) asuvad veel Kellukese lasteaia erirühmades. Koolide tugispetsialistid on asutuste struktuuris. Selline korraldus pärineb 2017. aastast.

Rohkem tuge vajavad lapsed on koondatud Alu Kooli, kus on suurim kogemus nendega tegelemisel. Samas on eriklasse kõikide koolide juures. Viimasena lisandusid need Kesklinna Kooli. Erilasteaed (Pääsupesa) oli vallas kunagi eraldi, kuid alates 2019. aastast tegutsevad erirühmad (2) Kellukese juures, kuna vana hoone muutus kasutuskõlbmatuks.

Kehtna vallas on toe korraldus pisut erinev – kõik spetsialistid on asutuste koosseisus. Vallavalitsuse struktuuris pole kedagi. Igas asutuses on mõni spetsialist olemas, kuigi mitte kõiki nelja. Enamasti on tugi tagatud sotsiaalpedagoogi ja abiõpetaja näol. Koostöös valla sotsiaalvaldkonnaga soodustatakse spetsialisti leidmist mujalt (nt psühholoog), kompenseerides vanematele tekkinud kulu.

Kuni selle aastani tegutses Eidapere Kooli juures õpilaskodu. Kuna see polnud tasuv, otsustas eraettevõtja selle sulgeda. Sealsed õpilased ei olnud suure toevajadusega, vaid mõni üksik vajas tõhustatud tuge.

Kohila vallas on sarnaselt Märjamaale ja Raplale kasutusel hübriidne korraldus. Vallavalitsuse struktuuri kuuluvad kaks logopeedi, kes teenindavad haridusasutusi põhirõhuga lasteaedadel. Ülejäänud spetsialistid on asutuste koosseisus. Üheski asutuses ei ole teenus täies mahus kaetud.

Valla eripäraks on erakooli (Kohila Mõisakool) olemasolu. Enamjaolt on tugispetsialistid osalise koormusega olemas, kuid sealgi on toevajadus suurem. Selle katmise osas on ootus vallale.

Niisiis on iga maakonna omaavalitsus lahendanud toe pakkumise eraldiseisvalt oma paremast äranägemisest ja võimekusest lähtuvalt. Omavahelisi kokkuleppeid KOV-id sõlminud ei ole.

Suure toevajadusega õpilased käivad riigi omanduses olevas **Raikküla Koolis**. Kokku õpib seal 2021. a detsembri seisuga 52 õpilast, kellest 8 on toimetuleku- ja 4 hooldusõppel. Ülejäänud on lihtsustatud õppekaval. Kool teenindab õpilasi ka väljastpoolt Raplamaad, kuigi nende osakaal on väike. Kooli juures tegutseb õpilaskodu, kus 52-st õpilasest on 35. Koolis on maksimaalselt kohti 80-le õpilasele ja õpilaskodus 50-le.

Erivajadustega lastele pakub edasiõppimiseks võimalust **Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool**. Kooli 350-st õpilasest on 80 pärit Raplamaalt. Koolis tegutseva tugirühma moodustavad eripedagoog, hingeabi nõustaja (psühhoterapeut) ja õppedirektor. Väga keerulisi juhtumeid koolis ei ole. Eeldus on, et üldiselt tuleb õpilasel ise hakkama saada.

Praktika- ja töökohtade leidmisel aitab Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskooli juures tegutsev Tööhõive- ja Järelõppekeskus. Noore tööle saamisel side ei katke, neid toetatakse veel kahe aasta vältel. Kooli hinnangul on keskuse tegevus tulemuslik.

Valdava osa lastele suunatud rehabilitatsiooni vajadusest maakonnas katab **SA Raplamaa Haigla**. Teenuseid osutatakse seal üksnes lastele, sest tegemist ei ole haigla põhitegevusega ja ka rehabilitatsiooni meeskonna liikmete jaoks on see üldjuhul täiendav tegevus põhitöö kõrvalt. Majas on olemas kolm füsioterapeuti (üks parasjagu lapsehoolduspuhkusel), tegevusterapeut, sotsiaaltöötaja loovterapeut ja eripedagoog. Viimased kaks ei tööta ka põhikohaga haigla juures. Täiendavalt osutatakse sotsiaalnõustamise teenust. Kuni logopeedi töölt lahkumiseni (siirdus erasektorisse) osutati ka neid teenuseid.

Haigla hinnangul tundub teenuste pakkumise maht olevat optimaalne. Aktiivseid kliente on kuus 50–60 ringis. Pikad järjekorrad teenustele puuduvad. Mõnevõrra katmata piirkonnaks võib lugeda Märjamaad, sealsed inimesed käivad pigem Pärnus. Logistikast tulenevalt on ka Kohila piirkonna inimesed rohkem Tallinnaga seotud.

Oma rehabilitatsiooni meeskond on ka **Raikküla Koolis**, keda rahastatakse kooli (s.o Haridus- ja Teadusministeeriumi) eelarvest, mitte Sotsiaalkindlustusameti omast. Osutatakse füsioteraapia (praegu üks koht, plaanis on teine juurde luua), psühholoogilise nõustamise (0,3 kohta), logopeedi (üks koht) ja hipoteraapia teenuseid. Teenused on mõeldud üksnes oma kooli õpilastele. Osalt on see nii seetõttu, et Raikküla Kool asub keskustest väljaspool ja seega on kohalejõudmine raskendatud. Spetsialistide isikud kattuvad osaliselt Raplamaa Haigla meeskonna liikmetega. Haigla spetsialistid käivad vajadusel ka koolis konkreetsele lapsele teenust osutamas.

Lisaks haiglale osutab sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust ka **MTÜ Kohila Turvakeskus „Katikodu“**. Organisatsiooni tegevusprofiil on peamiselt suunatud täiskasvanutele. Lastele suunatud tegevustega alustati 2021. a maikuu. Meeskonnas on tegevusterapeut, 3

psühholoogi, sotsiaalpedagoog, sotsiaaltöötaja, loovterapeut, kogemusnõustaja ja väikese koormusega eripedagoog. Kliente on esialgu 10 ringis. Rohkem lastele suunatud rehabilitatsiooniteenuse pakkujaid maakonnas teadaolevalt ei ole. Praegu toimub koostöö ennekõike Kohila vallaga.

Tugiisikuteenust vahendab maakonnas **OÜ Ridiradiralla**. Rapla vallast on teenusel 30 lapse kandis, Kehtnast 8. Lisaks osutatakse teenust maakonnast väljapoole.

Valdkondadevaheline (haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkond) koostöö on enamjaolt isikute, mitte institutsioonide põhine. Peamiseks sidusliiks haridus- ja sotsiaalvaldkonna vahel on lastekaitsetöötaja. Samas osapoolte hinnangul toimib koostöö hästi (intervjueeritud ei osanud aga täpsustada, milles see lähemalt seisneb). Vajadusest tundlikke isikuandmeid kaitsta ei liigu lapse kohta käiv info alati sujuvalt. Võtmeisikuks on seejuures lapsevanem – kui tema jagab asutuste töötajatele infot, on see olemas, kui ei jaga, siis pigem mitte.

Kokkuvõtvalt, võimekus pakkuda tugiteenuseid on tegelikkuses väga kitsas. Sageli spetsialistid kattuvad. Haridusvaldkonnas ei olda sotsiaal- ja rehabilitatsiooniteenustele senini väga mõeldud – niisiis toimub tegevus omavalitsustes n-ö silotornides.

1.3.3 Peamised väljakutsed ja arendusplaanid

Kõikide osapoolte hinnangul on suurimaks väljakutseks vajaliku kvalifikatsiooniga (või isegi kvalifikatsioonita) spetsialistide puudus. Enim on puudu logopeede, kuid ka teiste spetsialistide vaates ei ole olukord parem (**vt ptk 1.3.5**). Märkimist väärivad veel ka ruumidega seonduvad probleemid (ebasobivad ruumid väikeklasside moodustamiseks jms).

Märjamaa vallas on koolides psühholoogi järele olemasolevast suurem vajadus. Puudu on rahalistest vahenditest õpiabi õpetajate palkamiseks. Samuti on puudus eripedagoogist ja logopeedist. Mõnikord on takistavaks teguriks ruumipuudus – puudu on sobilikest ruumidest ja vahenditest väikeklasside loomiseks.

Detailset plaani hariduslike erivajadustega laste tugiteenuste arendamiseks vallal ei ole. Soov on saada süsteem, mis oleks vähem killustunud. Selleks on tutvutud teiste omavalitsuste kogemusega (Lääne-Harju valla tugipesad, Saaremaa valla Toetava Hariduse Keskus), kuid ühtegi otsust langetatud ei ole. Valla arengukavas (Tabel 13) on juhtimise valdkonnas ette nähtud tegevusena vallavalitsuse ja allasutuste tugiteenuste keskne korraldamine, sh haldustegevused ja hariduslikud tugiteenused (arengukava lk 50). Samuti on sotsiaalhoolekande valdkonnas välja toodud hariduslike erivajadustega laste varajase märkamise süsteemi loomine (arengukava lk 31).

Rapla vallas on samuti mitmeid tugispetsialiste puudu (sotsiaalpedagoogid, psühholoogilised nõustajad). Väidetavalt ei jää nende puudumine rahaliste vahendite nappuse taha. Soov on, et kaasavat haridust võimalikult suurel määral rakendataks. Tavaõpetajad peaksid samuti erivajadustega lastega hakkama saama, kuid alati see nii ei ole. Erivajadustega lapsi on aasta-aastalt üha juurde tulnud. Sarnaselt Märjamaa vallale on ka Raplas väikeklasside loomise takistuseks ruumipuudus. Peamiselt kehtib see linna ja lähiümbruse kohta, kaugemal on lahendam.

Tugiteenuste arendamiseks konkreetset plaani vallal ei ole. Soov on leida maakonda hõlmav lahendus. Juttu on olnud valla tugiteenuste keskusest, kuid tegeletud sellega ei ole. Valla arengukavas on teemat käsitletud üldiselt. Haridusvaldkonnas on sätestatud eesmärgina hariduslike erivajadustega lastele vajalike tugiteenuste tagamine lasteaias ja koolis (arengukava lk 5). Lisaks on valdkondlikke eesmärgi täpsustavad dokumendis kirjas, et keskustes ja piirkondades on kavas luua mitmekülgseid teenuseid osutavad hariduskeskused (lk 8). Ei selgu, millega täpsemalt tegemist on. Konkreetsemalt on samas dokumendis kirjas ka tugiteenuste keskuse rajamine maakondlikul tasandil (lk 9). Lähemalt sisu avatud ei ole. Sealsamas on mainitud ka Raikküla Kooli – kavas on tagada selle jätkuv tegutsemine koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Kehtna vallas on kõige suurem puudus logopeedist. Üks tegutseb Valtu ja Eidapere lasteaedades, rohkem neid pole. Samuti ostetakse koolidesse sisse psühholoogilise nõustamise teenust. Ruumide ja vahendite taha pole teenuse pakkumine jäänud, põhiküsimus on personalis.

Vallavalitsuses on idee tasandil käinud läbi arutlus mõningate spetsialistide ametikohtade loomisest struktuuri, kuid konkreetseid samme astutud ei ole. Samuti ollakse keske lahenduse suhtes skeptilised hajaasustuse tõttu (asutused on laiali). Hariduslike erivajadustega laste temaatikat arengukavas käsitletud ei ole.

Kohila vallas on samuti spetsialiste vajaka. Enim tuntakse puudust logopeedist. Teemaks on ka ruumipuudus, kuna üha enam on Rajaleidja poolt soovitatud individuaalõpet, mis eraldi ruume vajab. Samuti nõuavad lisaressursse need õpilased, keda koduõppele saadetakse. Lisaks on probleemina tõstatatud muukeelsete laste toetamine, kellel napi keeleoskuse tõttu tekivad sageli õpiraskused. Muuhulgas on neid, kes vajaksid tuge oma emakeeles, kuid selliseid spetsialiste pole.

Konkreetseid arendusplaanide määratletud ei ole. Läbi on käinud mõte kesksest tugikeskusest, kuid sellega pole tegeleda jõutud. Valla arengukavas on haridusvaldkonna üheks eesmärgiks erivajadustega õppijate tugiteenuste vajadustele vastavus, toimivus ja optimaalsus (arengukava lk 53). Valdkondlikus tegevuskavas (lk 4) on välja toodud nõustamis- ja rehabilitatsioonikeskuse vajaduse täpsustamine, mudeli loomine, finantskulu analüüs ja teiste kohalike omavalitsuste praktikatest õppimine. Tegemist on markeeringuga teemat lähemalt uurida, mitte aga veel konkreetse plaaniga midagi ette võtta.

Tabel 13. HEV temaatika kajastatus omavalitsuste arengukavades

Omavalitsus	Käsitus arengukavas
Märjamaa	Eesmärk: Märjamaa vallas on loodud lapse vajadustele vastav elukeskkond, tagatud on erivajadustega laste varajane märkamine ning nende arenguvajaduste toetamine ja perede nõustamine. Tegevus nr 5: valdkonnaülese koostöö arendamine sidusvaldkondade spetsialiste koondavate töögruppide (meditsiin, haridus, õigus- ja korrakaitse, tööhõive, hoolekanne jt) vahel. Tegevus nr 7: arenguliste erivajadustega laste varajase märkamise süsteemi loomine. Tegevus nr 8: tugiteenuste osutamise süsteemi väljatöötamine, nt tugiteenuste keskuse loomine (eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog jt).

	Tegevus nr 10: erivajadustega laste varajane märkamine ning neile võrdsete võimaluste loomine arenguks läbi toetavate teenuste arendamise. Eesmärk: vallas toimib strateegiline, avatud ja kogukonda kaasav juhtimismudel. Tegevus nr 7: vallavalitsuse ja allasutuste tugiteenuste keskne korraldamine (haldustegevused, hariduslikud tugiteenused).
Rapla	Prioriteetne tegevus (haridus): hariduslike erivajadustega lastele vajalike tugiteenuste tagamine lasteaia ja koolis Eesmärk nr 14: Vallas toimib optimaalne ja kvaliteetne haridusvõrk. Tegevus: Hariduslike erivajadustega lastele alus- ja põhihariduse omandamiseks vajalike tingimuste jätkuv arendamine Tegevus: Keskustes ja piirkondades mitmekülgseid teenuseid pakkuvate hariduskeskuste loomine ja nende tegevuse toetamine Eesmärk nr 21: Kõik hariduslike erivajadustega lapsed on kaasatud õppetöösse koostöövõrgustiku toel. Tegevused: • Haridusasutustes laste erivajaduste varajane märkamine, toetamine ning kaasava hariduse põhimõtete rakendamine • Tugiteenuste keskuse loomine maakondlikul tasandil ja tööle rakendamine • Raikküla Kooli jätkuva tegutsemise tagamine koostöös HTM-iga
Kehtna	-
Kohila	Haridusvaldkonna eesmärk nr 4: erivajadustega õppijate tugiteenused vastavad vajadustele, on toimivad ja optimaalsed. Tegevused: • Vastavalt vajadusele lasteaiaühmade loomine erivajadustega lastele • Süsteemse tugivõrgustiku rakendamine erivajadustega laste ja perede toetamiseks • Logopeedi teenuse kindlustamine eelkooliealistele lastele • Nõustamis- ja rehabilitatsioonikeskuse vajaduse täpsustamine, mudeli loomine, finantskulu analüüs, teiste kohalike omavalitsuste praktikatest õppimine

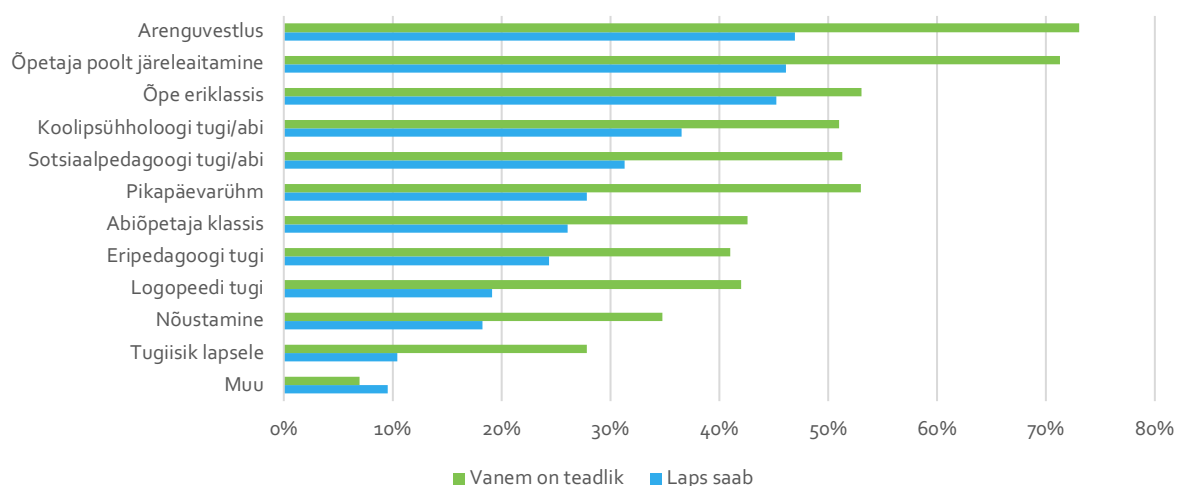
Niisiis on valdkonna peamised väljakutsed seotud tugipersonali, osalt ka ruumide puudusega. Teisalt ei ole omavalitsused teinud konkreetseid arenguplaane olukorra süsteemseks parandamiseks. On mõtteid teenuste konsolideerimise osas, kuid tegevusteni ei ole veel jõutud.

1.3.4 Vanemate rahulolu ja vajadused

Analüüsi käigus uuriti ka eri- ja tõhustatud toega laste vanemate hinnanguid kaasava hariduse korraldusele ning võtmeküsimustele. Küsitlusele vastas 137 lapsevanemat, kellest 119 laps õppis tava- ja 18 tuge vajavate laste koolis. 52 last õppisid väiksemates (kuni 100 õpilasega) ja 55 suuremates (enam kui 100 õpilasega) koolides. 30 vanemat ei teadnud, kui suures koolis nende laps õpib. Kehtna vallast vastas 36, Kohilast 27, Märjamaalt 15 ja Rapla vallast 59 lapsevanemat.

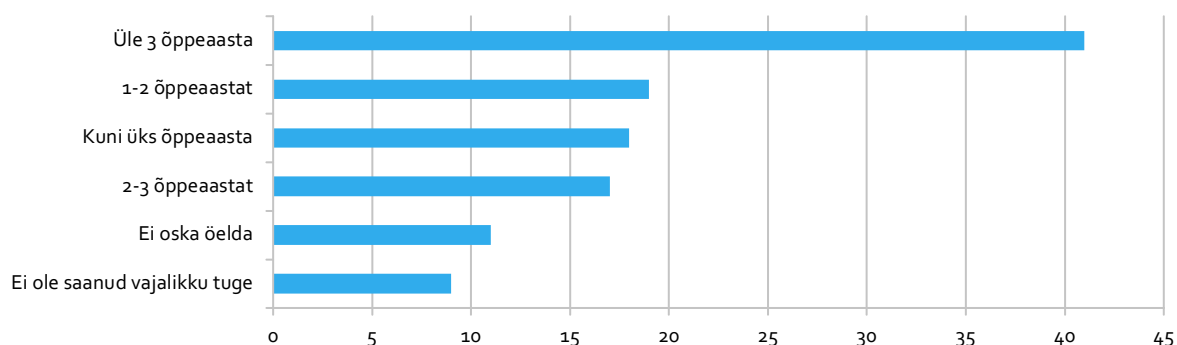
Enamikel juhtudel ei ole lapsed toevajaduse tõttu pidanud kooli vahetama (84% vastanutest). KOV-i-siseselt on kooli pidanud vahetama 12 last, maakonnas 3 ja maakonnast välja 2 last.

Kõige enam on vanemad teadlikud arenguevestlustest ja õpetaja poolt järele aitamisest (Joonis 17). Samuti on need kõige esmane tugi, mida lapsele pakutakse. Kõige väiksem on vanemate teadlikkus tugiisiku osas, mis on ka mõistetav – kui seda teenust ei vajata, pole ühtlasi ka teadlikkust.

Joonis 17. Lapsevanemate teadlikkus ja lapsele osutatavad tugiteenused (n=115)

Kõige sagedamini on laste tugi pikaajaline, s.o üle kolme õppeaasta (Joonis 18). Üllataval kombel leidub vastajaid, kes ei tea, kui kaua on tema lapsele tugimeetmeid rakendatud.

Joonis 18. Lapsele teenuste rakendamise aeg (n=115)

Vastanud vanematest (n=115) on 78 (68%) lapses märganud muutusi peale tugiteenuste rakendamist ja 37 (32%) ei ole. Kõige sagedamini on mainitud, et õpitulemused on paranenud (välja on toodud ka konkreetseid õppeaineid, milleks on enamasti eesti keel ja matemaatika). Lisaks on välja toodud, et suhted koolis on läinud paremaks ja laps tunneb rohkem rõõmu koolis käimisest. Eraldi ploki moodustavad vastused, mis puudutavad lapse käitumist – tugi on aidanud seda parandada (laps on rahulikum, keskendunum jne).

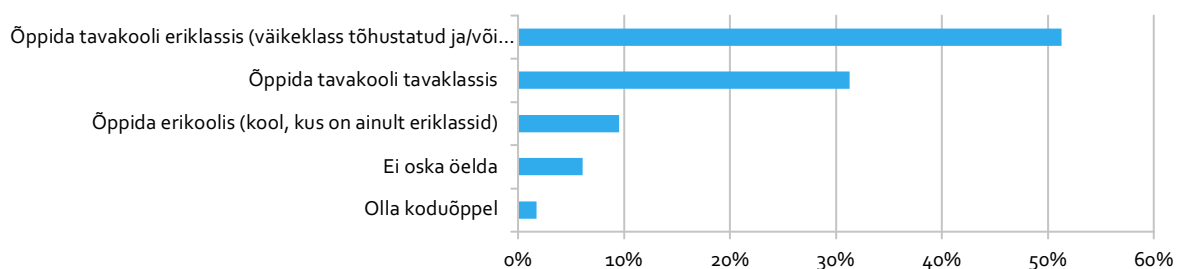
Oluline on siinjuures märkida, et küsimus pole ainuüksi konkreetsetes toes, vaid keskkonnas tervikuna. Seda ilmestab hästi järgmine tsitaat:

- „Laps ei saanud oma tundemaailmaga hakkama, aga õppeedukus oli väga hea. Tugiteenused ei toiminud kui keskkond, kus laps õppis, oli vaenulik. Vahetasime kaks korda kooli ja lõpuks kolmandas koolis oli võtmeisikuks klassijuhataja. Tugiteenused aitavad vaid siis, kui kõik töötavad lapse heaks ja võtavad teda nii, nagu ta on. Kolmandas koolis ei ole lapsel käitumisega selliseid probleeme. Klassijuhataja toel on laps empaatilisem, käekiri paranenud, eluisu tagasi”.

Vanematest kolmandiku hinnangul on tugiteenuseid, mida nende laps vajab, kuid ei saa. Sama paljude arvates selliseid teenuseid ei ole ja 39% vastanud vanematest ei oska öelda, kas on teenuseid, mida nende laps vajab, kuid ei saa. Kõige sagedamini toodi välja logopeedilist tuge (9 korral), psühholoogilist nõustamist (7), eripedagoogi ja tugiisiku teenust (kumbagi 4 juhul). Lisaks mainiti üksikutel juhtudel veel õpiabi konkreetses aines, personaalset tähelepanu, järeleaitamist.

Kolmveerand vanematest leiab (n=115), et nende lapse koolipoolne toetamine on piisav, veerandi arvates see nii ei ole. Peamised selgitused ebapiisavuse kohta jagunevad üldjoontes kaheks: 1) kooli- või õpetajapoolne suhtumine (mitte mõistmine, jäikus jms) ja 2) konkreetse võimekuse (spetsialisti) puudus ehk et lapsega ei jõuta piisavalt tegeleda.

Küsimusele, kus nende lapsel oleks kõige parem õppida, vastasid vanemad enam kui pooltel juhtudel, et tavakooli eriklassis, ja kolmandikul juhtudest, et tavakooli tavaklassis (Joonis 19). Üksnes kümnendik vanematest eelistaks nn erikooli.

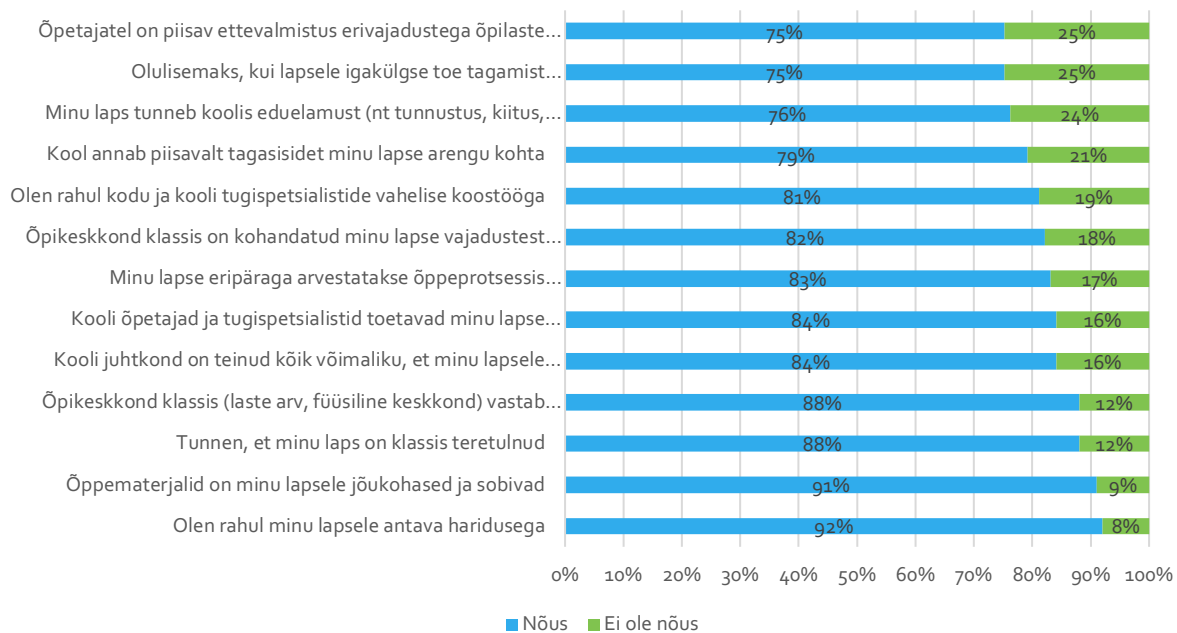

Joonis 19. Lapsevanemate hinnangud, kus on nende lapsel parim koht õppimiseks (n=115)

Lapsevanematest (n=101) leiavad 20, et vajaksid vanemana senisest enam lapse õppe ja arengu toetamise alast nõustamist. 81 vastanut leiab, et ei vaja seda. Vanemate vajaksid enam infot ja tagasisidet lapse arengu ning õpitulemuste kohta, samuti on mitmel korral välja toodud meetodeid, kuidas ise lapsega hakkama saada (lapse toetamine, nõustamine, probleemide ennetamine).

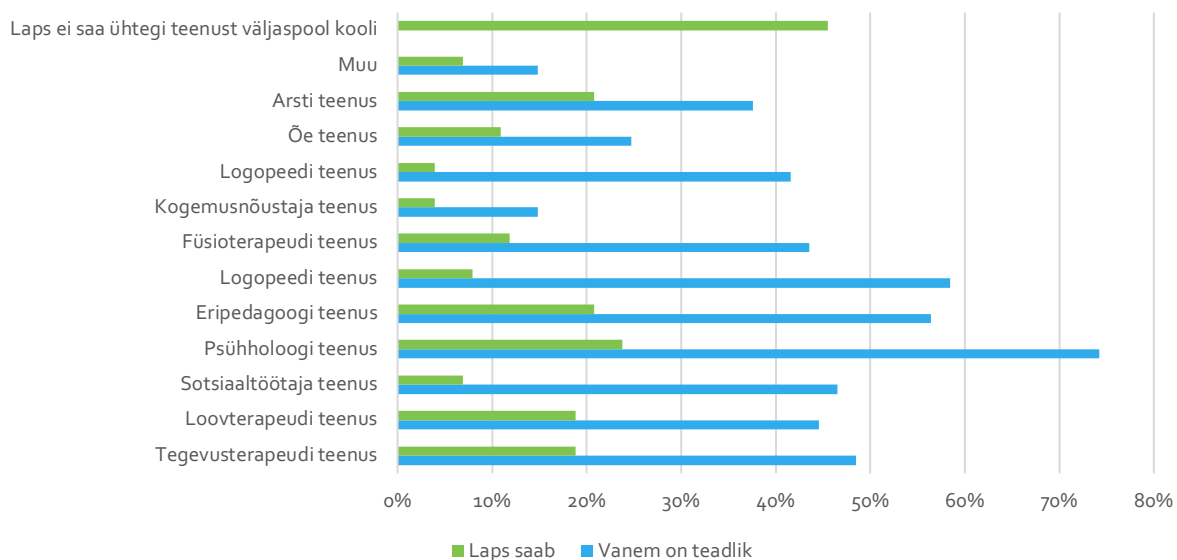
Küsitlusest ilmnes, et suurem osa vanematest on oma lapsele antava haridusega rahul, s.o 92% on neid, kes on väitega „Olen rahul minu lapsele antava haridusega“ täiesti nõus või üldjoontes nõus (Joonis 20). Teemad, kus rahulolematust on enam (vastused pigem ei ole nõus ja üldse ei ole nõus), on seotud õpetajate ettevalmistusega, lapse eduelamusega ja tagasiside piisavusega lapse arengu kohta.

Mõneti üllatav on suhteliselt suure hulga nõusolek (75%) väitega, et „Olulisemaks, kui lapsele igakülgse toe tagamist haridusasutuses, pean võimalust õppida kodule kõige lähedasemas koolis“. Sellest võib järeldada, et paljude vanemate arvates on kodulähedus (ehk seega ka logistiline lihtsus) peamisi koolivaliku kriteeriume.

Joonis 20. Vanemate rahulolu lapse toetamisega (n=101)

Koolivälistest rehabilitatsiooniplaani alusel osutatavatest teenustest teatakse kõige paremini psühholoogiteenust (sellel teenusel käivad lapsed ka kõige sagedamini), logopeedi teenust, eripedagoogi teenust, tegevusterapeudi teenust ja füsioterapeudi teenust (Joonis 21). Madalam on teadlikkus kogemusnõustaja teenuse osas. Muudest teenustest teatakse veel erinevaid teraapiaid (muusikateraapia, saviteraapia, mis on olemuslikult tegevusterapeudi teenused). 45% vastanute lastest ei saa väljaspool kooli ühtegi teenust.

Joonis 21. Vanemate teadlikkus ja lapsele väljaspool kooli osutatavad rehabilitatsiooniteenused (n=101)

1.3.5 Personal

Töös tugispetsialistide kohta esitatud andmed pärinevad kahest erinevast andmeallikast (EHIS-e andmebaasis ja omavalitsuste edastatud andmed). Andmetes esineb erisusi, mistõttu ei kattu need täiel määral.

EHIS-e andmekogu järgi on maakonna omavalitsuste ja asutuste koosseisus (seisuga 10.11.2021) loodud 43,3 tugispetsialisti (logopeed, eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog) ametikohta. Kõige enam on eripedagooge (18,6 ametikohta). Sotsiaalpedagooge on 12,8, logopeede on 8,3 ja psühholooge 3,6 ametikoha jagu. Rapla vallas on koormuseid 20,1 ja Kohila vallas 4,7 tugispetsialisti jagu, Kehtna vallas 4,5 ja Märjamaa vallas 4 koha jagu (Tabel 14).

Tabel 14. Tugispetsialistide ametikohtade arv (EHIS)²

Omavalitsus	Eripedagoog	Psühholoog	Logopeed	Sotsiaalpedagoog	Kokku
Kehtna vald	1,5	0,0	0,5	2,5	4,5
Kool			0,5	2,5	3,0
Lasteaed	1,5				1,5
Kohila vald	8,7	1,0	2,8	2,2	14,7
Kool	1,8	1,0	1,8	2,2	6,8
Lasteaed	6,9		1,0		7,9
Märjamaa vald	1,0	0,0	1,0	2,0	4,0
Kool	1,0			2,0	3,0
Lasteaed			1,0		
Rapla vald	7,4	2,6	4,0	6,1	20,1
Kool	5,5	2,6	1,3	6,1	15,5
Lasteaed	1,9		2,8		4,7
Kokku	18,6	3,6	8,3	12,8	43,3

Kvalifikatsioonile vastab 82% tugispetsialistidest. Näitaja on maakonna keskmisest kõrgem logopeedide (88%) ja eripedagoogide (84%) osas ning madalam sotsiaalpedagoogide (77%) ja psühholoogide (72%) osas. Omavalitsuste vaates on kvalifikatsioonile vastavate tugispetsialistide osakaal maakonna keskmisest kõrgem Rapla ja Kohila vallas (Tabel 15).

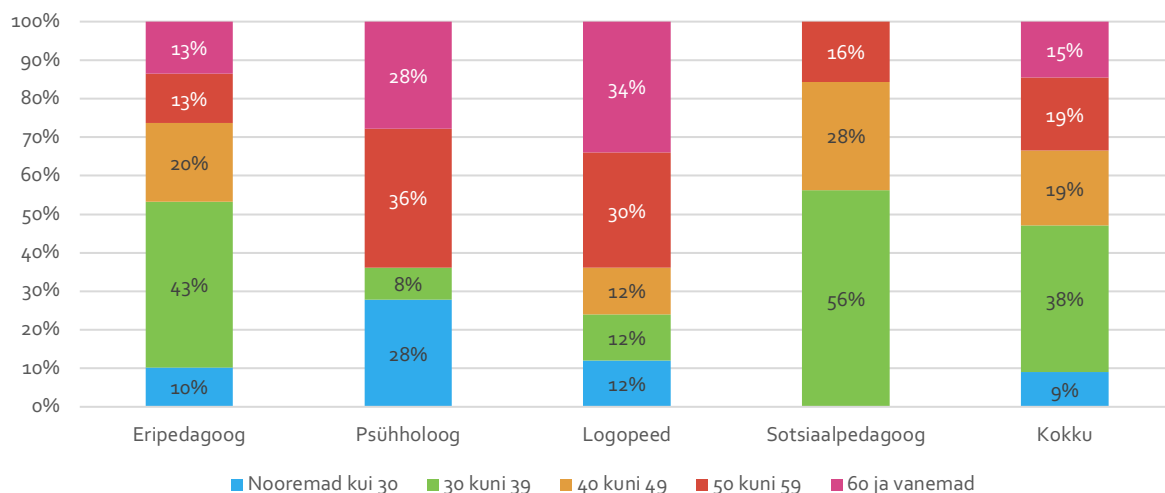
Tabel 15. Tugispetsialistide vastavus kvalifikatsioonile (EHIS)³

Omavalitsus	Eripedagoog	Psühholoog	Logopeed	Sotsiaalpedagoog	Kokku
Kehtna vald	1		0,52	1,5	3,02
Kohila vald	6,3	1	2,8	2,2	12,3
Märjamaa vald	1		1	2	3
Rapla vald	7,4	1,6	4	4,1	17,1
Kokku	15,7	2,6	7,3	9,8	35,4
Kehtna vald	67%		100%	60%	67%
Kohila vald	72%	100%	100%	100%	84%
Märjamaa vald	100%		100%	100%	75%
Rapla vald	100%	62%	100%	67%	85%
Kokku	84%	72%	88%	77%	82%

² Sh Kohila Mõisakool ja Raikküla Kool

³ Sh Kohila Mõisakool ja Raikküla Kool

Tugispetsialistide vanusjaotuses moodustavad kuni 39-aastased töötajad 47%, 40–49-aastased 19%, 50–59-aastased 19% ning 60-aastased ja vanemad 15%. Tugispetsialistide vanuskoosseis maakonnas on nooremapiolsem kui lasteaia- ja kooliõpetajate oma. Ametikohtade mõistes on noorimad eripedagoogid ja sotsiaalpedagoogid. Psühholoogidest ja logopeedidest on 64% vanemad kui 50 eluaastat (Joonis 22).

Joonis 22. Tugispetsialistide vanusjaotus 21/22. õppeaastal (EHIS)

Omavalitsuste koondatud andmete järgi on maakonna asutuste koosseisus (seisuga kevad 2022) loodud 47 tugispetsialisti ametikohta. Eripedagooge on 16,4, sotsiaalpedagooge 11,7, logopeede 10,5 ja psühholooge 7,4 ametikoha jagu. Asutustes on koormuseid Rapla vallas 16,4, Kohila vallas 12,4, Kehtna vallas 8 ja Märjamaa vallas 10,2 kohta.

Omavalitsuste haridusjuhtide hinnangul on ideaalolukorraga võrreldes praegu puudu 56 ametikoha jagu spetsialiste ehk praegu on kaetud vaid 46% koguvajadusest. Enim on vajaka eripedagooge (18,7 ametikohta), logopeede (17,75), aga ka psühholooge (12,65) ja sotsiaalpedagooge (9 kohta). Seejuures on logopeedidest ja psühholoogidest hetkel olemas vaid 37% koguvajadusest ja eripedagoogidest umbkaudu pooled (Tabel 16).

Tabel 16. Olemas- ja puuduolevad tugispetsialistid maakonna lasteaeades ning koolides (KOV-id)⁴

Asutuse nimi	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Kokku	Abiõpetaja või õpetaja abi	HEVKO	Tugiisik
Kool	8,5	3,25	7,4	11,7	30,85	17,86	8,13	4,5
Lasteaed	7,9	7,25			15,15			10
KOV-i koosseisus					1			
Kokku olemas	16,4	10,5	7,4	11,7	47	17,86	8,13	14,5
Kool	12,45	10,5	9,65	8,05	38,55	23,4	6,05	9,5
Lasteaed	6,25	7,25	3	0,95	17,45		1	12
Kokku puudu	18,7	17,75	12,65	9	56	23,4	7,05	21,5
OLEMAS OSAKAAL								
Kool	41%	24%	43%	59%	44%	43%	57%	32%
Lasteaed	56%	50%	0%	0%	46%			45%
Kokku	47%	37%	37%	57%	46%	43%	54%	40%

⁴ Ei sisalda Raikküla Kooli andmeid.

Omavalitsute lõikes on enim ametikohti juurde vaja Rapla vallas (26,2), Kehtna vallas (14,5) ja Märjamaa vallas (11,6 kohta). Kohila vallas on vajaka 6,1 spetsialisti.

Sarnaselt tugispetsialistidega on suur puudujääk ka teiste erivajadustega õpilaste toetamisega tegelevate isikute hulgas. Hinnanguliselt oleks asutustesse juurde vaja enam kui 20 õpetaja abi/abiõpetajat ja tugiisikut. Samuti HEV koordinaatoreid.

Lasteaedades on olemas 15,2 ja vajaka 17,5,8 ametikohta ehk tugipersonali vaates on komplekteeritud alla poole ideaalolukorras toimimiseks vajalikust koosseisust. Defitsiit on suurim logopeedide (7,3 ametikohta) ja eripedagoogide (6,3 ametikohta) osas (Tabel 19).

Tabel 17. Olemasolevad ja puuduolevad tugispetsialistid omavalitsuste lasteaedades (KOV-id)

Olemasolevad spetsialistid asutustes							
Omavalitsus	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi	HEVKO	Tugiisik
Kehtna vald	0,5	1	0	1	0	0	2
Kohila vald	3,5	2	0	0	0	1	6
Märjamaa vald	1,75	1,75	0	0	0	0	1
Rapla vald	2,15	2,5	0	0	0	0	1

Lisanduv koormus ideaalolukorras							
Omavalitsus	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi	HEVKO	Tugiisik
Kehtna vald	1,5	2,5	1	0	0	0	0
Kohila vald	0	0	0	0	0	0	3
Märjamaa vald	2,25	1,75	0,5	0,25	0	0,5	2
Rapla vald	2,5	3	1,5	0,7	0	0,5	7

Koolides on puuduolevate spetsialistide osakaal kõrgem kui lasteaedades Koolides on olemas 30,9 ja puudu 41,7 ametikohta ehk olemas on 44% ideaalolukorras vajalikust koosseisust. Üldistatult on puudu kümme ametikohta igal erialal (Tabel 18).

Tabel 18. Olemasolevad ja puuduolevad tugispetsialistid omavalitsuste koolides (KOV-id)⁵

Olemasolevad spetsialistid asutustes							
Omavalitsus	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi	HEVKO	Tugiisik
Kehtna vald	1	1	0	3,5	1,2	0,7	0
Kohila vald	1,3	1	2,4	2,2	5,5	2	2,5
Märjamaa vald	1,7	0,75	2,25	2	2,6	1,5	2
Rapla vald	4,5	0,5	2,75	4	8,56	3,93	0
Lisanduv koormus ideaalolukorras							
Omavalitsus	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi	HEVKO	Tugiisik
Kehtna vald	3,5	1,75	2	2	2,5	2,5	1
Kohila vald	2,7	2	0,6	0,8	1	0	0
Märjamaa vald	2,25	1,25	2,05	1,25	3,9	1,25	2,5
Rapla vald	4	5,5	5	4	16	2,3	6

⁵ Ei sisalda Raikküla Kooli andmeid.

Võrreldes omavalitsuste kujutatud ideaalolukorda Harno spetsialistide mitteametliku tugispetsialistide vajaduse arvestusmudeliga, on puudujääk oluliselt tagasihoidlikum.

Arvestuse aluseks on järgmised kriteeriumid:

- Psühholooge ja sotsiaalpedagooge – üks 600 või 350 õpilase kohta (arvestatud asjaoluga, et sotsiaalpedagoog suudab katta osa psühholoogi teemasid. Kui vajalikud mahu on sotsiaalpedagoog(id) olemas, siis on arvestatud üks psühholoog 600 lapse kohta, kui pole, siis 350)
- Eripedagooge – üks 350 lapse kohta
- Logopeede – tavakoolis üks logopeed 50 kõneravi vajava lapse kohta. EHIS näitab, et I kooliastmes saab või vajab logopeedi teenust 10% lastest, II kooliastmes 7%, III kooliastmes 3%. Kuna kõik ei pruugi olla EHIS-es märgitud, on arvestatud I kooliaste 20%, II ja III 5%. Lasteaias on arvestatud 30 kõneravi vajava lapse kohta üks logopeed (arvestatud, et 25% lasteaias käivatest lastest vajab mingil etapil logopeedi)

Mudeli järgi on maakonnas puudu kümme logopeedi ametikohta. Teisi spetsialiste on vajaminevas mahu olemas (Tabel 19).

Tabel 19. Tugispetsialistide vajadus võrreldes olemasoleva olukorraga Harno arvestusmudeli järgi

Tugispetsialist	Vaja	Olemas	Üle/puudu
Eripedagoog	16,3	16,1	-0,2
Logopeed	20,7	10,6	-10,1
Psühholoog	6,8	7	0,2
Sotsiaalpedagoog	11,5	11,5	0,0
Kokku	55,3	45,2	-10,1

Suur vahe tunnetatava ja arvestuspõhise tugispetsialistide vajaduse vahel võib olla tingitud mitmest asjaolust. Maakonna koolivõrk on osalt reformimata – samas ka väikese õpilaste arvuga asutustes on spetsialiste tarvis. Arvestusmudeli suhtarvud võivad olla ka liiga kõrged, see tähendab, et need ei kattu laste reaalse profiili ja toevajaduse olukorraga haridusasutustes. Samuti ei pruugi olemasolevate spetsialistide tegelikkuses täidetav roll haridusasutustes kattuda spetsialisti ametikoha eeldatava profiiliga.

1.3.6 Kinnisvara ja finantseerimine

Maakonna haridusasutuste kahekümnes tegevuskohas on hoonete netopinda kokku ligi 70 tuhat m², sellest pinda kooli funktsioonina u 61,5 tuhat m². Juba praegu on eriklasside või üks-ühele õppeks kasutusel 55 klassiruumi (Tabel 20).

Tabel 20. Munitsipaalkoolide pinnaandmed (KOV-id)⁶

Omaavalitsus	Asutuse nimi	Hoone netopind (m ²)	Kooli funktsiooni kasutuses (m ²)	Eriklasse ruumid
Kehtna vald	Kehtna Põhikool	3 904	2 972	3
Kehtna vald	Järvakandi Kool	2 791	1 764	1
Kehtna vald	Valtu Põhikool	1 942	1 800	2
Kehtna vald	Eidapere Kool-Lasteaed	1 516	1 516	1
Kohila vald	Kohila Gümnaasium	9 215	9 215	11
Kohila vald	Hageri klassid	1 077	460	0
Kohila vald	Kohila Mõisakool (Posti 5)	773	773	5
Kohila vald	Kohila Mõisakool (Tööstuse 17)	1003	725	2
Märjamaa vald	Kivi-Vigala põhikool	2 136	2 136	0
Märjamaa vald	Vana-Vigala Põhikool	1 730	1 730	2
Märjamaa vald	Valgu Põhikool	1 705	1 663	3
Märjamaa vald	Varbola Lasteaed-Algkool	2 410	2 410	0
Märjamaa vald	Märjamaa Gümnaasium	10 392	9 939	4
Rapla vald	Alu Kool	4 045	1 000	3
Rapla vald	Hagudi Põhikool	2 891	2 402	2
Rapla vald	Kabala Lasteaed-Põhikool	1 875	1 099	1
Rapla vald	Kaiu Põhikool	1 343	1 343	0
Rapla vald	Rapla Keslinna Kool	8 943	8 943	7
Rapla vald	Rapla Vesiroosi Kool	6 589	6 589	6
Rapla vald	Juuru Eduard Vilde Kool	3 237	2 987	2
Kehtna vald		10 153	8 052	7
Kohila vald		10 292	9 674	11
Märjamaa vald		18 373	17 878	9
Rapla vald		28 923	24 363	21
Kokku		69 517	61 465	55

Töö raames andsid omaavalitsused hinnangu vaba ruumi olemasolule ja/või kohaldamise võimalusele väikeklassideks ja üks-ühele õppeks olemasolevates hoonetes. Samuti hinnati hoonete vastavust universaalse disaini põhimõtetega, millised on liikumispuudega laste õppevõimalused hoones.

Üheksas hoones vaba ruumi ja kohaldamise võimalused puuduvad, sealhulgas omaavalitsuskeskustes Kohilas, Raplas ja Märjamaal. Kahes koolis on võimalik kohaldada üks ruum, teistes on vaba ruumi olemas. Üheteistkümnes hoones on ratastooliga liikumine täielikult või osaliselt raskendatud (Tabel 21).

Tabel 21. Hinnang vaba ruumi olemasolule munitsipaalkoolides (KOV-id)⁷

Omaavalitsus	Asutuse nimi	Hinnang vaba ruumi olemasolule	Hinnang (universaalne disain)
Kehtna vald	Kehtna Põhikool	1 klassiruum rahunemistoaks	Rahastusotsus saadud liikumispuudega õpilaste ja külaste 2. korrusele ligipääsu rajamise jaoks. Tööde teostamine plaanis 2022. aastal
Kehtna vald	Järvakandi Kool	Võimalus kohandada 1 ruum	Õppevõimalused koolihoones on tagatud
Kehtna vald	Valtu Põhikool	Vabu ruume koolis ei ole	Puudub
Kehtna vald	Eidapere Kool-Lasteaed	Võimalused olemas	Kaldteed sissepääsuks kooli poolel ei ole. Majja pääseb rahvamaja sissepääsu kaudu. Teisele korrusele ligipääs puudub
Kohila vald	Kohila Gümnaasium	Võimalused on piiratud, 2021. aasta lõpus valmisid	Liikumise võimalikkus on tagatud liftiga

⁶ Ei sisalda Raikküla Kooli andmeid.

⁷ Ei sisalda Raikküla Kooli andmeid.

Kohila vald	Hageri klassid	4 klassi, lisaruume koolimajas ei ole	Kaldtee, koolimaja ühekorruseline
Kohila vald	Kohila Mõisakool	Vajadus muutub õppeaastate lõikes	Tegemist on ajaloolise hoonega, mistõttu on universaalse disaini järgimine raskendatud
Märjamaa vald	Kivi-Vigala põhikool	Võimalused olemas	Takistatud (trepid)
Märjamaa vald	Vana-Vigala Põhikool	Vabu ruume koolis ei ole. Kuni 2 kohaldamise võimalus	esimesel korrusel võimalik, teisel mitte
Märjamaa vald	Valgu Põhikool	Vabu ruume koolis ei ole	Ratastooliga liikumisvõimalused puuduvad
Märjamaa vald	Varbola Lasteaed-Algkool	Võimalused olemas	Kaldtee puudub, kuid võimalus selle paigaldamiseks olemas. Ruumid olemas ka I korrusel
Märjamaa vald	Märjamaa Gümnaasium	Vabu ruume koolis ei ole. Erinevad kohandamise võimalused	Liikumispuudega õpilane saab koolimajja sisse ja liikuda esimesel korrusel. WC kasutada ei saa
Rapla vald	Alu Kool	Vabu ruume koolis ei ole	Puudub
Rapla vald	Hagudi Põhikool	Vabu ruume koolis ei ole. 1 kohandamise võimalus	Klassiruumi või mõne muu ainetunni ruumi minemiseks, peab hetkel kasutama treppe, kuna asuvad eritasanditel. Korruste vahel liikumiseks puuduvad lisavõimalused/abivahendid
Rapla vald	Kabala Lasteaed-Põhikool	Võimalused olemas	Eritingimusi ei ole
Rapla vald	Kaiu Põhikool	Ehitatakse uus lasteaed, ruumiprogramm selgumisel	
Rapla vald	Rapla Kesklinna Kool	Vabu ruume koolis ei ole. Ruumipuudus	Liikumispuudega inimene (rulaatori või ratastooliga) saab liikuda liftiga koolimaja uues osas. Vanas osas antud võimalus puudub. Uues osas on esimesel korrusel ehitatud liikumispuudega inimesele tualett
Rapla vald	Rapla Vesiroosi Kool	Vabu ruume koolis ei ole. Ruumipuudus	Ei ole võimalusi, puudub lift või kaldtee. Majja ja korruste vahel ei saa liikuda ratastooliga
Rapla vald	Juuru Eduard Vilde Kool	Võimalused olemas	Hinnang positiivne. Kool on värselt renoveeritud. Liikumispuuetega lastega on arvestatud (ratastooli WC, lift jms)

Toetusfondi eraldis tuge vajavate laste õppeks on maakonna omavalitsuste peale kokku 1,6 miljonit eurot (Tabel 22).

Tabel 22. Toetusfondi eraldis maakonna omavalitsustele 2022 (Rahandusministeerium)

Omavalitsus	Tava	Tõhustatud tugi	Eritugi	Õpilasi kokku	HEV tööjõukulu toetus	Toe tegevustoetus	HEV rahastus kokku
Kehtna vald	431	15	16	463	173 362	95 616	268 978
Kohila vald	738	20	9	918	134 444	64 512	198 956
Märjamaa vald	633	40	13	766	240 584	110 592	351 176
Rapla vald	1310	62	40	1417	509 472	260 352	769 824
Kokku	3112	137	78	3564	1 057 862	531 072	1 588 934

Omavalitsuste poolt kirjeldatud nn ideaalolukorra järgi on hinnanguliselt vaja juurde kuni 56 tugispetsialisti ametikohta. Arvestades lisanduvate tugispetsialistide brutopalka suuruseks 1400 eurot kuus, oleks kogukulu palkadeks 1,25 miljonit eurot aastas. Eeldades, et toetusfondi kaudu eraldatavad vahendid on juba kasutuses ja ei kata terviklikult ära olemasolevate tugisüsteemide kulusid, peaks kogu lisarahastus tulema kohalike omavalitsuste eelarvest.

2 Kontekst ja poliitikasuundumused

2.1 Hariduslike erivajadustega laste õppekorralduse väliskeskond

2.1.1 Riigi poliitika suunad strateegiates

Tuginedes riigi arengudokumentidele, on järgnevalt välja toodud olulisemad riigi strateegilised arengusihid ja tegevused, mis võivad mõjutada omavalitsuste haridussüsteemi ja maakonnatasandi koostöövajadust. Selgitatud on nende sihtide potentsiaalset mõju omavalitsustele analüüsiga puutuvates valdkondades, milleks on haridusliku erivajadusega laste toetamine ja selleks vajalike tugiteenuste tagamine.

Eesti riiklik arengustrateegia „Eesti 2035”⁸ ja selle tegevuskava⁹ seab vajalikeks muudatusteks Eestis muuhulgas:

1. Suurendada ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul, milleks muuhulgas:
 - a. Erivajadustega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks **arendatakse hariduskorraldust, lõimitakse** omavahel haridus-, sotsiaal-, ja tööturuvaldkonna **tugiteenuseid ja tagatakse nende vajalik määr.**
2. Lõimida tervishoiu- ja sotsiaalteenused inimesekeskselt ja selleks:
 - a. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste inimesekeskne pakkumine koostöös KOV-idega (sh ühise asjaajamiskoha põhimõtte rakendamine).
 - b. KOV-i ja riigi partnerlusel põhineva ning lapse terviklikest vajadustest lähtuva lastekaitsekorralduse väljatöötamine, selleks vajalike spetsialistide baas- ja täiendõppekoolituse arendamine ning lastekaitsetöö väärtustamine.
 - c. Eesmärk on minna sotsiaal-, tervise- ja töövaldkonnas üle inimese eluteekonda ja vajadusi arvestavatele ning taustal toimivatele teenustele, mida toetab tõenduspõhiste digitaalsete lahenduste kasutuselevõtmine ja andmete lõimitud kasutamine.
 - d. Laste heaolu suurendavate integreeritud teenuste ja sekkumiste väljaarendamine (sh erivajadusega, käitumisprobleemidega ja traumakogemusega lastele) ning institutsionaalse hoolduse asendamine perepõhise
3. Parandada riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust ning vaadata üle ülesannete vastutuse jaotumine sihi saavutamiseks on vajalik, et:
 - a. Teenuste **kättesaadavuse parandamine sõltumata asukohast:** üleminek taustal toimivatele, etteaimavatele ja sündmuspõhiste teenustele, kasutajale ühise asjaajamiskoha põhimõtte **rakendamine integreeritud, kasutajale kohandatud ja ligipääsetavate teenuste pakkumine.**

⁸ Eesti riiklik strateegia „Eesti 2035”. Üldosa. Kuvatud juuni 2022 <https://valitsus.ee/media/4022/download>

⁹ Eesti riiklik strateegia „Eesti 2035”. Tegevuskava. Kuvatud juuni 2022 <https://valitsus.ee/media/3956/download>

- b. Riigi, KOV-ide ülesannete ja rahastamise ülevaatamine, **suurendades kohalike omavalitsuste rolli detsentraliseerimise ja piirkondliku koostöö edendamise kaudu.**

Haridusvaldkonna arengukavas 2035¹⁰ on järgmised eesmärgid ja tegevused nende elluviimiseks:

1. Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetega ja -liikide vahel.
 - a. Tagatakse paindlikud õpivõimalused, kvaliteetse hariduse kättesaadavus ja toetatud õpe, et vähendada õppes väljalangemist ja katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali. Selleks on vajalik:
 - i. Tõsta **lasteaegade** pidajate võimekust **erivajadust varakult märgata** ja pakkuda **koolieelses eas** lastele **kvaliteetseid tugiteenuseid**.
 - ii. Töötada välja ja rakendada **terviklähenedamine haridusliku erivajadusega, sh andeka õppija juhtumipõhiseks toetamiseks** alates alusharidusest.
 - b. Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele: haridus on kättesaadav ja ligipääsetav, õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppijate võimetele ja vajadustele. Hariduskorraldus toetab ühiskonna sidusust. Valikurohked õpivõimalused on kättesaadavad kõigis Eesti maakondades
 - c. Rahvastiku vähenedes on vaja kohandada koolivõrku, tagades kvaliteetse kohustusliku hariduse kättesaadavuse kõigis Eesti piirkondades. Suurenev ränne toob kaasa riske ja lisab koormust tugiteenustele, õpirände suurenemine aga loob võimalusi hariduse kvaliteedi tõstmiseks.
 - i. Õppekeskkonnad toetavad **kvaliteetse ja tulevikku suunatud hariduse kättesaadavust**. Taristu vastab **ruumikvaliteedi põhimõtetele, suureneb taristu ühiskasutus ja ressursitõhusus**.
2. Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe. Tagatakse kvalifitseeritud õpetajate, õppejõudude, koolitajate ja tugispetsialistide järelkasv, paindlikud võimalused ametisse asumiseks, tugi algajatele ning professionaalse arengu võimalused kogu karjääri vältel. Selleks tuleb muuhulgas:
 - a. **Järgjepidevalt analüüsida** ja nüüdisajastada õpetaja, kutseõpetaja, õppejõu ja **tugispetsialisti ameti sisu**
 - b. Välja töötada ja rakendada sidus, kutsestandarditest lähtuv ja teaduspõhine õpetajate ja **tugispetsialistide esma- ja täiendusõppe mudel**
 - c. **Tõhustada õpetajate, kutseõpetajate, tugispetsialistide, õppejõudude ja koolitajate koostööd haridusasutuse sees ja vahel ning mobiilsust** eri tüüpi haridusasutustesse nii Eestis kui välismaal
 - d. Pakkuda **õpetajatele, õppejõududele ja tugispetsialistide** turvalist ja **motiveerivat töökeskkonda ning konkurentsivõimelist töötasu**, mis arvestab teiste sektorite ja valdkondade palgatasemega
 - e. **Mitmekesistada** õpetajate, õppejõudude ja **tugispetsialistide praktikavõimalusi** ning tagada juhendatud praktika ja **tugisüsteem** nii

¹⁰ Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035. Kuvatud juuni 2022

https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_2510.pdf

alustavatele kui ka ametis olevatele õpetajatele ja tugispetsialistidele, sh kutseasta

Eeltoodud haridusvaldkonda, sh hariduse tugiteenuseid, puudutavad riigi poliitika suunad, mis mõjutavad kohaliku omavalitsust ja nende poolt teenuste osutamist, saab võtta kokku järgmisest teemablokkides.

Kaasav haridus ja hariduse tugiteenused

Riigi strateegiate kohaselt jätkub Eestis kaasava hariduse poliitika, s.t vajaduspõhise õpikeskkonna loomist nii tuge vajavatele kui andekatele lastele. Suurim väljakutse koolipidajatele on tagada vajalik mahus tugispetsialistid ja tugimeetmed, sest nende vajak on täna väga suur – Raplamaa analüüs näitas, et vajalikust ideaaltasemest on praegu puudu enam kui pooled tugispetsialistid. Suur osa haridusvaldkonna energiast on läinud üha kasvava toe vajadusega lastele, mistõttu võib kannatada ülejäänud haridus ja eriti andekad õpilased. Tulenevalt riigi strateegiast ei ole ühtegi alust eeldada, et kaasava hariduse suund võiks muutuda, seega peavad koolipidajad ja -juhid leidma võimalused muutustega kohaneda ja selleks vajalikud meetmed kasutusele võtma.

Oluline strateegiline suund on varajase märkamise süsteemi terviklik väljaarendamine lasteaedades. Tugispetsialistide hinnangul on see üks allikas, mis vähendab tagajärgedega tegelemise koormust koolides. Ka lasteaedades on praegu vajalikust hulgas puudu pooled tugispetsialistid. Üks arendussuundi (millega mitmel pool Eesti omavalitsustes hetkel tegeletakse) on kooli ja lasteaeda baasil integreeritud tugipesade loomine.

Hariduse tugiteenuste valdkonnas on riigi poliitika arengusuundasid haridus-, sotsiaal- ja tervisteenuste integreerimine (vt ülal). Selle poliitika sisu on praegu Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös välja töötamisel, kuid rakendustasandil ehk omavalitsustes sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugiteenuste tagamisel senisest enam integreerida see ei takista. Maakonna koostöös eeldab see samuti olulisi tegevusi.

Kohalike omavalitsuste koostöö

Riigi strateegiliste dokumentide kohaselt on suunaks kohaliku omavalitsuse rolli suurendamine ühiskonnaelus ülesannete ja vastutuse detsentraliseerimisega riigi kesktasandilt kohalikule. Selleks nii eelduste loomisel kui ka rakendamisel on oluline roll kohalike omavalitsuste piirkondlikul koostööl (vt ülal). Omavalitsuste maakondliku koostöö ja ühistegevuste (sh ühiselt teenuste arendamine ja tagamine) süvendamise vajadus on nähtavas tulevikus vähemalt järgmistes valdkondades: 1) tugiteenuste kui ka laiemalt (maakonna) koolipiirkonna tervikliku toimise tagamine, 2) haridus-, sotsiaal- ja tervise valdkondade integreerimine, 3) haridustöötajate ja -juhtide personaliarendus. Omavalitsuslike, kuid suurema teenusareaaliga ülesannete ühiseks täitmiseks on maakond optimaalne tasand¹¹, sest selles on olemas vajalikud koostöö institutsioonid, koostöökogemused ja olemasolevad toetavad ja ühised teenused. Kui omavalitsused soovivad, siis maakonna arengustrateegia annab ka õigusliku aluse avalike teenuste tagamise sünergilisemateks lahendusteks. Kokkuvõtteks, KOV-ide koostöö vajadused avalike teenuste tagamisel pikemas vaates suurenevad, mitte ei vähene. Samas ei saa

¹¹ Eesti regionaaltasandi arengu analüüs, 2020. <https://hol.ee/index.php?id=eesti-regionaaltasandi-analuus-536>

praegu pidada tõenäoliseks, et riik paneks mingeid uusi kohustuslikke ülesandeid KOV-ide koostöötasandile. Pigem on selle arendamise võimalused ja kasvav praktiline vajadus omavalitsuste käes.

2.1.2 Tuge vajavatele lastele teenuste tagamise süsteem ja selle muutmise poliitikasuunad

Tuge vajavatele lastele teenuste tagamise süsteem on killustunud sotsiaal-, tervise- ja haridusvaldkonna, aga ka riigi ja kohaliku omavalitsuse vastutusalade vahel. Nii saab laps ja pere teenuseid erinevatest süsteemidest, mis toob kaasa mitmeid probleeme. Esiteks, teenused dubleerivad teineteist. Teiseks, peredele on keerukas abivajaduse tagamise süsteemi mõista, kuna teenuste vajaduse ja tagamise „sisenemisuksi“ on palju (Joonis 23). Kolmandaks, teenuseid osutavate tugispetsialistide puuduse tingimustes on erinevate valdkondade teenuste tagamise korralduses dubleerimist, kust võib leida tugispetsialistide efektiivsema ja lapsest lähtuva rakendamise võimalusi.

Alljärgnevas tabelis on välja toodud, kuidas erivajadusega lapsele suunatud tugiteenused ja neid osutavad spetsialistid jaotuvad riigi ja omavalitsuse teenuste ning sotsiaal-, tervise ja haridusvaldkonna vahel. Sisuliselt tegelevad kõik osapooled sama abivajadusega lapse vajaduste hindamisega ja teenuste tagamisega. Süsteemid (nii riigi kui KOV-i tasandil) on harva horisontaalselt seotud ning toimivad pigem nn silotornidena erinevates vastutusalades ning korraldus- ja finantseerimissüsteemis.

Tabel 23. Teenuste ja neid osutavate spetsialistide kattumine riigi ja KOV-i ning sotsiaal-, tervise ja haridusvaldkonna vahel

	RIIK KORRALDAB				KOV KORRALDAB	
	Puudega laste tugiteenused, SKA kaudu	REHA plaani järgsed teenused ^{12,13} , SKA kaudu	Tervishoiu- asutuste kaudu	Rajaleidja keskuste kaudu	Kooli kaudu	Sotsiaal- valdkonna kaudu
Hindamine	SKA hindamine	REHA meeskonna hindamine	Tervis- hoiutöötaja hindamine	Koolivälise nõustamis- meeskonna hindamine	Tugimees- konna vajaduse hindamine	Abivajaduse hindamine
Tugispetsialistide teenused		Psühholoog Logopeed Eripedagoog	Kliiniline psühholoog Logopeed	sh vanemate nõustamine sh koolide nõustamine	Psühholoog Logopeed Eripedagoog	
Sotsiaal- valdkonna teenused	Tugiisikuteenus Lapsehoiuteenus Transpordi- teenus ¹⁴	Sotsiaaltöötaja	Sotsiaaltöötaja		Sotsiaal- pedagoog	Sotsiaaltöö ja - nõustamine Tugiisikuteenus Lapsehoiuteenus Sotsiaaltransport
Tervise valdkonna teenused		Füsioterapeut Tegevusterapeut Õe teenus Arsti teenus Kogemusnõustaja Loovterapeut	Füsioterapeut Tegevus-terapeut Kooliõde Psühhoterapeut			

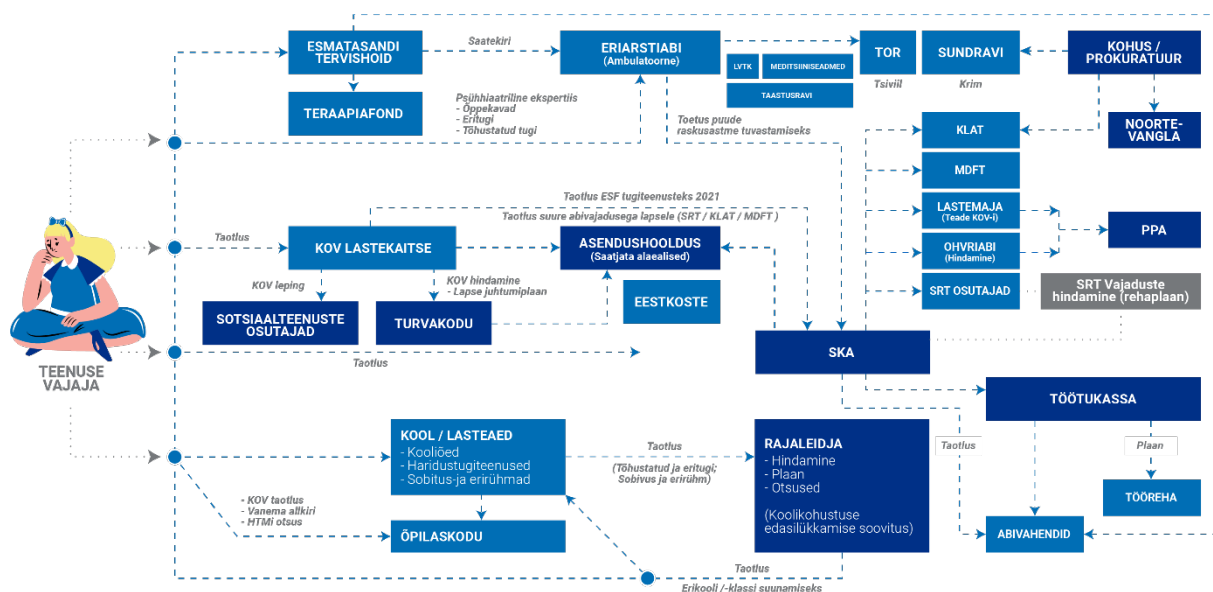
¹² <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/puue-ja-hoolekanne/sotsiaalne-rehabilitatsioon>

¹³ https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/1191/2201/9016/Som_lisa.pdf#

¹⁴ Teenuse eesmärgiks on võimaldada raske ja sügava puudega lastel kasutada tugiisiku- või lapsehoiuteenust

Eeltoodud süsteemi keerukuse vähendamiseks ja abivajajast lähtuva korralduse parandamiseks (Joonis 24) on Vabariigi Valitsus algatanud erivajadusega laste tugisüsteemi korrastamise reformi. Valitsus on 2021. aasta kevadel kiitnud heaks reformi üldised suunad ning planeeritud ajakava kohaselt peaks 2022. aastal hakkama selguma reformi sisu täpsemad lahendused. Läbiviidud intervjuude ja avalikul kättesaadavatele materjalidele¹⁵ tuginedes on reformi eesmärgiks:

- Lapsel ja perel on üks kontaktpunkt, kelle kaudu esmast nõu ja tuge saada – tekib **nn ühe ukse poliitika**. Vanem ei pea tuge mitmest kohast ja korduvalt taotlema, vaid info liigub võimalikult automaatselt ja abi osutamine on proaktiivne.
- Probleeme **märgatakse võimalikult varakult ja reageeritakse kiirelt**, vähendades nende edasist süvenemist.
- **Lapse ja pere abivajadust hinnatakse tervikuna** ning tekib üks plaan, mis hõlmab vajalikke tugimeetmeid nii sotsiaal-, haridus- kui (vaimse) tervise valdkonnas.
- Pakutavad **teenused on kujundatud vastavalt lapse abivajadusele**, tugimeetmete tulemuslikkust seiratakse, et tagada lapsele tõhus ja kvaliteetne abi.
- Abi **saamise eelduseks** ei ole puude olemasolu, vaid **tegelik abivajadus**.
- **Lapsele pakutakse enamasti tuge tema peamises viibimiskohas (kodus, lasteaias, koolis)** – spetsialist läheb lapse juurde. Lapsevanem ei pea olema lapse „taksojuht“ ja loobuma töөлkäimisest.
- **Abisüsteemi lihtsus ja terviklikkus** parandab perede võimalusi keskenduda abivajava lapse toetamisele.

Joonis 23. Erivajadusega lapse abivajaduse tagamise teekond praegu

Käesoleva uuringu raames viidi läbi intervjuu Sotsiaalministeeriumi erivajadustega laste poliitika juhiga. Intervjuu toimumise ajal (veebruar 2022) olid mitmed reformi korralduslikud aspektid selgumas, sh:

- Lapseheaoluplaani formaadi tekkimine STAR põhiselt, mis hakkaks pikemas perspektiivis asendama abivajaduse ja REHA hindamist

¹⁵<https://sm.ee/media/1990/download>

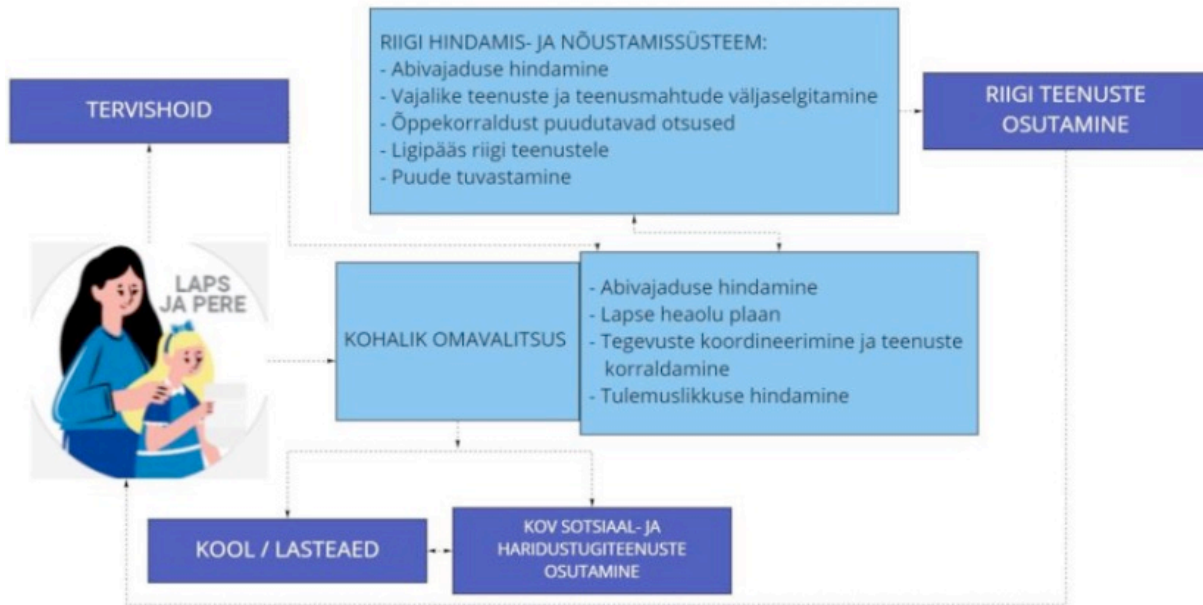
- KOV-is heaolumeeskondade loomine (s.o sotsiaal- ja hariduse valdkonna integreeritud lapse tuge toetavad meeskonnad)
- Lastekaitse spetsialisti ümberprofileerimine laste heaolu spetsialistik
- Riigi hindamismeeskondade (SKA ja REHA, Rajaleidja ja hariduse tugiteenused) ühendamine ühtseks hindamismeeskondadeks
- Toe vajaduse hindamises KOV-i rolli suurenemine ja riigile jääb enam keerukamate juhtumite (teisese) hindamise roll
- Infoliikumise parandamine lapse toevajaduste kohta (nt puude info jm)
- KOV-i finantseerimise muudatused – puudega laste toetusfondi eraldiste viimine KOV-i tulubaasi (s.t siltide maha võtmine)
- Pikemas perspektiivis teenuse osutamine ja REHA hindamine teineteisest lahti, s.t REHA hindamine liiguks KOV-idele (täna teevad seda teenuse osutaja meeskonnad)

Otsused selle reformi sisukorralduslikes teemades, nt riigi hindamismeeskondade ühendamine jt, pidid tulema 2022. a keskpaigaks. Praeguse raporti esitamise ajal teadaolevalt poliitilisel tasandil neid otsuseid tehtud ei ole. Seega omavalitsused ei tohiks kiirustada oma korraldusmudelite valikute tegemisega enne, kui riigi poliitikavalikud on selged. Siiski ei takista see KOV-idel oma tänaste ülesannete sünkroniseeritumat ja nende täitmise võimekuse arendamist. Eeldada võib, et reformi tulemusena **toimuvad tõenäoliselt järgmised muutused**, millega omavalitsustel **tugiteenuste korralduse ja tagamise süsteemi kujundamisel tuleks arvestada:**

- **Suureneb veelgi kohaliku omavalitsuste roll esmase kontaktpunkti ja juhtumikorraldajana.** Kui lapse abivajaduse tagamise seotakse lahti määratud puude olemasolust, siis võib eeldada, et **teiseneb ka KOV-i roll abivajaduse hindamisel.** See võib tähendada (KOV-i tasandil) mitte ainult **sotsiaal- ja haridusvaldkonna suurema sünergia** vajadust, vaid ka uusi või **täiendavaid hindamisvõimekusi ja kompetentsi.** Abivajadusega lastele hariduse tugiteenuste tagamise süsteemi arendamisel tuleks **lähtuda haridus-, sotsiaal- ja tervise süsteemi integreerimisest** ning võimalusest, et KOV-ide koostöös tagatavate teenuste korraldus laieneb tulevikus ka abivajaduse hindamisele (s.o avaliku võimu otsustusfunktsioon, mille korraldusmudel on teistsugune kui teenuste osutamine, st vajalik on avaliku võimu pädevusega koostöösasutuse olemasolu).
- Suureneb vajadus KOV-i tasandil **haridus- ja sotsiaalsüsteemi integreerimiseks** vähemalt läbi sotsiaalvaldkonna töötajate ja hariduse tugispetsialistide regulaarse koostöö ja infovahetuse, aga ka kuni jagatud spetsialistide või ühise organisatsiooni kujundamise.
- Kasvab vajadus arendada välja ja ühtlustada **sotsiaal- ja haridussüsteemi vahelisi ning KOV-ide üleselt metoodilisi tööriistu tugiteenuste tagamisel** ja seiramisel ning abivajaduse hindamisel. Selleks on vajalik **tugispetsialistide kompetentside konsolideerimine ja vastastikuse nõustamissüsteemi kujundamine.**
- Jätkub vajadus senisest enam **panustada varajase märkamise süsteemi väljaarendamisele** lasteaedades ning kodustele lastele. Ilmselt oluliselt kasvab vajadus suurendada lasteaedades tugispetsialistide teenuste kättesaadavust. Oluline on lasteaia ja kooli koostöö ja infovahetus tuge vajavate laste osas.
- Erivajadusega laste tugisüsteemi korrastamise reformi fookus on **raske ja sügava puudega lastele teenuste korralduse süsteemi** arendamisel. Teenuste tagamise vaates on see valdkond **KOV-i piire ületav**, kuna teenuste tagamise väljaarendamine ei ole väikese sihtrühma tõttu KOV-idele alati jõukohane. Seega kasvab KOV-ide

vahelise koostöö (maakonnaüleselt) vajadus teenuste tagamisel ja selleks vajaliku süsteemi loomisel.

- Integreeritakse (kuidas täpselt ja millise riigi asutuse juurde ei ole veel selge) riigipoolse abivajaduse hindamise erinevad osapooled – Sotsiaalkindlustusamet, Rajaleidja ja tervisevaldkond. See tähendab, et keerukamate juhtumite puhul **säilib riiklik abivajaduse hindamise süsteem** ja eeldatavasti ka riiklike teenuste jätkumise süsteem. Siiski, arvestades reformi ühte suunda – tagada teenused lapsed peamises viibimiskohas (nt koolis) – ei saa eeldada riigi rolli kasvu teenuste osutamisel, vaid pigem vastupidi selle rolli nihkumist senisest enam omavalitsuste poole.

Joonis 24. Erivajadusega lapse abivajaduse tagamise teekonna soovitud olukord

2.2 Võimalikud korraldusmudelid

Suurema toevajadusega lastele sobiliku teenus- ja koolikeskkonna tagamise visioonid varieeruvad põhimõtteliselt kahel skaalal. Esiteks, kaasava hariduse ulatus, kus debatt keskendub sellele, kas kõiki (enamikku) lapsi on võimalik kaasata tavakoolikeskkonna raames. Meie varasemas uurimiskogemustes eristuvad nii maksimaalne (ideaalse) kaasava hariduse eeskõnelejad (ennekõike Haridus- ja Teadministeeriumi esindajad) leides, et hoolduskoormusega toevajadusega lapsed vajavad eraldi kooli ning selle tagamine on optimaalne minimaalselt maakonna tasandil omavalitsuste koostöö raames. Rakendustasandi eksperdid (KOV-ide haridusjuhid, koolijuhid, tugispetsialistid) leiavad valdavalt, et vajalik on lapsi nii palju kui võimalik kaasata kodukoolides, kuid siiski säilib vajadus ka suurema toevajadusega lastele eraldi koolide järele. Teiseks, varieeruvad nägemused sellest, milline peaks toevajadusega lastele teenuste tagamisel olema omavalitsuste koostöö roll (kas pigem koostöömudel või KOVide-põhine mudel). Eelnevast kantuna on alljärgnevas tabelis esitatud kaasava hariduse rakendusmudeli variatsioonid kahel skaalal: maakonna omavalitsuste koostööulatus ja kaasava hariduse ulatus. Tegelik elu (variatsioonid) jäävad praktikas kusagile nende vahele.

Tabel 24. Kaasava hariduse rakendamise mudelid

		Kaasava hariduse ulatus	
		Ideaalne	Realistlik
Maakonna omavalitsuste koostööulatus	Killustunud	Mudel I Laste toevajadus ja selleks vajalikud tugispetsialistid jm tugistruktuur tagatakse iga omavalituse igas koolis (lapse kodukoolis)	Mudel III Laste toevajadus tagatakse valdavalt kodukoolis, kuid omavalitsuste põhiselt konsolideeritakse tugiteenuste pakkumise võimekus ning vajadusel koondatakse suurema toevajadusega lastele toe tagamise võimekus ja eraldi koolikeskkond 1-2 kooli juurde
	Integreeritud	Mudel II Maakonna koostööraames kitsalt II tasandi tugiteenused ning hoolduskoormusega toevajadusega lapsed	Mudel IV Maakonna koostöö raames tagatakse nii tugispetsialistide olemasolu, nende värbamise ja professionaalse arengu suunamise võimekus kui muud arendustegevused. Suurema toevajadusega lastele tagatakse omavalitsiste koostöös vajalikud koolid

Hariduse **tugiteenuste I tasandi tegevused** hõlmavad teenuse osutamist konkreetse haridusasutuse juures ning nende tugispetsialistide värbamise jm personalitöö ja -arendusega seotud tegevusi. Tugiteenuste nn **arendustasandi (II tasand)** hulka kuuluvad:

- Tugispetsialistide arengu toetamine: koolitused, täiendõpe, kovisioonid, meetodikate ja metoodiliselt materjalide arendamine jms
- Lapse arengut toetava tugikeskkonna arendamise toetamine/nõustamine haridusasutuste juhtide suunas
- Õpetajatele suunatud koolituste läbiviimine ja nõustamine tuge vajava lapse toetamiseks
- Koolivälise (sõltumatu) nõustamise ja konsultatsiooni võimaldamine lapsele, peredele ning vajadusel ka õpetajatele ja koolijuhtidele
- KOV-idele tugiteenuste tagamisega seotud analüütilise toe tagamine (ajakohane statistika, prognoosid, korraldusmudelid, finantsanalüüsid jne)
- Valdkonna arendusprojektide eestvedamine (arendusvõimekus)

Tugiteenuste I tasandi tegevused peavad igal juhul olema läbi viidud konkreetse haridusasutuste juures. Võimekuse konsolideerimiseks KOV-i tasandil on otstarbemaaks moodustada tugispetsialistide koostöörühmad ehk **tugipesad**, mis koondavad vähemalt nelja (eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog) täiskoormusega töötavat tugispetsialisti. Tugispetsialistide nn täismeeskond võimaldab neil ühiselt infot vahetades ja tegevusi planeerides parimal viisil toetada lapse arengut. Meeskonna tihe koostööpartner on kooli HEVKO. **Tugipesade baasil võimalik arendada välja koostöö KOV-i sotsiaalvaldkonna (lastekaitse, sotsiaaltöötajad, juhtumikorraldajad) spetsialistidega, et tagada laste ja perede terviklik nõustamine ja abivajaduse tagamine. Sellise koostööformaadi lahendus võiks olla laste heaolu meeskonnad.**

Maakonna tasandi perspektiiv on välja arendada hariduse tugiteenuste arendustegevused/-keskus. Siia tuleks integreerida erikool, rehabilitatsiooniteenused jm toetavad teenused või nende ühine koordineerimine.

Pikemas perspektiivis võiks maakonna tasandi koostöös arendada tervikliku tugiteenuste kompetentsikeskuse (Tabel 25), mis koondaks nii I kui II tasandi tugiteenused (tugipesad

jääksid seejuures endiselt tegutsema konkreetsete haridusasutuste juurde sealsete meeskondade osana). Maakonna koostöötasandil lisanud ka täiendav võimekus personaliarenduse tegevustes (mida muidu teeb iga omavalitsus eraldi), kus tugiteenuste korraldajana ja osutajana oleks **kompetentsikeskuse ülesandeks ka KOV-ide haridusasutustele vajalike tugispetsialistide värbamine ja nende arengu toetamine**, sh:

- Vastavate värbamiskampaaniate ja konkursside korraldamine
- Tugispetsialisti ameti propageerimine, vajadusel ümberõppe (nt tänased õpetajad) toetamine
- Ülikoolidega koostöökokkulepe sõlmimine tugispetsialistide praktikabaasina, täiendavate õppekohtade pakkumine vm viisil personalivajaduse tagamisega seotud instrumentide rakendamisele kaasa aitamine
- Tugispetsialistide palga ja sotsiaalsete garantiide maakonnaülene ühtlustamine

Tabel 25. Hariduse tugiteenuste korraldamise valikud KOV-ide koostöö ulatuse vaatest

Hariduse tugiteenuste funktsioonid	KOV-ide koostöö ulatus		
	Integreeritud	Sünergiline (killustunud)	Süsteemne koostöö puudub
I tasand, teenuste osutamine haridusasutuste juures	Maakonna tugiteenuste keskus korraldab tugispetsialistide, sh KOV-ide tugipesade, tööd	Iga KOV moodustab vajalikul hulgas tugipesasid ja täidab tugispetsialistide ametikohad; vastav siht seatakse maakonna arengustrateegias	Iga KOV vaatab ise, kuidas korraldab, maakonnas midagi kokku ei lepita
I tasand, värbamine	Tugispetsialistide värbamine ja arendamine on delegeeritud koostöötasandile; maakond tegutseb siin ühtsena	Iga KOV ise leiab, värbab ja arendab tugispetsialiste; ROL-i vm koostöö-organisatsiooni kaudu püütakse värbamis-tegevustega ühiselt tegutseda (nt koostöölepped ülikoolidega vm)	Iga KOV ise leiab, värbab ja arendab tugispetsialiste
Arendustasandi teenused	Maakonna tugiteenuste keskusena arendatakse välja tugiteenuste arendustasandi teenused/tegevused	arendustasandi teenuseid/tegevusi maakonnas välja ei arendata, kuid rakendatakse nn pehmeid omavalist koostöö koordineerivaid tegevusi (nt hariduse tööühmad, tugispetsialistide ainesektsioonid)	Süsteemset koostöömudelit ei ole, <i>ad hoc</i> koostöö toimub isikute vahel, projektide raames jne

Maksimaalse tugiteenuste keskuse puhul lisanduks tugiteenustele veel ka tuge vajavate laste kool ja lasteaed ning rehabilitatsiooniteenuste osutamise võimekus. Põhimõtteliselt võib arendusfunktsioone ja teenuse osutamise funktsioone ka eraldi arendada ja konsolideerida.

2.3 Praktikad mujal

2.3.1 Saaremaa Toetava Hariduse Keskus

Saaremaa Toetava Hariduse Keskus on Saaremaa Vallavalitsuse hallatav asutus – üldhariduskool, mis tegutseb vallavalitsuse haridus- ja noorsootöövaldkonna ning sotsiaalvaldkonna eest vastutavate struktuuriüksuste haldusalas.

Asutuse näol on tegemist oskusteabekeskusega Saaremaa valla lastele, õpilastele, lapsevanematele, õpetajatele ja koostööpartneritele, toetamaks õppijate arengut, isiksuse, töö ja ühiskonnaelus vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute ning valmisolekute kujundamisel, kasutades selleks komplekselt nii haridus-, sotsiaal- kui ka tervishoiuvaldkonna tuge.

Teenused jagunevad üldpildis kolmeks: 1) hariduse tugiteenused (vallavalitsuses haridus- ja noorsootöö osakonna haldusala) – tugiteenuste pakkumine kõikidele valla haridusasutustele, sh eraõiguslikud¹⁶; 2) õpe HEV lastele (õpilased, kes ei sobitu tavakooli keskkonda, kelle tugiteenuste ja/või keskkonna kohandamise vajadus on väga suur) – riigilt võeti üle Kallemäe Kooli pidamine; 3) sotsiaalteenused (sotsiaalosakonna haldusala) – tööalase ja sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus, asendushooldusteenus, ajutised ööpäevaringsed teenused, lapsehoiuteenus, tugiisikuteenus ja mitmesugused muud nõustamisteenused. Ühenduseks kolme „samba“ vahel on juhtumikorraldajad¹⁷. Sel viisil on tagatud teenuste omavaheline integreeritus.

Tugispetsialistid on küll keskuse töötajad, kuid igapäevaselt tegutsevad konkreetsete õppeasutuste juures, kuuludes seega ka nende meeskondadesse. Mõnel juhul teenindab üks spetsialist mitut asutust, kui mahud on väiksemad.

Keskust on arendatud alates 2018. aastast etapiviisiliselt. 2019. a alustas tööd Saaremaa Laste ja Perede Tugikeskus, 2020. a võeti riigilt üle Kallemäe Kool ning nimi muudeti Toetava Hariduse Keskuseks. Alates 2022. aastast koondati kõik HEV laste tugisüsteemid ühtseks kompetentsikeskuseks. Edasine plaan on praegu rendipindadel olevate teenuste koondamine ühte hoonesse.

Sellise süsteemi peamised plussid on järgmised:

- Lapsevanema jaoks lihtsustub lapsele vajaliku toe/abi saamine.
- Olemas on heade spetsialistidega rehabilitatsioonimeeskond.
- Võimaldab spetsialistide tööd tulemuslikumalt organiseerida (vähem hindamisi, eesmärgistatud tegevused, tulemused saadakse kiiremini, lapse ümber vähem erinevaid täiskasvanuid jne).
- Võimaldab olemasolevaid ressursse paremini kasutada (loobuda rendipindadest, võimaldada teenuseid pakkuda lapsele sobivaimas kohas jne).
- Erinevate hoonete ristkasutus säästab majanduskulusid.

¹⁶ Piiratud mahus; tegemist on siiski Saaremaa valla lastega.

¹⁷ On oma töös HEVKO-dest edukamad, kuna viimane tegutseb ühe asutuse sees, juhtumikorraldaja aga saab tegevusi koordineerida asutuste- ja valdkondadeüleselt.

- Kogu tegevus toe vajadusega laste valdkonnas koondub ühtse juhtimiskultuuri alla (võimalik inimesi juhtida süsteemselt ja järjepidevalt) ning edasine arendustegevus on valdkonnas ühtselt planeeritud.

Miinustena võib välja tuua suurema bürokraatia, süsteemi keerukuse nii oma inimestele kui ka teenuse tarbijatele, keeruka kommunikatsiooni (kuidas panna kõik osapooled omavahel suhtlema).

Keskuse peamiseks väljakutseks on sarnaselt Raplamaale personalipuudus. Enim on puudu logopeede lasteaedades¹⁸ ja eripedagooge koolides. Kogu maakonna kohta oleks tarvis ligikaudu 25 spetsialisti juurde.

2.3.2 Pärnu Õppenõustamiskeskus

Pärnu Õppenõustamiskeskus on linna hallatav asutus, mis on tegutsenud üle 20 aasta. Keskuse spetsialistid teenindavad kõiki linna üldhariduskoole. Sarnaselt Saaremaa Toetava Hariduse Keskusega on ka Pärnus spetsialistid peamise osa oma tööajast koolides (samuti ühe asutuse kesksed).

Keskus pakub koolidele psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenust. Logopeedid ja eripedagoogid kui õppijaga kõige vahetumalt suhtlevad spetsialistid on koolide struktuurides. Lasteaedade spetsialistid on aga kõik õppenõustamiskeskuse töötajad. Linnavalitsuse struktuuris esmatasandi spetsialiste ei ole.

Lisaks õppeasutustele teenindatakse ka eraisikuid. Kodustele lastele (nii kooli- kui eelkooliealistele) pakutakse eripedagoogilist ja logopeedilist nõustamist. Olemas on ka täiskasvanute individuaalne psühholoogiline nõustamine, paarinõustamine ja perenõustamine. Samuti on lastel ja peredel võimalik keskusest küsida erapooletut tuge, kui mingil põhjusel ei peaks koolis töötava spetsialistiga usaldusväärset suhet tekkima.

Erinevalt Saaremaa Toetava Hariduse Keskusest on Pärnu Õppenõustamiskeskuse puhul tegemist hariduse tugiteenustega. Teiste valdkondadega (sotsiaalteenused, rehabilitatsiooniteenused) on koostöö küll olemas, kuid toimitakse eraldi struktuurides. Peamiseks kontaktiks on lastekaitsespetsialistid.

Süsteemi plussid on järgmised:

- Võimalik on töötajate kovisioon.
- Spetsialistide omavaheline koostöö on hea.
- Partneritega on lihtne koostööd teha.
- Toimitakse ühises väärtusruumis.
- Meeskond on hästi komplekteeritud.
- Info liigub kiiresti.
- Materiaalne baas on hea (spetsiaalsed nõustamisruumid keskuses).
- Töötajatel on tänu omavahelisele toele ja meeskonnale väiksem läbipõlemise oht.
- Ülelinnaline statistika on kättesaadav, võimalik on arvestada trendidega.
- Keskus on heaks praktikabaasiks uutele spetsialistidele.

¹⁸ Logopeedid suunati koolidest lasteaedadesse, kuna seal on neist rohkem kasu (varajane märkamine ja sekkumine).

Miinustena võib välja tuua meetmete vähesuse suurema toevajadusega perede ja laste puhul (näiteks juhul, kui koostööst keeldutakse). Koostöö ja side haridusasutusega probleemiks ei ole, kuna konkreetne spetsialist on seotud konkreetse asutusega, olles seega osa mõlemast meeskonnast.

Keskuse suurimateks väljakutseteks on kvalifitseeritud personali puudus, samuti jääb vajaka väikestest ruumidest. Ka koostöö teiste valdkondadega peaks olema tihedam, kuna laps on tervik.

2022. aastast senine süsteem (psühholoogid ja sotsiaalpedagoogid keskuses ning eripedagoogid ja logopeedid koolides) Pärnu linnas muutus. Nüüd võivad ka koolid omale otse kõiki spetsialiste palgata. Niisiis on tegemist hübriidse süsteemiga. Põhjenduseks on toodud Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadus, mille kohaselt vastutab teenuste eest asutuse juht¹⁹.

Pärnu linnas on loomisel n-ö õppekeskused, kuhu koondada HEV lapsed²⁰. Eesmärk on moodustada segaklassid, et koos saaksid õppida need, kes kõige paremini üksteise seltskonda sobivad. Nii väheneks ka individuaalõppel olevate õpilaste hulk. Õppekeskused moodustataks ühe kooli osana, et säiliks ühiste sündmuste korraldamise võimalus. Tavakoolidesse on kavas jätta õpiraskustega ja kergemat tõhustatud tuge vajavad lapsed.

2.3.3 Tartu linna Hariduse Tugiteenuste Keskus

Hariduse Tugiteenuste Keskuse tekkelugu ulatub aastasse 1998, mil Kroonuaia Kooli juurde loodi õpilaste toetamiseks Pedagoogilis-psühholoogilise Nõustamise ja Õpiabi Keskus. Keskus pakkus nõustamisteenuseid kõikidele linna lastele. 2008. aastal käivitus Euroopa Sotsiaalfondi programm "Õppenõustamissüsteemi arendamine", mille raames laienes keskuse tegevus ka Tartu maakonnale. Samuti hakati nõustamist pakkuma koolieelikutele ning noortele kuni 26. eluaastani. 2010. a loodi linna hallatava asutusena Hariduse Tugiteenuste Keskus.

Keskus osutab hariduse tugiteenuseid Tartu linna lastele ja noortele, haridusasutuste spetsialistidele ning vanematele seoses lapse või noore arengu-, õpi- või käitumisprobleemidega. Teenustest pakutakse psühholoogilist, eripedagoogilist, logopeedilist ja sotsiaalpedagoogilist nõustamist ning olenevalt vajadusest toimub see individuaalse-, pere- või grupinõustamise vormis. Keskuse töotajaid toetab selles tegevuses ka lastepsühhiaater. Keskusel on olemas ka rehabilitatsiooniteenuste pakkumise võimekus. Keskuses osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuseid vastavalt Sotsiaalkindlustusameti otsusele isikliku rehabilitatsiooniplaani alusel (ei sisalda meditsiinilist rehabilitatsiooni, s.o taastusravi).

Esmase teenuse tagajaks linnas on õppeasutused, tugiteenuste keskuse poole pöörduetakse juhul, kui lapse toimetulek on häiritud ja senised teenused asutuses pole olnud piisavalt efektiivsed. Tegemist on niisiis järgmise tasandi teenusega.

¹⁹ See on lahendatav õppeasutuse ja keskuse omavahelise koostööleppega. Seega ei olnud süsteemi muutmine sellel põhjusel tegelikult oluline.

²⁰ V.a hooldusõppel ja toimetulekuõppel lapsed, kes käivad munitsipaalomandis olevas Päikese Koolis.

Samuti nõustab keskus nii haridusasutuste töötajaid kui teisi noortega tegelevaid spetsialiste. Abi pakutakse üsna piiritletud probleemide (näiteks ühe konkreetse lapse käitumise tugikava koostamine) kui ka laiemate küsimuste (näiteks kooli tugisüsteemi efektiivsuse suurendamine) korral.

Muuhulgas on keskuse ülesandeks tugisüsteemide koostöö ja ühistegevuse koordineerimine ja suunamine ning noortega tegelevatele spetsialistidele koostöövõimaluste pakkumine. Keskus tegeleb aineühenduste tegevuse korraldamisega. Koos linna lähivaldadega kuulub sektsioonidesse ligi 150 spetsialisti, kes on koondunud 8 aineühendusse.

Keskuse peamine eesmärk on seega koostöös asutustega ja linna haridusosakonnaga tugiteenuste kavandamine ning süsteemi arendamine, sh analüütika. Linna haridusasutustes on üle 100 tugispetsialisti, keskusel pole plaanis neid konsolideerida, vaid võrgustikku hallata.

Teisalt ei ole sisustatud nn ühe ukse koostöömudel, s.o haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna teenuste integreeritud pakkumine.

Lisaks Hariduse Tugiteenuste Keskusele tegutseb Tartu linnas veel mitmeid teisi kompetentsikeskusi (7), et jagada igapäevase töö käigus kogunenud teadmisi ja kogemusi hariduslike erivajadustega laste kasvatust ja haridust toetavatele inimestele ja asutustele.

2.3.4 Jaagu Lasteaed-Põhikool

Jaagu Lasteaed-Põhikool on erakool (sisuliselt siiski Viljandimaa omavalitsuste ühisel pidamisel olev kool), kooli pidaja on Sihtasutus Perekodu. Sihtasutuse Perekodu asutajaks on Viljandimaa Omavalitsuste Liit. Kool on keskendunud raskema profiiliga laste toetamisele ja õpetamisele (hooldus- ja toimetuleku õpe). Kooli juures tegutseb ka erivajadustega laste lasteaed ja -hoid. Perekodu osutab erinevaid sotsiaal- ja haridusteenuseid peamiselt Viljandimaalt pärit lastele ja lastega peredele, sh rehabilitatsiooniteenused (lasteaed, kool, rehabilitatsioon, lapsehoiuteenus, tugiisiku teenus, asendushooldusteenus, järelhooldusteenus, toidupanga teenus). Perekodu juures tegutsev tugiisikute meeskond (2020. a u 30 tugiisikut) pakub tugiisikuteenust maakonna omavalitsustele (kasutavad Viljandi linn ja Põhja-Sakala vald). Perekodu osutab samuti asendushoolduse teenust Viljandimaa omavalitsustele.

Õppeaastal 20/21 õppis koolis 25 õpilast, kellest kõik vajavad erituge. Õpilastest 17 õppis toimetuleku õppekaval ja 8 hooldusõppe õppekaval. Lasteaias käivaid lapsi oli 10, nendest viis liitpuudega laste rühmas ja viis pervasiivsete arenguhäiretega rühmas.

Kooli kasutuses on hoone Viljandi vallas Jämejala külas (kokku 1403 m², sellest kooli kasutus 882 m²). SA Perekodu eelarve maht kokku oli 2020. a 1,7 miljonit eurot, selles, kooli tegevuse osa u 360 tuhat eurot ja lasteaia tegevuse osa u 100 tuhat eurot. Arvestuslik kohamaksumus koolipidajale on u 200 eurot kuus. SA Perekodus töötas 79 inimest, lisaks oli 31 isikuga sõlmitud käsunduslepinguga (tugiisikud ja rehabilitatsioonimeeskod). Tugispetsialiste oli kooli koosseisus 2,7 ametikohta. Lisaks saavad kõik lasteaia ja koolis käivad lapsed täiendavate tugiteenustena rehabilitatsiooniteenuseid.

Jaagu Lasteaed-Põhikool ja SA Perekodu on suurepärane näide, kuidas ühe kompetentsikeskuse baasil on võimalik erinevad seotud teenused välja arendada ja

integreerida. See on muuhulgas kulutõhus näide, kuna erinevad teenused (sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuvaldkond) on erinevatest kanalitest rahastatud. Samas võimaldab nende terviklik kujundamine ja osutamine riskisutuse ja dubleerimise vähendamise läbi efektiivsemalt teenust osutada.

Probleemiks on kujunenud kooli omanike (maakonna KOV-id) mitte osalemine hoonete investeerimiskomponendi finantseerimisel, sest hooned vajavad lähiajal olulisi investeeringuid (koolihoone ehitatud 1990ndate kesksel era välisannetuste abiga).

2.3.5 Leedu

Leedu riigi suhtumine kaasavasse haridusse on sarnane Eesti omale. 2011. a seadusemuudatus tõi kaasa võimaluse kõikide laste paigutamiseks tavakoolidesse vastavalt vanemate soovile. Paljud seda võimalust ka kasutasid. Siiski on riigis säilinud nn erikoolid (44, kus õpib üle 3000 lapse) neile, kes tavakeskkonnas hakkama ei saa (füüsiline puue, suured käitumisraskused jms). Osa nendest koolidest on riigi, osa omavalitsuste pidamisel. Leedule on ette heidetud võrdlemisi suurt hariduslikku segregatsiooni ja vähest HEV laste kaasamist. Kriitikast ja Euroopa Komisjoni ettekirjutusest tingituna on 2024. aastaks ette valmistamisel reform²¹.

Hariduse tugiteenused jagunevad riigis kolme tasandi vahel. Riiklik agentuur (inglise keeles *National Agency for Education*) vastutab strateegilise planeerimise eest, piirkondlik hariduse tugiteenistus (inglise keeles *Educational Support Service*) pakub eri-, pedagoogilist ja psühholoogilist tuge lastele ning nende vanematele, kui esmatasandist ei piisa. Esmatasandi teenuseid pakutakse haridusasutustes, kus on moodustatud lapse heaolu komisjon (inglise keeles *Child Welfare Commission*).

Piirkondlikud hariduse tugiteenistused on peaaegu igas omavalitsuses (60 KOV-i, 54 teenistust). Samas tuleb arvestada, et Leedus on esmatasandi kohalikud omavalitsused maakonna suurused, kus omavalitsuste keskmine elanike arv on ligikaudu 47 000 elanikku (Eestis on keskmine elanike arv u 17 000).

Raseiniai piirkonna (ligikaudu 35 tuhat elanikku) hariduse tugiteenistus (inglise keeles *Educational Support Service in Raseiniai*) on omavalitsuse poolt hallatav asutus, mis tegeleb haridusasutuste toetamisega HEV laste teemal (ainesektsioonid, kovichoon). Teenistuse roll on samuti haridusasutustele soovitude andmine (võrreldav Eesti Rajaleidja otsustega), milliseid tugimeetmeid ühe või teise erivajaduse puhul kasutada²². Samuti tegeleb teenistus esmatasandi teenustega, kui haridusasutusest piisavalt abi ei saa. Raseiniais on ka nn mobiilne üksus, mis pakub psühholoogilist nõustamist äärealade koolidele.

Tugimeetmete rakendamine on asutuste ülesanne. Hinnanguliselt veerand piirkonna lastest (kokku on lapsi ligikaudu 4200) vajab hariduslikku tuge, suure osa moodustavad kõnehäired (ligemale 60% kõikidest erivajadustest).

²¹ Reformi eesmärk on saavutada kaasav haridus sajaprotsendiliselt. Samas ilmselt mõned erikoolid jäävad, kuna kõiki õpilasi pole võimalik tavakoolis õpetada. Lisaks luuakse kümnekond metoodika keskust Leedu koolide juurde, mis nõustavad kõiki haridusasutusi. Samuti on kavas suurendada tugipersonali koolides.

²² Juhul kui vanem pole soovitusel rahul, võib ta pöörduda riikliku agentuuri poole.

Igal koolil on oma tugimeeskond (sotsiaalpedagoog, logopeed, psühholoog, eripedagoog ja õpetaja abid). Lapse heaolu komisjon koolis (sinna kuuluvad lisaks tugimeeskonnale ka õpetajad) otsustavad iga lapse meetmestiku üle eraldi. Raseniai piirkonnas peetakse kaetust tugispetsialistidega heaks, v.a psühholoogid, kellest on puudus²³. Samuti hinnatakse, et koolid kasutavad õpetajate abisid tugiisikutena, kes lapse eest kõik toimingud ära teevad. See aga takistab lastel vajalike oskuste omandamist.

Peamised väljakutsed on seotud õpetajate ettevalmistusega – see pole alati HEV laste õpetamiseks piisav. Samuti on probleemiks klassikomplektide suurused. Seadus lubab suure HEV laste arvuga klassides õpilaste arvusid vähendada, kuid reaalsuses seda enamasti ei rakendata. Ka juhtumikorraldus kooli tasandil võiks olla parem, sh koostöö vanematega. Napib ka vajaliku sisustusega ruume ja materjale.

2.3.6 Soome

Kaasavat haridust defineeritakse Soomes Eestile sarnaselt. Püüd on olukorra, kus iga laps saaks käia kodulähedases koolis, poole. Tugisüsteem on üldjoontes kolmetasandiline: 1) üldine tugi, 2) tugevam (tõhustatud) tugi spetsiifilisemate vajaduste katmiseks ja 3) eritugi, mis on mõeldud suurema toevajadusega õpilastele. Viimastele koostatakse ühtlasi individuaalsed plaanid. Otsuse erivajaduse astme kohta teeb omavalitsuse spetsialist (erinevalt Rajaleidjast Eestis). Tema valmistab ette ka omavalitsuse vastavasisulise haldusotsuse.

Pikalt on Soomes levinud trend, kus toevajadusega õppijate osatähtsus üha kasvab. Pikas plaanis pole aga iga õppuri eriline kohtlemine jätkusuutlik. See tähendab, et vajadus on muuta põhiarusaamu, mille osas aga selget seisukohta pole. Oluliseks peetakse õpilase integreerimist oma lähikonda. Ka on tugiteenused piirdunud senimaani põhiharidusega, kuid järgmiste tasemetega, sh kutseõppega pole tegeletud.

Erikoole on riigis umbkaudu 30, s.o mitte igas omavalitsuses²⁴. 10 aasta eest oli neid aga märksa enam, ligi 200. Lisaks munitsipaalomandis erikoolidele tegutsevad ka riigi omandis olevad asutused. Vajadus viimaste järele on aga vähenemas. Riigikoolid tegelevad nii õpilaste kui ka õpetajate õpetamisega, samuti pakuvad tavakoolidele konsultatsiooni. Huvitav on asjaolu, et riigikooli on võimalik suunata õpilane ka mingiks kindlaks (nt mõni kuu) perioodiks, kui on tarvis mingit spetsiifilist teenust. Võimalik on aga osta koht ka kauemaks (tasub elukohajärgne omavalitsus). Niisiis on riigi erikool käsitletav n-ö täiendava ressursina, mida kõik KOV-id ei kasuta.

Soomele on hästi iseloomulik, et suur osa teemadest lahendatakse kohaliku omavalitsuse tasandil, kuhu riik sekkub vähe. Nii on see ka hariduse tugiteenuste puhul. KOV otsustab ise (haridusasutuse tasandil), milliseid ja kui palju erivajadustega seotud õpetajaid ning juhendajaid neil vaja on. Nii õpetajad kui spetsialistid kuuluvad haridusasutuse personali hulka. Muuhulgas on kooli tasandil lahendatud ka sotsiaalvaldkonda puudutavad küsimused,

²³ 2021. a oli piirkonnas 19 logopeedi, 14,5 eripedagoogi, 16 sotsiaalpedagoogi, 11 psühholoogi ja 52 õpetaja abi ametikohta (kokku 112,5). Õpilasi lasteaedades ja koolides oli 4200. Võrdluseks, Rapla maakonnas (elanike arv sarnane Raseniaile) oli 2021. a 10,5 logopeedi, 16,5 eripedagoogi, 11,5 sotsiaalpedagoogi, 7 psühholoogi, 16,86 õpetaja abi/ abiõpetaja ametikohta. Õpilasi koolides ja lasteaedades kokku on ligi 5600.

²⁴ Vajadusel saab üks omavalitsus teisest erikooli kohti osta, kattes vastavad kulud.

kuhu on kaasatud tervishoiupersonal, aga ka kooli sotsiaaltöötaja. Lapse kohta käivad andmed on ühest kohast kättesaadavad.

Lisaks erikoolidele on ka tavakoolides eriklasse. Oluline on siinkohal märkida, et kuigi need klassid asuvad konkreetse kooli juures ja organisatoorsete küsimustega tegeleb kool, siis n-ö pidajaks on KOV. See tähendab, et klassi moodustab omavalitsus ja sellesse tulevad lapsed laiemast piirkonnast. Näiteks Nurmijärvi Rajamäki koolis on 3 eriklassi (10 õpilast klassis), mis on komplekteeritud ümbritsevast laiemast piirkonnast. Üleüldse on Nurmijärvi vallas u 600 erivajadusega õpilast, kellest pooled käivad erikoolis/-klassides ja pooled tavakoolides üle kogu omavalitsuse. Taustaks, Nurmijärvi vallas on u 20% õpilastest erivajadusega²⁵. Kokku on KOV-is u 6000 õpilast ja 20 kooli (elanikke on 44 tuhat²⁶). Riigilt ostetakse aastas 1–2 kohta erikoolis.

Selline eriklassidesse segregatsioon on Soomes üks enim kriitikat pälvinud aspekt hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisel. On tõenäoline, et see süsteem tulevikus muudetakse. Kuna aga omavalitsused on korralduslikes küsimustes vabad, leidub riigis ka teistsuguseid lähenemisi. Näiteks on ühes Nurmijärvi naaberomavalitsuses HEV kompetents koondatud konkreetse kooli (korraldus võrreldav seega Alu Kooliga Raplamaal).

Koolivaliku teevad lapsevanemad. Enamasti on nad osalised kohalikes suhtlusvõrgustikes, samuti teavad nad juba enne kooliea saabumist, millised on nende laste vajadused ja kuhu kooli võiks lapse panna. Samas ei ole KOV kohustatud kõikide soovidele vastu tulema, kui kohti napib. Väikesed omavalitsused kasutavad enamasti riigi erikoolide poolt pakutavaid võimalusi.

Peamiseks probleemkohaks kaasava hariduse rakendamisel on erivajaduste käsitlemise oskustega õpetajate nappus. Kasvav raskus on selles, et õpilastel on erinev õppimistempo. Ka emotsionaalsed probleemid on kasvava mõjuga – nt üks närviline/kartlik õpilane õpperühmas võib kiskuda kogu rühma õppetegevuse tulemuslikkust alla. Kui aga taolised õpilased koondada ühte õpperühma (mis on ühtlasi kriitika alla sattunud segregatsioon), siis on veel teravamalt vaja eriettevalmistusega õpetajaid.

Tulevikuarengud on ilmselt seotud eriklassidesse/-koolidesse suunatavate õpilaste arvu vähenemisega. Nendes koonduvad tõenäoliselt ainult suure toevajadusega õpilased. Riigi erikoolide staatust pole senini arutatud. Igal juhul jääb aga kogu kaasava hariduse sisustamine omavalitsuste põhiseks, mis tähendab, et erinevused jäävad püsima. On tõenäoline, et ka edaspidi ostavad väiksemad KOV-id suurematelt teenuseid.

Tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna küsimused (riiklikult finantseeritavad) on aga kavas viia maakonna tasandile. Uusimaal rakendub see 2023. aasta algusest. Põhjuseid on peamiselt kaks: 1) kulude kokkuhoid ja 2) ühetaolisemad teenused.

²⁵ Arvestatud on teist (13%) ja kolmandat (7%) erivajadusega taset. Riigis kehtib umbkaudu sama proportsioon.

²⁶ Soome omavalitsused on üsna erinevate suurustega. Nurmijärvi on suurim vald. Samas leidub ka KOV-e, kus on paar tuhat elanikku. Enam kui pooltes on alla 6000 elaniku. Kokku on Soomes 309 omavalitsust.

2.3.7 Rootsi

Peaaegu pool Rootsi elanikkonnast osaleb hariduses. See ületab Euroopa Liidu keskmist märkimisväärselt. Samuti on Rootsi kulutused haridusele Euroopa Liidu kõrgeimad. Haridus on kõigile tasuta, sh kõrgharidus. Põhjuseks on asjaolu, et juba pikka aega on fookuses olnud elukestev õpe (kuni 56-aastased saavad hariduses tasuta osaleda).

Haridussüsteemi iseloomustab detsentraliseeritus. Eesmärgid ja õpitulemused on paika pandud riigi tasandi strateegiates, omavalitsused vastutavad alus-, põhi-, gümnaasiumi- ja täiskasvanuhariduse eest. Lisaks on nende roll ka veel tegelemine immigrantide ja vaba-aja keskustega. Järgmiste haridusastmete eest vastutab riik. Üha enam on ka populaarsust kogumas erakoolid, mis järgivad riiklikku õppekava ja mida samuti rahastatakse maksutuludest, s.o vanematelt õppemaksu ei küsita.

Haridusvaldkonna eest vastutavad Haridus- ja Teadusministeerium (hariduspoliitika kujundamine), „Kooliinspeksioon“ (*The Swedish Schools Incorporate*) (koolide kvaliteedi hindamine), Haridusagentuur (*The National Agency for Education*) (info jagamine, avaliku rahastuse ja grantide administreerimine), Agentuur HEV lastele ja koolidele (*The National Agency for Special Needs Education and Schools*) (HEV laste ja täiskasvanute õpivõimaluste tagamine). Lisaks on veel loodud agentuur kõrg- ja kutsehariduse ning saamide jaoks.

Rootsi haridussüsteemi alustalaks on võrdsed võimalused (*school for all*). See tähendab, et neile peab olema tagatud ligipääs haridusele sõltumata nende sotsiaalmajanduslikust taustast ja võimetest. Vastavalt õpilaste vajadustele tuleb neid toetada. Samuti on kõikidele õpilastele tagatud kooli poolt arstiabi, kooliõe, psühholoogi ja kooli heaolu spetsialisti teenused. Koolikohustus tekib alates 6. eluaastast kuni põhikooli lõpuni, sh kehtib see hariduslike erivajadustega õppuritele.

Hariduslikud erivajadused on Rootsis kategoriseeritud : 1) tõsine intellektuaalne puue (neile võimaldatakse haridus viies baasaines erikoolis), 2) tõsine füüsiline puue (haridust omandatakse erikoolis, kui puue (kurt, pime) ei võimalda tavakoolis hakkama saada), 3) andekus (neil on õigus täiendavale nõustamisele).

Reeglina tagatakse hariduslik tugi üldhariduskoolis (vajadust hinnatakse arenguvestluse käigus, mis toimub kord semestris). Suurema toevajadusega õpilaste jaoks on olemas ka erikoolid, mida finantseeritakse otse riigieelarvest (on nii riiklikke kui regionaalseid koole). Samuti on omavalitsustel õigus organiseerida hariduse andmist erivajadustega õpilastele vastavalt konkreetsele kohalikule olukorrale. Lisaks tegutsevad piirkondlikud kompetentsikeskused, mis on fokusseeritud füüsilise puudega lastele ja noortele. HEV lastele orienteeritud erakoole leidub samuti, kuid nende programmid on pigem väikesemahulised. HEV lastele mõeldud õppekavad peaksid maksimaalselt järgima riiklikku.

Hariduslike erivajadustega õppuritele mõeldud koolid jagunevad Rootsis mitmeks alaliigiks: 1) üldhariduskoolid neile, kel on tõsine intellektuaalne puue, 2) nn koolitust pakkuv kool (*training school*) neile, kes riikliku õppekavaga toime ei tule (õpe viies baasaines – kunst, suhtlemine, mootorika, igapäevane toimetulek ja reaalsuse tajumine), 3) gümnaasium neile, kel on tõsine intellektuaalne puue, 4) erikoolid neile, kellel on nägemis-, kuulmis- ja kõnepuue (neid on 5), 5) riigigümnaasium neile, kel on kuulmispuue (neid on 1), 6) riigigümnaasium neile, kel on raske füüsiline puue (neid on 4), 7) koolid vaimupuudega täiskasvanutele (vanuses 20+).

KOV-i vastutusalasse kuuluvad üldhariduskoolid, riik vastutab erikoolide eest. Kuulmispuudega õpilastele mõeldud riigigümnaasiumi eest vastutab vastavalt kokkuleppele Örebro omavalitsus (finantseerib keskvalitsus). Koolikoha tagab omavalitsus, võttes arvesse vanemate soove nii palju kui võimalik. Erikooli vastuvõtu otsustab vastava kooli juhtkond. Avalduse võib esitada lapsevanem või koduomavalitsus.

Lisaks toele üldhariduses on Rootsis välja töötatud ka meetmed kõrg- ja täiskasvanuhariduses osalejatele, mida siin pikemalt ei käsitleta.

3 Hariduse tugiteenuste korralduse võimalused

3.1 Osapoolte ideaalnägemus õppekorraldusest

Üldine siht on kõikidel osapooltel sama – kõikidele lastele, kellel tuge tarvis on, peab see tagatud olema. Soovitakse võimekust tegeleda ennetustöö, sh varajase märkamise ja lapsevanemate teadlikkuse kasvatamisega. Samuti vajavad andekad lapsed senisest enam tähelepanu. Ideaalnägemuse osaks on ka kaetus kvalifitseeritud spetsialistidega ja lapse kohta käiva info liikumine kõikide osapoolte, sh valdkondade ning haridusastmete vahel. Lapsevanema vaates soovitakse saavutada olukorda, kust tugisüsteemi sisenetakse ühe ukse kaudu. Samas korraldusliku poole osas konkreetset nägemust ei ole. Juttu on nii maakonnaülesest lähenemisest kui ka omavalitsusesisestest lahendustest.

Üldine meelsus on, et teatud juhtudel tuleks erivajadustega lapsed koondada eraldi rühmadesse. See lähtub veendumusest, et kaasava hariduse saajaprotsendiline rakendamine koolides ei ole saavutatav ja selle poole ei peaks püüdlema.

Seda mõtet toetab ka ühine soov, et maakonnas säiliks üks erikool suurema toevajadusega laste jaoks, mis saaks ühtlasi täita kompetentsikeskuse rolli. Selle on oma arengukavas välja toonud ka Raikküla Kool ise. Mõtet laiendades saaks kool-kompetentsikeskus pakkuda tugiteenuseid keskselt kõikidele maakonna haridusasutustele. Nendest tunneb puudust ka Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool – täiendav tugi võiks olla piirkonnas kättesaadav. Samuti võiks kool olla osa ühtsest süsteemist.

Erikool peaks paiknema keskses (Raplas) ja olema hästi ligipääsetav, vastates kõikidele tänapäeva nõuetele. Nii kaoks ehk ka teatav negatiivne foon lapsevanemate jaoks. Samuti võiks kaaluda erilasteaia avamist samas kompleksis. Seejuures on riigi toe säilimise vajadust rõhutanud kõik maakonna omavalitsused. Erikool peaks suutma teenindada paari sadat õpilast, pakkuma rehabilitatsiooniteenuseid ja mitmesuguseid tegevusteraapiaid. Vajaduse sellise kompleksi järele on välja toonud ka maakonna peamine rehabilitatsiooniteenuste pakkuja Raplamaa Haigla. Hinnanguliselt on maksumuseks 20–30 miljonit eurot.

Erikooli juures tegutseval kompetentsikeskusel nähakse olulist rolli tugispetsialistide toetamisel, läbipõlemise vältimisel ja koolitamisel. Samuti saaksid sealt metoodilist abi tavaõpetajad.

Niisiis näevad muud teenusepakkujad (Raplamaa Haigla, OÜ Ridiradiralla, Raikküla Kool, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool) lahendust maakonnaüleses keskses lähenemises, omavalitsustel ühine seisukoht puudub.

Erikool ja rehabilitatsiooniteenuste puhul on tõepoolest mõttekas rääkida ühisest lahendusest, kuna vajadus rehabilitatsiooni järele on suurim just suurema toevajadusega laste puhul. Seejuures pole niivõrd oluline organisatsiooniline ühtsus, kuivõrd lähestikku paiknemine. Paljud spetsialistid kattuvad niikuinii juba praegugi.

3.2 Osapoolte valmidus koostööks

Hariduslike erivajadustega laste tugiteenuste korralduse puhul saab rääkida kolmest tasandist: 1) lasteaed/kool, 2) omavalitsus ja 3) maakond.

Valitsev arvamus on, et spetsialistide töö peab toimuma asutuste tasandil, s.o peamiselt lastega. See tähendab ühtlasi, et nende töökohad peaksid sealsamas asuma. Keerulised olukorrad võivad tekkida silmapilkselt, mistõttu ei saa oodata, millal spetsialist majja jõuab. Samas esineb konkreetsete profiilide osas teatavaid eriarvamusi. Näiteks peab Kohila valla esindajate hinnangul psühholoog pidevalt koolis viibima, Kehtna valla inimeste arvates võib ta ka mujal vastuvõtte teha.

Tundub valitsevat arusaam, et keskne koordineerimine (kas valla või maakonna tasandil) tähendab automaatselt spetsialistide ametikohtade lasteaedadest ja koolidest välja viimist – kuskil on tugikeskus, kust asutused omale vastavalt vajadusele spetsialisti tellivad. Võimalus, et tugikeskuse struktuuris olevad spetsialistid lasteaedade ja koolide juures edasi töötavad, ei näi teadvustatud olevat. Seega on vajalik eristada teenust ja korraldust. Kindlat veendumust, kuidas omavalitsuse sees teenuseid korraldada, osapooltel ei ole. Seda kinnitab ka konkreetsete arenguplaanide puudumine.

Esmatasandi teenuste osas on osapoolte peamine eelistus vallapõhine lahendus – olgu see siis asutuspõhine, hübriidne (osa spetsialiste asutuste, osa vallavalitsuse koosseisus) või tsentraalne (vallaülene tugiteenuste keskus). Samas võib selline arvamus olla osaliselt tingitud teadmatusest teistsuguse süsteemi olemusest. Ka maakonnaülese tugikeskuse puhul saaksid spetsialistid konkreetse asutuse juures töötada, mitte ei asuks kuskil mujal. Erandiks on siinkohal Märjamaa vald, kelle esindajad näevad teenuste keskses pakkumises lahendust väiksemate asutuste spetsialistide puudumisele. Samuti võimaldaks see pakkuda uut teenuste kihti – majavälise vaate saamist probleemidele.

Üksmeel valitseb aga selles, et suurema toevajadusega (eri- ja tõhustatud tugi, toimetuleku- ja hooldusõpe) laste jaoks peaks lahendus olema maakondlik, nagu see on praegugi Raikküla Kooli baasil. Põhjuseid on mitmeid. Esiteks ei ole ühelgi omavalitsusel eraldiseisvalt nii palju suure toevajadusega lapsi. Teiseks pole neil ka (rahalist) võimekust sellist keskust/kooli üleval pidada. Kolmandaks pole ühel omavalitsusel vajalikku personali kuskilt võtta, arvestades, et lisaks hariduse tugispetsialistidele läheb vaja ka rehabilitatsiooni meeskonda.

Ei ole selget arusaama, milline on omavalitsuste valmisolek Raikküla Kooli riigilt üle võtmiseks. Rapla valla esindajate sõnul on see olemas, kui sellega kaasneb investeeringukomponent ja ka tugi asutuse üleval pidamiseks. Ka Raikküla Koolil ei oleks direktori sõnul selle vastu midagi. Senini ei ole aga omavalitsused konkreetset huvi üles näidanud. Samuti on nende institutsionaalne koostöö Raikküla Kooliga olnud pea olematu, kuigi spetsialistide tasandil suhtlus toimub.

Niisiis võib järeldada, et kõikide tugiteenuste ühise/keskse pakkumise osas on omavalitsuste koostöövalmidus ühe erandiga pigem väike. Selgelt on aga huvi suurema toevajadusega lastele teenuste keskse lahendamise vastu. Samas tuleb arvestada, et juba praegu on see riigikooli kaudu korraldatud, seega võib ka *status quo* säilitamine osapoolte jaoks sobiv olla.

3.3 Tugiteenuste korraldamise võimalused

3.3.1 Tugiteenuste korraldamise valikute hindamise metoodika

Arvestades tugiteenuste korraldamise süsteemi mitmekesisust, mis hõlmab nii erinevaid tasandeid, valdkondi, omanikke kui tegevusi, otsustati mõjusamate ettepanekuteni jõudmiseks läbi viia eksperthindamine. Hindamine valmistati ette tugiteenuste tagamise süsteemi sisuvalikute (hindamiskomponendid) kaupa, millest iga puhul hinnati nende sisu, kättesaadavuse, kvaliteedi ja korralduse võimalikke mõjusid. Sellise eksperthindamise metoodiliseks aluseks on poliitika analüüsis (hindamises) kasutatav Delfi tehnika²⁷. Käesoleval juhul kasutati selle modifitseeritud versiooni.

Hindamise komponentide (valikud) kujundamisel lähtuti varasematest uuringutest, KOV-ide koostöös tugiteenuste korraldamise õiguslikest alternatiividest, kaasava hariduse poliitika sisulistest vaidlusküsimustest, võrdlevast praktikast jt seotud allikatest. Eesmärk oli võimalikult kõikehõlmavana kujundada korraldusmudelite valikud. Nende valideerimiseks (ja vähendamiseks) viidi läbi arutelu Raplamaa Omavalitsuste Liidu kureeritavas kaasava hariduse töörühmas, mille järel valikuid korrigeeriti ja laiendati. Hindamine viidi läbi osapoolte ühisel seminaril, kus ettevalmistatud veebikeskkonnas hindasid projekti partnerite esindajad kollektiivselt oma organisatsiooni vaates tugiteenuste korraldamise valikute mõjusid. Vajadusel arutati küsimusi tekitanud hindamisteemad läbi.

Hindamise kriteeriumite (kokku 16) kujundamisel (mille suhtes valikute mõjusid hinnati) lähtuti peamiselt uuringu lähteülesandes püsitatud küsimustest, millele lisati teised asjakohased kriteeriumid. Hindamise kriteeriumid on kokku võetud alljärgnevas tabelis.

Hindamise järel koostati tulemuste kokkuvõtted, mis arutati läbi projektipartnerite seminaril. Selle eesmärk oli ühisel inforuumis liikuda konsensusele konfliktsetes (vastandlikes) hindamistulemustes, samuti valideerida tulemusi rakendatavuse (valmisolek, praktilisus) vaates. Sellest tulenevalt korrigeeriti tugiteenuste korraldusmudeli kujundamist. Kõikides küsimustes konsensusele ei jõutud ning need vajavad edasisi arutelusid ja lõpuks (poliitilist) otsustamist.

Tabel 26. Tugiteenuste korraldamise valikute hindamismatriks

Valikud	1. Kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega	2. Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?	3. Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?	4. Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsusele?	5. Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?	6. Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?
1. HEV koolivõrk (6 valikut)	1.1. Milline on valikute vastavus kaasava hariduse	2.1. Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele		4.1. Milline on valikute	5.1. Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistid	6.1. Milline on valikute eeldatav mõju HEV

²⁷ Vt tn Dunn, W. (2019) *Public Policy Analysis. An Integrated Approach*. Routledge

2. Tugiteenuste esmatasand (3 valikut)	riiklikule poliitikale?	(erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	3.1. Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	e olemasolu tagamisele?	tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistid e tööjõukulud) ökonoomsusele ja kulu-efektiivsusele?
3. Tugiteenuste arendustasand (3 valikut)	1.2. Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arengu- ja arenguplaanidele?	2.2. Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	3.2. Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühe- taolisusele maakonnas?	4.2. Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	5.2. Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja spetsialistide süsteemsele arendamisele?	6.2. Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kulu-efektiivsusele?
4. Sotsiaal-, haridusteenuste integreeritus (5 valikut)	1.3. Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?			4.3. Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöö- võrgustiku toimimisele?		6.3. Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kulu-efektiivsusele?
5. Rehabilitatsiooniteenuste (REHA) korraldus (3 valikut)	1.4. Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?					

Valikuid hinnati kolmesel skaalal asjakohases aspektis – vastavus (nende kriteeriumite puhul, kus see oli asjakohane, arvestades organisatsioonide või poliitika eesmärgi), olulisus (arengu tagamiseks) või mõju:

- 1) vastab hästi, 2) nii ja naa, 3) ei vasta üldse
- 1) väga oluline, 2) neutraalne, 3) mitte eriti oluline
- 1) oluline positiivne mõju, 2) mõju puudub/ minimaalne, 3) oluline negatiivne mõju

Tabel 27. Näide hindamisraamistikust küsimusele „Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused) HEV I tasandi tugiteenuste korraldamise valikutes

	Oluline positiivne mõju	Mõju puudub/ minimaalne	Oluline negatiivne mõju	Põhjendus
2. HEV I tasandi tugiteenused				
Iga KOV korraldab oma parima äranägemise järgi tugiteenuste osutamisest esmatasandil (koolides, lasteaedades)				
Maakonnas on kokkulepitud põhimõtted, mida KOV-id järgivad tugiteenuste osutamisel esmatasandil (nt moodustatud on tugipesad)				
Maakonnas on moodustatud KOV-ide ühine tugiteenuse keskus, mille palgal on tugispetsialistid, kuid kelle töökohad asuvad konkreetsetes koolides ja lasteaedades				

Hindamises osalesid alljärgnevas tabelis välja toodud organisatsioonid (kokku 9 hindajate gruppi). Hindajate grupp organisatsioonide lõikes varieerus tulenevalt sellest kui palju osalejaid hindamisseminaril osales (kokku ligi 20 inimest). Hindamistulemuste

aruteluseminaril osalesid põhisas samad organisatsioonid (lisaks Rapla Haigla esindaja), kuid osalt teised esindajad.

Tabel 28. Hindamises osalenud organisatsioonid

Kohalikud omavalitsused	Teenuseosutajad	Partnerid ja eksperdid
1) Rapla vald, 2) Kohila vald, 3) Kehtna vald, 4) Märjamaa vald	5) Raikküla kool ja Vana- Vigala kool, 6) Ridiradiralla OÜ	7) HTM ja HARNO, 8) Raplamaa Omavalitsuste Liit, 9) Cumuluse uurimisrühm

3.3.2 Alternatiivide kirjeldus

Tugiteenuste korraldusmodelite alternatiivide loomisel eristati esmalt korralduse sisulised (tasandilisus, valdkondlikkus, integreeritus, koolivõrk) valikud ja seejärel loodi nende sisemised alternatiivid (Joonis 25). Kokku oli koolivõrgul kuus, tugiteenuste esmatasandil kolm, tugiteenuste arendustasandil kolm, sotsiaal- ja haridusteenuste integreeritusel viis ning rehabilitatsiooniteenuste korraldusel kolm alternatiivi. Alljärgnevalt on selgitatud nende sisu täpsemalt. Arusaadavalt on tugiteenuste korraldusmodeli kujundamiseks palju võimalusi tulenevalt korralduse komponentidest ja nende alternatiividest. Seepärast otsustati hindamise kasuks, et mõjusamad valikud esile tõsta.

Koolivõrk	Tugiteenuste I tasand	Tugiteenuste arendustasand	Sotsiaal- ja haridusteenuste integreerimine	Rehabilitatsiooniteenused
• Raikküla Kool riigikoolina • KOV-ide ühine HEV kool • KOV-ide ühine HEV kool ja lasteaed • Ühe KOV-i HEV kool • Ühe KOV-i HEV kool ja lasteaed • HEV kool puudub	• Iga KOV vaatab ise • Kokkulepitud põhimõtted, mida KOV-id järgivad • KOV-ide ühine tugikeskus	• Ühine arendustegevus puudub • KOV-ide ühine arendustegevus ilma personaliarenduseta • KOV-ide ühine arendustegevus koos personaliarendusega	• Integreeritud haridusvaldkonna KOV-i põhisel • Integreeritud elukaare ulatuses KOV-i põhisel • Integreeritud haridusvaldkonna maakonnapõhiselt • Integreeritud elukaare ulatuses maakonnapõhiselt • Ei ole integreeritud	• Era teenusepakkujate põhine (maakonna poolt koordineerimata) • Maakonnas ühes keskses • Maakonnas koordineeritud

Joonis 25. Tugiteenuste korralduse alternatiivide kokkuvõte

Tuge vajavate laste koolivõrk

Koolivõrgu valikutes käsitleti vaid tugevajavatele lastele spetsialiseerunud kooli (nagu seda on täna Raikküla Kool). Esiteks eristati kooli omandi küsimus – kas riigi, KOV-i või KOV-ide koostöös koolipidamine. Teiseks piiritleti kooli õpilaste profiili – riigikoolina on tuge vajavate laste kooli lubatud vastu võtta vaid lihtsustatud õppekava (LÕK) õpilasi (sh toimetuleku- ja hooldusõpe). Munitsipaalkoolil on õpilaste profiili piiritlemine vaba, s.t soovi korral saab kooli võtta ka riiklikul õppekaval õppivaid toevajadusega õpilasi. Kolmandaks, kas kool tegutseb vaid üldhariduskoolina või toimib selle juures ka lasteaed. Valikut, kus tuge vajavate laste kool oleks ilma õpilaskoduta, ei pakutud. Viimase valikuna oli alternatiiv, kus maakonnas tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud kooli ei ole.

Alternatiivid:

1. Maakonnas jätkab Raikküla Kool riigikoolina (ainult LÕK)
2. Maakonna KOV-id peavad ühiselt HEV kooli õpilaskoduga (LÕK-ile lisandub RÕK)
3. Maakonna KOV-id peavad ühiselt HEV kooli koos õpilaskodu ja lasteaia (LÕK-ile lisandub RÕK)
4. Maakonna HEV kooli õpilaskoduga peab üks KOV, teised ostavad teenust (LÕK-ile lisandub RÕK)
5. Maakonna HEV kooli õpilaskodu ja lasteaia peab üks KOV, teised ostavad teenust (LÕK-ile lisandub RÕK)
6. Maakonnas puudub eraldi HEV kool, s.o ka õpilaskodu puudub

Tugiteenuste esmatasand

Tugiteenuste esmatasandi tegevusteks on tugispetsialistide poolt tugiteenuste tagamine lastele, peredele ja õpetajatele haridusasutuste juures ehk vahetu töö lapse aegu toetamisel. Siia juurde käib ka tugispetsialistide personali ja arendustöö nende asutuste poolt, kus tugispetsialistid töötavad või omavalitsustes konsolideerituna. Hetkel süsteemsem omavalitsuste ülene (maakondlik) arendustegevuste ja teenuste tagamise süsteem puudub. Valikutena pakuti esmatasandi teenuste tagamiseks välja võimalused, kus jätkub tänane süsteem, kus iga KOV korraldab tugiteenuste osutamist haridusasutustes oma parema äranägemise järgi ning maakonnaüleseid kokkuleppeid ega tegevusi ei tehta. Teine valik oli, et maakonnas lepitakse kokku esmatasandi teenuste tagamise teatud põhimõtted, mida omavalitsused tugiteenuste osutamisel järgivad. Siia kuuluksid näiteks ülemaakondlik kokkulepe tugipesade moodustamiseks ja komplekteerimiseks või näiteks varajase märkamise jõulisem arendamine lasteaedades. Kolmas hindamisele pakutud valik oli, et maakonnas moodustatakse KOV-ide ühine hariduse tugiteenuste keskus, millele palgal on kõik maakonna tugispetsialistid, kus toimub kogu tugiteenuste tagamise süsteemi haldamine. Selles lahenduses töötaksid tugispetsialistid ikkagi konkreetse haridusasutuste juures (vt Saaremaa, Pärnu jt kaasused). Selline lahendus ei tähendaks, et tugispetsialisti juurde hakkaks sõitma lapsed, vaid tugispetsialist töötaks ikka konkreetsetes koolides ja lasteaia meeskonnas.

Alternatiivid:

1. Iga KOV korraldab oma parima äranägemise järgi tugiteenuste osutamist esmatasandil (koolides, lasteaedades)
2. Maakonnas on kokkulepitud põhimõtted, mida KOV-id järgivad tugiteenuste osutamisel esmatasandil (nt moodustatud on tugipesad)
3. Maakonnas on moodustatud KOV-ide ühine tugiteenuse keskus, mille palgal on tugispetsialistid, kuid kelle töökohad asuvad konkreetsetes koolides ja lasteaedades

Tugiteenuste arendustasand (II tasand)

Kui tugiteenuste esmatasandi tegevused hõlmavad teenuse osutamist konkreetse haridusasutuse juures ning nende tugispetsialistide värbamise jm personalitöö ja -arendusega seotud tegevusi, siis tugiteenuste nn teise tasandi funktsioon on tugiteenuste tagamise süsteemi arendamist ja pikaajalist jätkusuutlikkust tagavate tegevuse ja arendusprojektide elluviimine. Teise tasandi teenuste hulka kuuluvad näiteks:

- Tugispetsialistide arengu toetamine: koolitused, täiendõpe, kovisioonid, meetodikate ja metoodiliselt materjalide arendamine jms
- Tugispetsialistide võrgustike (ainesektsioonide) käivitamine ja tööhoidmine, võimaluse loomine oma kolleegidega kogemusi vahetada ja ühistegevusi läbi viia
- Lapse arengut toetava tugikeskkonna arendamise toetamine/nõustamine haridusasutuste juhtide suunas
- Õpetajatele suunatud koolituste läbiviimine ja nõustamine tuge vajava lapse toetamiseks
- Koolivälise (sõltumatu) nõustamise ja konsultatsiooni võimaldamine lapsele, peredele ning vajadusel ka õpetajatele ja koolijuhtidele
- KOV-idele tugiteenuste tagamisega seotud analüütilise toe tagamine (ajakohane statistika, prognoosid, korraldusmudelid, finantsanalüüsid jne)
- Valdkonna arendusprojektide eestvedamine (arendusvõimekus)

Need on tegevused, mis toetavad tugiteenuste tagamise süsteemi toimimist ja selle arendamist, kuid ei ole vältimatult vajalikud esmatasandi teenuste osutamiseks. Seepärast hoiti neid kahte korraldusvalikut – tugiteenuste esmatasand ja tugiteenuste arendustasand – hindamises ja tugiteenuste korraldamise mudeli kujundamises eraldi. Muuhulgas tehti seda ka sellepärast, et esmatasand on täna kõikides omavalitsustes olemas (s.t tugiteenuseid koolides ja lasteaedades osutatakse), kuid arendustasandit maakonnaüleselt ei ole sisuliselt üldse (v.a ROL-i juures tegutsevad võrgustikud ja projektipõhised arendustegevused) ja ei ole valdavalt omavalitsustes süsteemiselt välja arendatud. Paljusid nendest arendustegevustest ei ole ka võimalik või otstarbekaks KOV-põhiselt välja arendada.

Valikutes eristati veel ka arendustasand koos ja ilma tugispetsialistide personaliarenduse ülesandeta. Sellised personaliarendustegevused võiksid olla KOV-idele/haridusasutustele vajalike tugispetsialistide värbamine ja nende arengu toetamine, sh:

- Vastavate värbamiskampaaniate ja konkursside korraldamine
- Tugispetsialisti ameti propageerimine, vajadusel ümberõppe (nt tänased õpetajad) toetamine
- Ülikoolidega koostöökokkulepe sõlmimine tugispetsialistide praktikabaasina, täiendavate õppekohtade pakkumine või muul viisil personalivajaduse tagamisega seotud instrumentide rakendamisele kaasa aitamine
- Tugispetsialistide palga ja sotsiaalsete garantiide maakonnaülene ühtlustamine

Sellist tüüpi personaliarenduste tegevused (ja nende süsteemne kujundamine ja elluviimine maakonnaüleselt) võiks olla lahenduseks, mis pikemas perspektiivis aitab vähendada tugispetsialistide puudust ja suurendab maakonna võimekust neid värvata. Ilma personaliarenduse ülesannet koostöötasandile viimata jäävad omavalitsused/haridusaustused väheste tugispetsialistide pärast konkureerima. Kui kogu maakonna tugiteenuste tagamine käiks ühest KOV-ide ülesest keskusest, siis loomulikult ei ole samuti konkurentsiolukorda, kuid need arendustegevused on maakonnas võimalikud ka tugispetsialistide ametikohti konsolideerimata.

Eelnevast tulenevalt esitati hindamisele kolm tugiteenuste arendustasandi valikut (**alternatiivi**):

1. Maakonnas ei arendata välja tugiteenuste arendustasandit (II tasand) ning see toimib edasi nagu täna

2. Maakonnas arendatakse välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus, kuid ilma tugispetsialistide personaliarenduse ülesandeta
3. Maakonnas arendatakse välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus, koos tugispetsialistide personaliarenduse ülesandega (mis arendustegevuste osas delegeeritakse koostöötasandile)

Sotsiaal- ja haridusteenuste integreeritus

Sotsiaal- ja haridusteenuste integreerimise valikud tugiteenuste korraldusmudelil tulenesid Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös ettevalmistatavast puude laste tugiteenuste reformist. Reformi üks peamisi sihte on vähendada eri sektorite (haridus, sotsiaal, tervis) vahelist dubleerimist tugiteenuste tagamisel ja lihtsustada lapsele/peredele teenuste saamise süsteemi. S.t, et lapsel oleks teenuste saamiseks üks uks, ei toimuks korduvaid hindamisi, et eri teenuse pakkujad sünkroniseeriks oma tegevusi ja võimalusel saaks laps teenused oma peamisest viibimiskohast. Siinsetest valikutest jäeti välja rehabilitatsiooniteenused (kuigi nendel on ka suur puutumus), sest nende korraldusele pakuti eraldi valikud.

Sotsiaal- ja haridusteenuste integreerimine erinevalt on pakiline KOV-ide tasandil olukorras, kus tihti toimivad sotsiaalvaldkond ja haridusvaldkond teineteisest eraldi ning nende kokkupuutepunktid ja süsteemne infovahetus on katkendlik (kuigi pered ja probleemid on tihti kattuvad).

Seega loodi sotsiaal- ja haridusteenuste integreerituse korraldusvalikutes viis alternatiivi. Esiteks kaks KOV-ide põhist valikut, kus sotsiaal- ja haridusvaldkond integreeritakse, kuid ühel juhul hariduse valdkonnas ja teisel juhul kogu elukaare ulatuses. Elukaare ulatuse valik toodi sisse ennekõike teenuse pakujate poolt, kes töid olulise probleemina välja teenuste katkemise, kui noor lõpetab kooli ja nägid vajadust, et teenuste tagamine peaks olema süsteemiselt korraldatud kogu elukaare ulatuses. Teiseks määratleti kaks maakonna ülese korraldusmudeli valikut, kus sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritakse maakonnaülase tugikeskuse raames haridusvaldkonnas või kogu elukaare ulatuses. Viies valik oli, et sotsiaal- ja hariduse tugiteenused süsteemsemalt ei integreerita.

Alternatiivid:

1. KOV-is on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud haridusvaldkonnas
2. KOV-is on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud kogu elukaare ulatuses
3. Maakonnas on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud haridusvaldkonnas (ühine tugikeskus)
4. Maakonnas on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud elukaare ulatuses (ühine tugikeskus)
5. Sotsiaal- ja hariduse tugiteenused ei ole integreeritud

Rehabilitatsiooniteenuste (REHA) korraldus

Rehabilitatsiooniteenuste (s.o fookusega lastele) korraldusmudelitel valikuni jõuti teenusepakujatega tänase süsteemi kitsaskohti ja arendusvõimalusi kaardistades. Siin esitati kolm valikut. Esiteks, tänase süsteemi jätkumine, kus teenuste osutamine on korraldatud (era) teenusepakujate põhiselt ning maakonnal ühiselt ega omavalitsustel eraldiseisvana selle koordineerimises olulist rolli ei ole. Teine ehk nii maksimaalne valik, kus

teenuste osutamine maakonnas konsolideeritakse ühe keskuse baasil (s.t luuakse selleks eraldi teenuskeskus), mis laiendab rehabilitatsiooniteenuste valikuid. See lahendus tähendaks teenuste osutamist KOV-ide loodud asutuse poolt (või KOV-ide poolt võimestatud eraõigusliku asutuse poolt), mis arvestades poliitikasuundumisi on võimalik, kuna rehabilitatsiooniteenuste tagamine on keskpikas perspektiivis tõenäoliselt liikumas KOV-ide portfelli. Kolmas valik on maakonna proaktiivne roll teenuste tagamise/korralduse koordineerimisel, kus eri teenuse pakkujate lepitakse kokku ja kujundatakse süsteemselt nende rollijaotuse (profiilide) ja teenuste tagamise süsteem.

Alternatiivid:

1. REHA teenused on korraldatud teenusepakkujate (era) põhiselt (tänapäevane süsteem)
2. REHA teenused on maakonnas konsolideeritud (kõik ühes keskses)
3. REHA teenuste korraldus on maakonnas koordineeritud (nt tervise, teraapia ja haridusteenuste profiiliga teenusepakkujad)

3.3.3 Alternatiivide hindamise tulemused

Järgnevalt on esitatud alternatiivide hindamise tulemuste kokkuvõtte kõigi viie tugiteenuste korraldusmudeli komponendi kaupa. Eesmärk oli saada võimalikult positiivse mõjuga ja võimalikult konsensusliku positsiooniga valikuid. Järgnevates hindamistulemusi kokkuvõtvates tabelites on kõikide valikute ja kriteeriumite lõikes toodud välja suurima ühisosaga hindamise tulemus (võimalikult suurim konsensuspositsioon). Number sulgudes näitab, kui mitu hindajate gruppi üheksast andsid samas lahtris sõnaliselt väljendatud hinnangu. Näiteks kui lahtrisse on kirjutatud „väga oluline (4)“, siis sellisel juhul andis väga olulise hinnangu neli vastajate gruppi üheksast ja ülejäänud hinnangute konsensuspositsioon oli neljast väiksem.

Paremaks jälgitavuseks on positiivse mõjuga hinnangud märgitud rohelisega – seejuures, mida tumedam roheline, seda suurem konsensuspositsioon. Negatiivsed hinnangud on märgitud oranžika tooniga ja neutraalsed hinnangud valgega. Positiivse mõjuga ja suurema konsensussega lahenduste valikult tuleks lähtuda suurem hulga ja tumedamate roheliste kriteeriumite hinnangutega valikutest.

Selgitavas osas on lühidalt kokku võetud hindamise tulemus ja välja toodud hindamistulemuste ühisel arutelul tehtud hindamise korrektsioon. Samuti on markeeritud kui konsensuspositsiooni ei saavutatud.

Tuge vajavate laste koolivõrk

Hindamine koolivõrgu valikutele andis võrreldes teiste tugiteenuste korralduse komponentide valikutega kõige varieeruvama tulemuse. Turvaline hinnang oli Raikküla Kooli jätkamisele selle tänases vormis, kus enamike kriteeriumite puhul oli valdav „mõju puudub“ hinnang. Kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega sai ainsana positiivse hinnangu, v.a kooskõla kaasava hariduse riikliku poliitikaga, mis sai kõikide kooli olemasolu alternatiivide puhul negatiivse hinnangu. Seega Raikküla Kooli jätkamine oleks turvaline valik, mis ei tooks kaasa olulisi muutuseid (ei positiivseid ega negatiivseid) tänasele tuge vajavate laste koolivõrgule.

Suhteliselt üksmeelne ja valdavalt negatiivse mõju hinnang oli valikule, kus maakonnas eraldi HEV kool (sh õpilaskodu) puudub.

Lahendus, kus üks KOV peab tuge vajavate laste kooli (kas siis koos lasteaiaga või ilma) sai valdava osa kriteeriumite puhul nõrga konsensuspositsiooniga positiivse või neutraalse hinnangu. Aga võrreldes KOV-ide ühiselt koolipidamise valikuga, on nii konsensuspositsioon kui positiivse mõju hinnangud madalamad. Kui üks KOV osutab teenust teistele, siis see ei mõjuta ühetaolisust ja sünergiat

Valik, kus maakonna KOV-id peavad ühiselt HEV kooli, kus on ka õpilaskodu ja kuhu saab võtta eritoega riikliku õppekava lapsi, sai valikutest kõige suurema konsensuspositsiooniga ja positiivseima mõjuhinnangu. Seejuures ei ole enamiku kriteeriumite puhul olulist vahet, kas kool on koos lasteaiaga või ilma. Mõnevõrra suurem konsensuspositsioon oli koos lasteaiaga versioonile.

Ekspertühma arutelu toodi välja:

- Täpsustati tuge vajavate laste kooli profiili: fookus peaks olema eritoega lastele (nii lihtsustatud kui riiklikul õppekaval) ja/või kellele on vajalikud sotsiaal- või tervisevaldkonnas (nt REHA) kaasuvad teenused.
- Tõdeti, et lapsele on parim elada kodus ja õpilaskodu on valdavalt seotud sotsiaalse toevajadusega, kuid tihti on piire haridusliku ja sotsiaalse toevajaduse vahel raske/võimatu tõmmata. Leiti, et maakonnas on igal juhul õpilaskoduga tuge vajavate laste kool vajalik.
- Raikküla Kooli KOV-ile (KOV-idele) ülevõtmise valmisoleku osas oldi eriarvamustel (täiesti vastu kuni teatud tingimustel nõus), kuid konsensus oli, et isegi kui KOV-id võtaksid kooli riigilt üle, siis peaks selle pidamise ette nähtud raha tulema samuti KOV-idele, mitte ainult piiratud perioodil, nagu see on senises praktikas olnud.
- Leiti, et kooli toimimise õigusliku vormi küsimust on mõistlik lahendada alles siis, kui rahastamise küsimus on lahendatud.
- Pikemas vaates peeti mõistlikuks ja finantsiliselt optimaalsemaks lahendust luua maakonna keskusesse terviklik tuge vajavate laste kool (keskus), selle asemel, et iga KOV iga kooli juurde suure toevajadusega lastele sobilikud õpitingimused rajab.

Kokkuvõtteks: kõige positiivsema mõjuga on KOV-ide poolt ühiselt maakonna keskus peetav tuge vajavate laste kool koos õpilaskodu ja lasteaiaga. Selline lahendus saaks aga kujuneda pikemas perspektiivis ja selle eelduseks on püsiva finantseerimise kokkuleppe saavutamine riigiga tänase Raikküla Kooli ülevõtmiseks.

Tabel 29. Eksperthindamise kokkuvõte: tuge vajavate laste koolivõrk

	Maakonnas jätkab Raikküla Kool riigikoolina (ainult LÕK)	Maakonna KOV-id peavad ühiselt HEV kooli õpilaskodu ga (LÕK-ile lisandub RÕK)	Maakonna KOV-id peavad ühiselt HEV kooli koos õpilaskodu ja lasteaiaiga (LÕK-ile lisandub RÕK)	Maakonna HEV kooli õpilaskodu peab üks KOV, teised ostavad teenust (LÕK-ile lisandub RÕK)	Maakonna HEV kooli õpilaskodu ja lasteaiaiga peab üks KOV, teised ostavad teenust (LÕK-ile lisandub RÕK)	Maakonnas puudub eraldi HEV kool, s.o ka õpilaskodu puudub
Milline on valikute kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega?						
Milline on valikute vastavus kaasava hariduse riiklikule poliitikale?	ei vasta (6)	ei vasta (4)	ei vasta (4)	ei vasta (5)	ei vasta (5)	vastab (3)
Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arenguplaanidele?	vastab (4)	nii ja naa (4)	nii ja naa (4)	nii ja naa (4)	nii ja naa (4)	ei vasta (6)
Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?	väga oluline (4)	neutraalne (5)	neutraalne (4)	neutraalne (4)	väga oluline (4)	mitte oluline (7)
Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?	väga oluline (4)	väga oluline (4)	väga oluline (5)	neutraalne (4)	neutraalne (4)	mitte oluline (7)
Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?						
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele (erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	mõju puudub (5)	mõju puudub (4)	positiivne (3)	negatiivne (4)	negatiivne (4)	negatiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	mõju puudub (5)	positiivne (7)	positiivne (7)	positiivne (5)	positiivne (5)	negatiivne (7)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?						
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühetaolisusele maakonnas?	mõju puudub (6)	positiivne (4)	positiivne (4)	mõju puudub (8)	mõju puudub (6)	negatiivne (4)
Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	mõju puudub (6)	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (5)	positiivne (5)	negatiivne (7)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsusele?						
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	mõju puudub (6)	positiivne (5)	positiivne (6)	mõju puudub (5)	mõju puudub (5)	negatiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	mõju puudub (3)	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (4)	positiivne (4)	negatiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöövõrgustiku toimimisele?	mõju puudub (6)	positiivne (6)	positiivne (7)	mõju puudub (5)	mõju puudub (5)	negatiivne (6)
Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?						
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide olemasolu tagamisele?	mõju puudub (4)	positiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (4)	positiivne (4)	negatiivne (5)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja -spetsialistide süsteemsele arendamisele?	mõju puudub (6)	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (5)	positiivne (5)	negatiivne (5)
Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?						
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistide tööjõukulud) ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (6)	mõju puudub (3)	positiivne (4)	positiivne (4)	positiivne (4)	negatiivne (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	positiivne (4)	positiivne (4)	positiivne (5)	mõju puudub (4)	mõju puudub (4)	mõju puudub (4)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (6)	positiivne (4)	positiivne (5)	mõju puudub (4)	mõju puudub (4)	mõju puudub (4)

Tugiteenuste esmatasand (II tasand)

Tugiteenuste esmatasandi korraldamise valikuna sai negatiivseima ja mitmes aspektides mõju puudub hinnangu tänane süsteem, kus iga omavalitsus oma parima äranägemise järgi korraldab tugiteenuste osutamist ilma, et maakonnas oleks sellekohased kokkulepped. Negatiivset mõju nähti teenuste ühetaolisuse, sünergia ja kompetentsi kriteeriumites.

Kõige positiivsem, sh kvaliteedi, kättesaadavuse, süsteemsuse ja võimekuse kriteeriumites konsensuselähedased hinnangud, mõju hinnang oli valikule, kus maakonnas on moodustatud KOV-ide ühine tugiteenuse keskus, mille palgal on tugispetsialistid, kuid kelle töökohad asuvad konkreetsetes koolides ja lasteaedades.

Teisena positiivse mõjuga valikuks osutus maakonnaülesed kokkulepitud põhimõtted esmatasandi teenuste osutamiseks. See valik aga hindamise kohaselt ei võimalda saavutada positiivset mõju tugiteenuste mitmekesisuses, uute kompetentside tekkimises ja

koostöövõrgustiku toimumises. Need kriteeriumid olid aga ühise tugiteenuste keskuse puhul suure konsensusena positiivse mõjuhinna eest.

Finantsmõju oli kõikide valikute puhul hinnatud sarnasena ja peamiselt ei nähtud selle muutuses olulist mõju. Võimalik seletus sellele on, et ükskõik, millist korraldusmudelit kasutada, tuleb ikkagi hoida tänast kulutaset ning seda ei ole võimalik oluliselt suurendada ega ka korraldusmudeli valikust kokku hoida.

Ekspertühma arutelu toodi välja:

- Ühise maakonnaülese tugiteenuste keskuse perspektiiv on positiivne mõjuga ja realistlik siis, kui rajada ka ühine kool-lasteaed, et luua terviklik tugiteenuste kompetentsi ja teenuse osutamise keskus (s.t koos koolivõrgu arenguga). Sellises keskuskes tekiks ka arendusvõimekus, sh personaliarendus. Tugispetsialistide koondamist maakonnaülesse keskuskesse ilma kooli (terviklikku keskuskes) loomata ei peetud tõenäoliseks. Kohila valla esindajad välistasid osalemise maakonnaüleses tugiteenuste keskuskes.
- Teenust osutavate organisatsioonide (v.a KOV-id) ja välise ekspertide esindajad pidasid parimaks valikuks maakonnaülest tugiteenuste keskuskes.
- Leiti, et maakonnaülene keskus, mis tegeleb ka süsteemselt tugispetsialistide personalivõimekuse arendamisega võib pikemas perspektiivis leevendada tugispetsialistide defitsiiti.

Kokkuvõte: kõige positiivsema mõjuga on maakonnaülene tugiteenuste keskus, kuid selle loomine peab käima käsikäes tugevajavate laste kool-lasteaia loomisega, et tekiks terviklik tugiteenuste osutamise keskus, kus on ka valdkonna (sh personali) arendusvõimekus. Lühemajalisem samm võiks olla maakonnaülesed kokkulepped põhimõtetes, mida KOV-id järgivad tugiteenuste osutamisel ja arendamisel.

Tabel 30. Eksperthindamise kokkuvõte: tugiteenuste esmatasand

	Iga KOV korraldab oma parima äranägemise järgi tugiteenuste osutamisest esmatasandil	Maakonnas on kokkulepitud põhimõtted, mida KOV-id järgivad tugiteenuste osutamisel esmatasandil (nt moodustatud on tugipesad)	Maakonnas on moodustatud KOV-ide ühine tugiteenuse keskus, mille palgal on tugispetsialistid, kuid kelle töökohad asuvad konkreetsetes koolides ja lasteaedades
Milline on valikute kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega?			
Milline on valikute vastavus kaasava hariduse riiklikele poliitikale?	vastab hästi (6)	vastab hästi (6)	vastab hästi (7)
Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arenguplaanidele?	nii ja naa (5)	nii ja naa (5)	vastab hästi (5)
Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?	neutraalne (3)	väga oluline (5)	väga oluline (7)
Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?	mitte eriti oluline (4)	väga oluline (5)	väga oluline (7)
Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele (erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	positiivne (5)	positiivne (5)	positiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	negatiivne (4)	mõju puudub (5)	positiivne (8)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühetaolisusele maakonnas?	negatiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	negatiivne (4)	mõju puudub (4)	positiivne (9)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	negatiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	mõju puudub (4)	positiivne (6)	positiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöövõrgustiku toimimisele?	mõju puudub (4)	mõju puudub (5)	positiivne (8)
Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide olemasolu tagamisele?	negatiivne (4)	positiivne (5)	positiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja -spetsialistide süsteemsele arendamisele?	negatiivne (4)	positiivne (6)	positiivne (9)
Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?			
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistide tööjõukulud) ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (4)	mõju puudub (6)	mõju puudub (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (4)	mõju puudub (6)	positiivne (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (4)	mõju puudub (5)	mõju puudub (4)

Tugiteenuste arendustasand

Maakonnaüleselt tugiteenuste tagamise arendustasandit mitte välja arendada hinnati kõige negatiivsema mõjuga valikuks (negatiivne mõju tugiteenuste ühetaolisusele, täiendava HEV kompetentsi loomisele, teenuste terviklikkusele, teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele, koostöövõrgustiku toimimisele, süsteemsele arendamisele, tugispetsialistide personalikulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele).

Valik, kus maakonnas arendatakse välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus, kuid ilma tugispetsialistide personaliarenduse ülesandeta, sai valdavalt positiivsed mõjuhinnangud. Siiski oli see hinnang oluliselt väikesemas konsensuse määras kui maakonnaülese arendusvõimekuse välja arendamine koos personaliarendusvõimekusega. Viimane sai positiivse mõju hinnangu kõikide kriteeriumite osas, sh enamikus väga kõrge konsensuse määraga. Seega saab siit järeldada, kui arendusvõimekus maakonna kujundada, siis kohe koos personaliarendamise ülesannetega. Siin nähakse ka positiivset finantsmõju, mis avaldub personaliarenduse kulude mastaabiefekti ja sünergiana.

Ekspertrühma arutelus toodi välja:

- Kinnitati, et maakonnaülese tugiteenuste arendusvõimekuse kujundamine koos personaliarendusega on vajalik ja õige tegevusuund. Samuti rõhutati, et see on eelduseks esmatasandi teenuste nii maakonnaülese keskuse kui ka kokkuleppeliste valikute realiseerimiseks.
- Leiti, et tugispetsialistide ainesektioonid, mis toetavad maakonnaülese arendusvõimekuste kujundamist ja koordinatsiooni, võiks kohe käivitada.
- Tõstatati küsimus Rajaleida ja KOV-ide arendustegevuste dubleerimisest ja rollijaotusest ning rõhutati, et Rajaleidja võimekusi tuleks maksimaalselt ära kasutada ning tagada süsteeme koostöö Rajaleidja ka KOV-ide arendustegevuste vahel.

Kokkuvõte: suur konsensus positiivse mõju saavutamiseks kui maakonnas arendada välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus koos tugispetsialistide personaliarenduse ülesandega. See on eelduseks tugiteenuste osutamise esmatasandi valikute (KOV-ide ülesed kokkulepped või ühine arenduskeskus) realiseerimiseks.

Tabel 31. Eksperthindamise kokkuvõte: tugiteenuste arendustasand

	Maakonnas ei arendata välja tugiteenuste arendustasandit (II tasand) ning see toimib edasi nagu täna	Maakonnas arendatakse välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus, kuid ilma tugispetsialistide personaliarenduse ülesandeta	Maakonnas arendatakse välja KOV-ide ühine tugiteenuste arendusvõimekus, koos tugispetsialistide personaliarenduse ülesandega
Milline on valikute koostöö kaasa hariduse põhimõtetele?			
Milline on valikute vastavus kaasa hariduse riiklikule poliitikale?	nii ja naa (4)	nii ja naa (6)	vastab hästi (8)
Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arenguplaanidele?	ei vasta (5)	nii ja naa (5)	vastab hästi (7)
Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?	mitte eriti oluline (5)	neutraalne (5)	väga oluline (9)
Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?	neutraalne (5)	neutraalne (4)	väga oluline (8)
Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele (erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	mõju puudu (4)	mõju puudub (5)	positiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	mõju puudu (4)	positiivne (5)	positiivne (9)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühtaolisusele maakonnas?	negatiivne (7)	positiivne (6)	positiivne (9)
Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	negatiivne (7)	positiivne (5)	positiivne (9)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsele?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	negatiivne (6)	positiivne (6)	positiivne (9)
Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	negatiivne (5)	positiivne (5)	positiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöövõrgustiku toimimisele?	negatiivne (6)	positiivne (5)	positiivne (9)
Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide olemasolu tagamisele?	mõju puudub (5)	positiivne (5)	positiivne (9)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja -spetsialistide süsteemsele arendamisele?	negatiivne (5)	mõju puudub (5)	positiivne (9)
Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?			
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistide tööjõukulud) ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	negatiivne (5)	mõju puudub (6)	positiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (6)	mõju puudub (7)	positiivne (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (5)	mõju puudub (4)	positiivne (7)

Sotsiaal- ja haridusteenuste integreeritus

Sotsiaal- ja haridusteenuste mitte integreerimist hinnati peaaegu kõigis kriteeriumites negatiivse mõjuga. Ülejäänud neljas valikus, millest kaks olid KOV-ide ja kaks maakonnapõhised ja mis omakorda jaotusid kitsamalt haridusvaldkonna ja laiemalt kogu elukaare põhiseks integreerimiseks, olid valdavalt positiivsed mõju hinnangud. Veidi enam on kooskõla arenguplaanidega kitsamalt hariduse valdkonnas. Kaasava hariduse põhimõtetega kooskõla ja rakendamise valimisolek on kõrgem KOV-ide tasandil. Kvaliteedi, süsteemsuse ja võimekuse arendamise vaates on suurem positiivne mõju maakonnapõhistel lahendustel. Finantsmõjude hinnangutes valikud oluliselt ei eristunud, vaid veidi enam oli positiivseid mõjuhinnanguid maakonnapõhistele lahendustele.

Ekspertrühma arutelu toodi välja:

- Käsitleda tuleks hariduse, sotsiaal- ja tervise valdkonna integreerimist tervikuna. S.t tervise valdkonda ei tohiks vastavates arendustegevustes välja jätta.
- Leiti, et rakendustegevustes on realistlikum keskenduda integreerimisele haridusvaldkonnas, mitte kohe kogu elukaare ulatuses. Viimast ei välistatud, kuid oluliseks peeti arendusi jõukohaste sammudega.
- Leiti, et alguses on realistlik integreerimistegevustes keskenduda KOV-i tasandile. Kui maakonda tekib terviklik tugiteenuste keskus (nn täispakett), siis tuua teenuste integreerimise tegevused (arendus, teenuse osutamine) samuti sinna.

Kokkuvõte: sotsiaal- ja haridusteenuste integreerimist nähakse positiivse mõjuga, nende mitte integreerimine on negatiivse mõjuga. Integreerida tuleb nii haridus-, sotsiaal- kui ka tervise valdkond. Realistik (ja jõukohane) on integreerida esmalt hariduse valdkonna (mitte elukaarepõhiselt) ja KOV-i tasandil. Maakonnaülese tugiteenuste arenduskeskuse loomisest tuua selle tegevustesse ka hariduse, sotsiaal- ja tervise valdkonna integreerimine.

Tabel 32. Eksperthindamise kokkuvõte: sotsiaal- ja haridusteenuste integreerimine

	KOV-is on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud haridusvaldkonnas	KOV-is on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud kogu elukaare ulatuses	Maakonnas on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud haridusvaldkonnas	Maakonnas on sotsiaal- ja hariduse tugiteenused integreeritud elukaare ulatuses	Sotsiaal- ja hariduse tugiteenused ei ole integreeritud
Milline on valikute kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega?					
Milline on valikute vastavus kaasava hariduse riiklikule poliitikale?	vastab hästi (8)	vastab hästi (6)	vastab hästi (8)	vastab hästi (5)	ei vasta (9)
Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arenguplaanidele?	vastab hästi (7)	nii ja naa (4)	nii ja naa (5)	nii ja naa (5)	ei vasta (9)
Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?	väga oluline (7)	väga oluline (8)	väga oluline (6)	väga oluline (6)	mitte eriti oluline (9)
Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?	väga oluline (7)	neutraalne (5)	väga oluline (5)	neutraalne (6)	mitte eriti oluline (8)
Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?					
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele (erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	mõju puudub (5)	positiivne (5)	mõju puudub (5)	mõju puudub (5)	negatiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	positiivne (6)	positiivne (6)	positiivne (6)	positiivne (7)	negatiivne (8)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?					
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühetaolisusele maakonnas?	mõju puudub (5)	mõju puudub (4)	positiivne (7)	positiivne (7)	negatiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	positiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (9)	positiivne (9)	negatiivne (7)

Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsusele?					
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	positiivne (8)	positiivne (9)	positiivne (8)	positiivne (8)	negatiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	positiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (7)	negatiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöövõrgustiku toimimisele?	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (9)	positiivne (9)	negatiivne (7)
Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?					
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide olemasolu tagamisele?	mõju puudub (6)	mõju puudub (5)	positiivne (6)	positiivne (6)	negatiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja -spetsialistide süsteemsele arendamisele?	positiivne (5)	positiivne (6)	positiivne (7)	positiivne (7)	negatiivne (7)
Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?					
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistide tööjõukulud) ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (5)	mõju puudub (4)	positiivne (5)	positiivne (5)	negatiivne (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (6)	mõju puudub (5)	positiivne (5)	positiivne (5)	mõju puudub (5)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (6)	mõju puudub (5)	positiivne (6)	positiivne (6)	mõju puudub (5)

Rehabilitatsiooniteenuste (REHA) korraldus

Hindamise tulemused näitasid, et tänase rehabilitatsiooniteenuste tagamise (s.o teenusepakujate põhine lähenemine) korraldamisega jätkata on nn ohutu valik, kus ei ole olulist negatiivset ega positiivset mõju. Positiivse mõjuga valikud on teenuseid maakonnas ühiselt organiseerida. Kahest valikust veidi suurema positiivse mõjuhinnangu ühisosaga on teenuste maakonnaülene koordineerimine (mitte teenuste osutamise konsolideerumine).

Ekspertrühma arutelu toodi välja:

- Maakonnaülestes lahendustes võiks lühem plaan olla teenuste korralduse koordineerimine ja pikem plaan maakonna ühises tugiteenuste keskuses teenuseid osutada.
- Rõhutati teenuste läheduse olulisust lapse/perele ja sellest johtuvalt teenuste korraldamise mitmetasandilisust. S.t maakonna ülene koordineerimine on vajalik, kuid sama oluline on elukoha (õppimise koha) lähedased teenused ja nende osutamise koordineerimine (integreeritud hariduse ja sotsiaalvaldkonnaga).
- Leiti, et teenuste olemasolu tagamine peab olema KOV-ide vastutada, mida võib küll teha maakonnas ühiselt.

Kokkuvõte: oluline on KOV-ide aktiivne osalus rehabilitatsiooniteenuste olemasolu tagamisel. Optimaalne on seda teha maakonnas ühiselt aktiivse koordineerimise (suhtlemine teenusepakujatega) kaudu. Pikemas perspektiivis võiks tugiteenuste keskus pakkuda ka rehabilitatsiooniteenused. Vajalik on kujundada teenuste mitmetasandiline korraldus, kus toimiks maakonnaülene koordineerimine, kuid lapse lähedane teenuse kättesaadavus.

Tabel 33. Eksperthindamise kokkuvõte: rehabilitatsiooniteenuste korraldus

	REHA teenused on korraldatud teenusepakkujate (era) põhiselt (tänapäevane süsteem)	REHA teenused on maakonnas konsolideeritud (kõik ühes keskkuses)	REHA teenuste korraldus on maakonnas koordineeritud
Milline on valikute kooskõla kaasava hariduse põhimõtetega?			
Milline on valikute vastavus kaasava hariduse riiklikule poliitikale?	nii ja naa (8)	vastab hästi (5)	vastab hästi (6)
Milline on valikute vastavus organisatsiooni (KOV, teenuse osutaja) arenguplaanidele?	nii ja naa (6)	nii ja naa (4)	vastab hästi (5)
Kuivõrd oluline on valik HEV lastele väga hea arengu tagamiseks?	neutraalne (6)	väga oluline (7)	väga oluline (7)
Kuivõrd oluline on valik tavaõpilaste väga hea arengu tagamiseks?	neutraalne (5)	neutraalne (5)	neutraalne (5)
Valikute mõju tugiteenuste kättesaadavusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste territoriaalsele (erinevates piirkondades, asutustes) kättesaadavusele?	mõju puudub (4)	positiivne (5)	positiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste mitmekesisusele (erinevad teenused)?	mõju puudub (7)	positiivne (6)	positiivne (6)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste kvaliteedile?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse tugiteenuste ühetaolisusele maakonnas?	mõju puudub (7)	positiivne (7)	positiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju maakonda täiendava HEV kompetentsi loomisele?	mõju puudub (7)	positiivne (7)	positiivne (7)
Valikute mõju tuge vajavate laste haridusele ja tugiteenuste korraldamise süsteemsusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju hariduse, sotsiaal ja tervise valdkonna teenuste terviklikkusele tuge vajavate laste toetamisel?	mõju puudub (5)	positiivne (7)	positiivne (8)
Milline on valikute eeldatav mõju teenuste korraldajate ja osutajate rollide ja vastutuse jaotusele?	mõju puudub (6)	positiivne (6)	positiivne (7)
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide koostöövõrgustiku toimimisele?	mõju puudub (5)	positiivne (8)	positiivne (8)
Valikute mõju tugiteenuste osutamise võimekusele?			
Milline on valikute eeldatav mõju tugispetsialistide olemasolu tagamisele?	mõju puudub (6)	positiivne (5)	mõju puudub (5)
Milline on valikute eeldatav mõju tugiteenuste ja -spetsialistide süsteemsele arendamisele?	mõju puudub (6)	positiivne (7)	positiivne (6)
Valikute mõju tuge vajavate laste hariduse ja tugiteenuste tagamise finantseerimisele?			
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste personalikulude (tugispetsialistide tööõukulud) ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (5)	positiivne (5)	positiivne (6)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste taristukulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (7)	positiivne (5)	mõju puudub (4)
Milline on valikute eeldatav mõju HEV tugiteenuste arenduskulude ökonoomsusele ja kuluefektiivsusele?	mõju puudub (7)	positiivne (5)	positiivne (5)

3.4 Tugiteenuste korraldusmodel tulevikuks

Alljärgnevalt on korraldusmodel esitatud kahes versioonis – kompetentsikeskuse maksimaalne model ja eri korraldustasandite samm-sammulised tegevused. Viimased võivad toimuda paralleelselt või eraldiseisvana ja toetavad pikemas perspektiivis kompetentsikeskuse mudeli suunas liikumist.

3.4.1 Maakonnaülene tuge vajavate laste haridus- ja kompetentsikeskus

Selles tugiteenuste korraldamise ja teenuste osutamise modelis **luuakse Rapla linna tuge vajavate laste haridus- ja tugiteenuste keskus**, mis tagab ja korraldab tugiteenuste osutamist kogu Raplamaal (või nendes omavalitsustes, kes keskuse tegevuse ühinevad) ja osutab haridusteenust suuremat tuge vajavatele põhi- ja eelkooliealistele lastele.

Tuge vajavate laste kool ja lasteaed

Raikküla Kool võetakse riigilt üle ning selle senise finantseerimise ja kompetentside baasil **rajatakse Rapla linna tänapäevane erivajadustega lastele kohendatud õpikeskkonnaga kooli- ja teenuste osutamise hoone**. Võrreldes senisega lisanduvad kooli juurde **erivajadustega laste lasteaiaühmad**. Kooli juurde rajatakse maakonna vajadustele vastav **õpilaskodu**. Õpilaskodu ja ka kooli suuruse kujundamisel peetakse läbirääkimisi teiste (naaber-)maakondadega, et vajadusel arvestada kohtade (suuruse) planeerimisel ka nende vajadustega.

Kooli- ja lasteaeda (haridus- ja kompetentsikeskust laiemalt) **peetakse maakonna omavalitsuste poolt ühiselt**. Sobiva õigusliku vormi valik (SA, ühiskool/ühisasutus, ühisamet, delegeerimine teisele KOV-ile, delegeerimine omavalitsusliidule vm) otsustakse vastavalt vajadusele planeerimise faasis.

Kooli- ja lasteaia õpilaste profiiliks on **eritoe vajadusega lapsed** (sh nii lihtsustatud kui riiklikul õppekaval) ja/või **kellele on vajalikud sotsiaal- või tervisevaldkonnas** (nt REHA) **kaasuvad teenused**.

Kool-kompetentsikeskuse **rajamise eelduseks on Raikküla Kooli ülevõtmine maakonna omavalitsuste poolt ühiselt koos riigipoolse püsiva finantseerimismehhanismi loomisega**. Kui riigi soov on erivajadusega laste koolide pidamisest (sh Raikküla Kool) väljuda, siis osapooltele sobiv lahendus võiks olla kooli pidamiseks vajalike vahendite püsiv üleandmine kooli ülevõtjatele. Riigi senine praktika on olnud KOV-ide soovi korral anda üle kooli kinnisavara ja koolipidaja kulude kompenseerimine 3-aastaselt üleminekuperioodil (vähenemisega igal aastal veerandi võrra). Pidajakulude püsiv finantseerimine tagab kasuliku situatsiooni mõlemale osapooltele – nii riigile kui omavalitsustele. Riik (HTM) vabaneb kooli pidamisest ja saab selle üle anda sobilikule valitsemistasandile (s.o KOV-idele), mis on olnud selle poliitika eesmärk (ei ole tuvastanud, et eesmärgina oleks poliitikadokumentides määratud kulude kokkuhoid). KOV-id saavad püsiva finantseerimisega kindluse, et kooli ja kompetentsikeskuse arendamine on neile finantsiliselt jõukohane. See võimaldab teha pikaajaline investering, sh võtta finantskohustusi uue kool-kompetentsikeskuse hoone ehitamiseks ja selles õpikeskkonna arendamiseks. Loomulikult kaasnevad sellega (lisaks koolihoonele) kõikide sisuliste kompetentside ja võimekuste arendamise tegevused, mis on käesolevas raportis avatud.

Tugiteenuste osutamise ja arendamise keskus

Maakonnas luuakse **KOV-ide ühine hariduse tugiteenuse osutamise ja arendamise keskus**. Keskus töötab **samas organisatsioonis** maakonnaülese **tuge vajavate laste kooli ja lasteaia**ga. **Keskuse koosseisus** on valdade koolides ja lasteaedades töötavad **tugispetsialistid**. Tugispetsialistide **püsitöökohad asuvad konkreetsetes koolides ja lasteaedades**. Nende töö omavalitsuste koolides ja lasteaedades organiseeritakse **päringlike tugipesade** (s.o tugispetsialistide meeskond, mis hõlmab vähemalt nelja täiskohaga töötavat tugispetsialisti) kaupa. Tugipesad luuakse vastavalt haridusasutuste paiknemisele ja tugispetsialistide koormusele, kuid võimalusel eelistatakse lahendust, kus tugipesa hõlmab nii kooli kui lasteaeda.

Koolide ja KOV-ide tasandi hirmud, mis on seotud teenuse osutajate konsolideerimisega tuleb maha võtta. Selle üks võimalus on tutvumisvisiidid omavalitsustesse ja riikidesse, kus sellised keskused töötavad (**vt nt kaasused osas 2.3**).

Tugispetsialistide ühine tagamine võimaldab nendele tagada **spetsialiseerumine, professionaalse arengu võimalused ja karjääriperspektiivid**. Ühtses keskuses saab tagada tugispetsialistide **valdkondlike tööühmade/võrgustike** toimimise, kus kolleegidega on võimalik teineteist toetada, erialaselt täiendada, kogemusi vahetada jne. Võrgustiku saaks kujundada erialade lõikes: koolipsühholoogid, eripedagoogid, sotsiaalpedagoogid ja logopeedid.

Ühises keskuses on võimalik kujundada **optimaalsed töökoormused, tagada maakonnaülesed võrdsed sotsiaalsed garantiid** (töötasu tõus ja ühtlustamine) ning **lõpetada koolide ja KOV-ide vaheline konkureerimine tugispetsialistide pärast**. Keskuses on **konsolideeritud personaliarenduse ja -värbamise funktsioon**, mis võimaldab süsteemse tegevusega leevendada tugispetsialistide puuduse probleemi. Personaliarenduses oleks keskuse ülesandeks näiteks:

- Värbamiskampaaniate ja konkursside korraldamine
- Tugispetsialisti ameti propageerimine, vajadusel ümberõppe (nt tänased õpetajad) toetamine
- Ülikoolidega koostöökokkulepe sõlmimine tugispetsialistide praktikabaasina, täiendavate õppekohtade pakkumine vm viisil personalivajaduse tagamisega seotud instrumentide rakendamisele kaasa aitamine
- Tugispetsialistide palga ja sotsiaalsete garantiide maakonnaülene ühtlustamine

Keskuse arendatakse välja tugiteenuste **maakonnaülesed arendusülesanded ja tegevused**. Selle hulka kuuluks näiteks:

- Tugispetsialistide arengu toetamine: koolitused, täiendõpe, kvisioonid, meetodikate ja metoodiliste materjalide arendamine jms
- Tugispetsialistide võrgustike (aineseksioonide) tööshoidmine, võimaluse loomine oma kolleegidega kogemusi vahetada ja ühistegevusi läbi viia
- Lapse arengut toetava tugikeskkonna arendamise toetamine/nõustamine haridusasutuste juhtide suunas
- Õpetajatele suunatud koolituste läbiviimine ja nõustamine tuge vajava lapse toetamiseks
- Koolivälise (sõltumatu) nõustamise ja konsultatsiooni võimaldamine lapsele, peredele ning vajadusel ka õpetajatele ja koolijuhtidele
- Tugiteenuste tagamisega seotud analüütilise toe tagamine (ajakohane statistika, prognoosid, korraldusmudelid, finantsanalüüsid jne)
- Valdkonna arendusprojektide eestvedamine (arendusvõimekus)

Keskuses on võimalik tagada spetsiifilisemate tugiteenuste osutamine ja keerukamate juhtumite lahendamine (**vt osa 2.3 näited**).

Sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuteenuste integreerituse tagamine

Keskuse ülesanne on **korralduslikult ja metoodiliselt tasandil aidata kaasa sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuvaldkonna teenuste integreerimisele KOV-ides**. Keskus aitab kaasa

maakonnaüleste, kuid KOV-ides (ja/või teenuste osutajate koostöös) rakendatavate, integreeritud teenuste ja valdkondade vahelise koostoi me tagamisele. Keskusel saavad vajadusel olla ka teatud teenuste üle otsustamise (nt teenusvajaduse hindamine) ja teenuste osutamise (REHA teenused) funktsioonid. Nende vajadus ja disainimine eeldab, et enne saavad selgeks riigi täpsemad korralduslikud lahendused erivajadustega laste teenuste reformis (sh millised ootused ja uued kompetentsid sellega tekivad KOV-idele), **vt täpsemalt osa 2.1.2**. Praeguses faasis oleks keskuse ülesanne teenuste integreerimise funktsioonid KOV-ide sisuline toetamine ja koostöö tagamine teenusepakkujatega. Konkreetsemalt:

- Laste heaolu spetsialistide võrgustiku koostöö tagamine
- Lapse heaolu meeskondade toimise metoodiline ja sisuline nõustamine; maakonnaülese korralduse ühtlustamine (soovituste, praktikate vahendamise ja juhendamise ga)
- Seotud koolituste jt arendustegevuste läbiviimine
- REHA jt teenuseid osutavate partneritega suhtlemine, nende võimestamine (nt ühisprojektid, arendustegevused) ja võimekuste (sh uute teenuste) arendamise planeerimine

Eeltoodud tegevuste käivitamine eeldab, et maakonnaüleselt sõlmitakse kokkulepe KOV-ide tasandil teenuste ja lastele toe tagamise integreerimise tegevuste ettevalmistamiseks ja rakendamiseks. Kui selline kokkulepe näiteks maakonna arengu strateegias tehakse, siis selle rakenduse disain ja arendamine oleks keskuse oluline funktsioon.

Rehabilitatsiooniteenuste osutamise tagamine

Keskuse ülesanne on **tagada vajalike rehabilitatsiooniteenuste olemasolu maakonnas**. Nende puudumisel ja/või riigi poliitika muutumisel, juhul kui REHA teenuste vajaduse hindamise ja osutamise tagamine muudetakse KOV-ide ülesandeks, tuleks keskuse raames luua ka **REHA teenuste osutamise** võimekus. Esialgu saaks keskuse peamine ülesanne olla teenusepakkujatega suhtlemine, nende võimestamine, et piisaval määral ja vajalikus profiilis oleksid teenused maakonnas olemas. Samuti on vajalik kujundada REHA teenuste mitmetasandiline korraldus, kus toimiks maakonnaülene koordinatsioon, kuid lapse lähedane teenuse kättesaadavus (osutamine).

Puuduvate teenuste puhul tuleks keskuses välja arendada selle enda **teenuse pakkumise võimekus**. Seda teevad mitmed teised tugiteenuste keskused (vt Tartu ja Viljandi näidet, aga ka näiteks Elva Laste- ja Perede Keskus). Lõpliku otsuse nii hindamisvõimekuse kui teenuste väljaarendamise osas saab langetada siis, kui riigi poliitikamuutused on selgunud.

Tervikliku haridus- ja teenuste keskuse loomisel on kindlasti REHA teenuste koordineerimine ja vajadusel osutamine vajalik, sest need on haridus- ja sotsiaalteenusetega tugevalt lõimitud ning hetkeolukorras ka teenust osutavad spetsialistid olulises osas kattuvad.

3.4.2 Tegevused tugiteenuste korraldusmudeli rakendamiseks

Olukorras, kus maakonnaülese tuge vajavate laste haridus- ja kompetentsikeskuse loomine võtab aega, on mõistlik samaaegselt asuda ellu viima mitmeid teisi ühist organisatsiooni mitte eeldavaid tugiteenuste korraldusmudeli toimimist tagavaid tegevusi. Need tegevused

aitavad kaasa tugiteenuste süsteemisuse, kvaliteedi ja võimekuse kasvatamisele maakonnas eeldamata uute ühiste juhtimisstruktuuride loomist.

Tugiteenuste süsteemisuse ja integreerituse tagamine KOV-ides

Esimeseks tegevuseks on **varajase märkamise süsteemi arendamine** nii korralduse kui vahetu teenuste osutamise mahu suurendamisega. Selleks on vaja laste kõnearengu toetamise mahtude suurendamine lasteaedades, palgates **täiendavalt logopeede** (mudelarvutuse kohaselt täiendavalt 7,0 logopeedi ametikohta Raplamaa lasteaedades). Teiseks sammuks on koolide, lasteaedade ja sotsiaalvaldkonna sidususe suurendamine (vt ettepanekud allpool).

Haridusliku erivajaduse õppe koordinaatorite (HEVKO) roll **lapse vajaduste tervikliku toe tagamise koordineerimisel ja nende koostöö tugispetsialistide ning sotsiaal- ja tervisevaldkonnaga asutuste üleselt** vajab kokku leppimist. HEVKO-de roll on muutumas ja kasvamas seoses teenuste integreerimisega. Äsja menetletud (esialgu Riigikogu menetlusest välja arvatud) uus alushariduse seadus näeb ette HEVKO-de ametikohtade loomist lasteaedades. Seega on nende roll varajase märkamise süsteemi kujundamisel ja rakendamisel kasvav. Senisest enam läbi mõeldud süsteemi kujundamist (täpsustamist, kokkuleppimist) vajab HEVKO-de rolli määratlemine laste toevajaduse tagamise koordineerimisel. Samuti on vajalik nende koostöö kujundamine KOV-i sotsiaalvaldkonnaga. Maakonnaüleselt tuleks sarnaselt tugispetsialistide koostöövõrgustikele luua HEVKO-de omavahelise koostöö ja kogemuste jagamise võrgustik. KOV-idel ja koolidel tuleks läbi mõtestada, kas HEVKO-de koormused on täna piisavad selleks, et nad suudaksid täita sisulise koordineerimise, võrgustikutegevuse ja koordineerimise rolli. Praegu on maakonna koolides olemas 7,13 HEVKO ametikohta ja lasteaedades 1,0 ametikohta. Koolide/KOV-ide nägemuses on ideaalseisundist puudu 7,05 HEVKO ametikohta.

Haridusasutuste tugispetsialistid on soovitatav koondada **tugipesadesse**²⁸. See on tugispetsialistide töökorralduslik vorm, kus nad omavahel tööd planeerivad, juhtumite lahendamist ja edenemist arutavad ja terviku sidusust suurendavad. Tugipesade rakendamine võimaldaks paremini tagada (planeerida) tugispetsialistide olemasolu asutustes ja sellega ka tugiteenuseid optimeerida. Näiteks selle asemel, et värvata osakoormusega eripedagoogi või psühholoogi, saaks tema värbamisega tugipessa pakkuda täiskoormust, mis võib jaotuda erinevate seotud asutuste vahel. Nii täiskoormusega töötamise võimalus kui ka ühtse meeskonna teke (kolleegid, kellele saab toetuda ja kellega teemasid arutada) on teiste KOV-ide kogemusel oluliseks motivaatoriks tugispetsialistidele töökoha valikul. Juhul kui tulevikus moodustatakse maakonnaülese tugiteenuste keskus, siis olemasolevad tugipesad KOV-ides saavad töötada edasi senistes koosseisudes, s.t tugipesade loomine toetab tulevasi arenguid.

Teine võimalik efekt (mis tugineb kogemustele KOV-ides, kus neid on rakendatud) on tugispetsialistide töökoormuse võrreldav planeerimine (ehk nende töökoormuse ja teenuse osutamise optimeerimine), mis vabastab nende tegevuse aega just nende põhitegevusele kõrvaltegevuste arvelt, mida nad paratamatult koolides teevad (nt asendustunnid, ekskursioonid jne). Kolmandaks vähendaksid tugipesad asutuste omavahelist konkurentsi

²⁸ S.o tingnimetus, mida saab iga KOV omal soovil ise nimetada (nt võrgustik, meeskond, keskus vm).

tugispetsialistide pärast ja tagada (kasvõi vähese koormusega) tugispetsialistide meeskonna terviklikkuse.

Tugipesade juhtimise ja territoriaalse rakendamise vorm on iga KOV-i enda kujundada vastavalt sealsetele vajadustele. Põhimõtteliselt on selleks kaks valikut:

1. KOV-i-põhine – tugispetsialistid konsolideeritakse (ka töösuhte mõttes) KOV-i ülesesse keskusesse, mille baasil kujundatakse asutuste põhised tugipesad (tugispetsialistide meeskonnad).
2. Asutustevaheline – territoriaalselt omavahel seotud või lähestikku asuvate haridusasutuste baasil (nt lasteaed ja kool, kuhu selle lasteaia lõpetajad tavalised lähevad, ühes piirkonnas asuvad koolid ja lasteaiad) luuakse võrgustiku tüüpi tugipesa, mille liikmed (tugispetsialistid) töötavad ühe meeskonnana. Nende töökohad on erinevates asutuses osakoormusega. See lahendus eeldab haridusasutuste juhtide toetust ja omavahelist sisulist koostööd.

Kolmas valik oleks tugipesa ühe asutuse baasil, aga see eeldab kõigi nelja tugispetsialisti olemasolu. Sellised koole on 2021/2022. õppeaastal Raplamaal vaid kaks (mööndustega 3, kui võtta arvesse Kohila Mõisakooli käsunduslepinguga töötavat logopeedi).

Suurema toe tagamise **kompetents tuleks koondada iga KOV-i osadesse koolidesse** (faktiliselt see on see osalt nii ka juba kujunenud), võimaldamaks suurema toevajadusega ja rahulikumat keskkonda vajavatele lastele vajalikke teenuseid. Üks võimalus on KOV-ide tugipesad kujundada just nende koolide baasil ja või anda neile suurem valdkonna vedamise roll KOV-is.

KOV-ides vajab välja arendamist süsteem, mis seob laste ning **perede tervikliku toetamise haridus-, sotsiaal- ja tervise valdkondade üleselt**. Praegu on valdkonna korraldus liialt teenuseosutajate keskne. Sellisel viisil ei ole enamasti võimalik saavutada valdkondade vahelist sidusust ega KOV-i-üleseid arendustegevusi teenuste ühtlustumiseks ja sidususeks. KOV-i tasandil tuleks oluliselt paremini läbi mõtestada ja arendada:

1. Haridusasutuste (kool-lasteaed, kool-kool) vahelise **koostöö ja informatsiooni vahendamine korraldamine süsteemi** kujundamine ja selle toimivuse tagamine.
2. Selleks üheks oluliseks instrumendiks võiks olla lapse **heaolumeeskondade rakendamine**, mis tooks kokku KOV-i tasandil haridus- ja sotsiaalvaldkonna lapse/pere terviklikuks toetamiseks.
3. Kaaluda võiks selle valdkonna juhtumikorraldaja (praegu valdavalt lastekaitsetöötaja, kelle tegevused haridusvaldkonna suunas on piiratud) übermõtestamist ja nimetamist **laste heaolu spetsialistiks**. Tema peaks koostöös haridusasutuste HEVKO-de ja teiste teenusepakkujatega olema rollis, mis tagab valdkondade vahelise ja ülese sidususe. Seda süsteemi rakendab praegu näiteks Saaremaa Toetava Hariduse Keskus.

Punktid 2 ja 3 on kooskõlas praegu kavandatava ja tulevikus tõenäoliselt rakendatava Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös läbiviidava erivajadustega laste tugisüsteemi reformi oluliste KOV-i tasandi korralduslahendustele suunatud sihtidega (**vt ka ptk 2.1.2**).

Maakonnaülesed kokkulepped

Maakonnaüleselt tuleks sõlmida põhimõttelised **kokkulepped KOV-ide tegevuste ja võimalusel ka vormi osas**. Sobilik formaat selleks on maakonna **arengustrateegia ja selle tegevuskava**. Tegevuste elluviimise koordineerimiseks ja monitoorimiseks määratakse konkreetne vastutaja, näiteks ROL-i hariduse nõukoda. **Maakonnaülesed kokkulepped saaksid olla järgmised:**

1. Varajase märkamise süsteemi arendamise KOV-ides, logopeedide ja HEVKO-de ametikohtade suurendamine
2. Kooli ja lasteaia HEVKO-de rolli täpsustamine ja nende koostöö suurendamine sotsiaal- ja tervisevaldkonnanaga. Maakonna HEVKO-de võrgustiku käivitamine
3. KOV-ides tugipesade käivitamine
4. Laste heaolu meeskondade käivitamine ja lastekaitse ametikoha ümberprofileerimine laste heaolu spetsialistiks. Meeskondade raames sotsiaal-, hariduse ja tervise valdkonna sidususe suurendamine lapse/pere terviklikuks toetamiseks

Maakonnaüleselt tuleks alustada (ROL-i eestvedamisel) rehabilitatsiooniteenuste osutamise koordineerimisega maakonnas. Esialgu piisaks: 1) regulaarsetest kohtumistest teenuseosutajatega, 2) nende vajaduste ja ootuste kaardistamisest ja võimalusel nende täitmiseks vajalike tegevuste kavandamisest (maakonnastrateegias vm viisil).

Maakonnaülesete tugiteenuste arendustegevuste/-tasandi kujundamisega tuleks samuti samm-sammult alustada. Eeltoodud maakonnaülesete tegevuste ettepanekud on sisuliselt selle osa ja vorm. Aga lisaks nendele:

1. Jätkata hariduse nõukoja ja selle töörühmade tegevust
2. Käivitada tugispetsialistide ja HEVKO-de maakonnaülesed võrgustikud
3. Nende võrgustike raames alustada tugispetsialistide personaliarenduste tegevustega; iga võrgustik võiks teha oma aastase töökava; nt ühised koolitused, kohtumised koolituskeskuste/ ülikoolidega; kovichoonid jm

Koostöö riigiga

Riigiga tuleks alustada läbirääkimisi, millised on **osapooltele sobilikud võimalused** nende vajadusi ja huvisid tasakaalustaval viisil **Raikküla Kooli ülevõtmiseks**. Täpsemalt, kas ja millistel tingimustel oleks maakonnal võimalik saada koolipidamiseks vajalik järjepidev (mitte ajutine) finantseerimine. Millised on selle sisulised ja õiguslikud võimalused ja takistused.

Täpsustamist vajab **maakonnaülese haridus- ja tugiteenuste keskuse** sisu ja kujundamise plaan (kavandada vastavad tegevused maakonna arengustrateegias). Samuti tuleb seda **tutvustada riigi esindajatele** (ministeeriumid, poliitikud jt).

Regulaarselt tuleb **monitoorida** võimalusi ja **võimalusel taotleda finantseerimist** haridus- ja tugiteenuste **keskuse ehitamiseks ja sisuliseks ette valmistamiseks**. See eeldab maakonna tasandil vastavate kokkulepe sõlmimist. Sh kaalumist, kas selleks oleks võimalik kasutada maakonna arenduseks ettenähtud siseriiklikke ja EL-i programmide vahendeid.

4 Tegevuskava

Poliitikasoovitused on esitatud eelmises peatükis ja need jaotuvad kaheks: 1) haridus- ja tugiteenuste keskuse ettevalmistamise ning loomine pikemas ajavaates; 2) KOV-i ja maakonna tasandi tegevused suhetes riigiga, milleks võiks kokkulepped sõlmida ja tegevused kavandada lühemas perspektiivis. Viimastest tulenevalt on alljärgnevalt esitatud kokkuvõtlik ja realistlikus (jõukohasus, finantsid) formaadis tegevuskava.

1. Välja töötada ja rakendada varajase märkamise süsteem lasteaedades. Selleks võtta esimesena tööle vajalikud logopeedid, s.o maakonna vaates seitse logopeedi ametikohta. Sisustada lasteaia HEVKO roll ja määrata töötaja, kes seda täidab.
2. **Suurema tugiteenuste kompetentsi konsolideerimine osadesse valdade koolidesse**, et võimaldada sihipärasemad teenused suurema toevajadusega ja rahulikumat keskkonda vajavatele lastele. Faktiliselt see juba osades koolides nii ka on (näiteks Alu Kool), kuid vajalik oleks selle teadlik kujundamine ja tegevusplaan.
3. **Tugipesade moodustamine** (kas kogu valla põhiselt tsentraliseerituna või piirkondlikult, sõltub oludest ja kuidas kokku on võimalik leppida), kus oleks minimaalselt 4 põhispetsialisti, aga heal juhul ka HEVKO. Nendes pesades töökoormuse ühtlane jaotamine ning tugispetsialistide vabastamine tegevustest, mis ei ole nende põhitöö.
4. Lastekaitse, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna ning hariduse tugiteenuste süsteemsem integreerimine, selleks laste heaolu spetsialistide ja heaolumeeskondade loomine.
5. **Hinnata kolme aasta möödudes punktide 1–3 mõjusid**: kas asjad lähevad paremini, millised on toevajaduse muutused põhikooli esimestes klassides, kas tugispetsialistide vajadus on muutunud jms. Analüüsi järel otsustada järgmised sammud (tugispetsialistide juurde palkamine, erinevate õppevormide/tüüpide rakendamine, spetsialiseerumine jm teemad).
6. Alustada maakonnaülese arendusvõimekuse samm-sammulist loomist:
 - a. Käivitada tugispetsialistide võrgustikud, sh HEVKO-d, kes planeerivad enda koolitus- jm arendustegevusi. Eraldada selleks vajalikud ressursid
 - b. Korraldada ühised värbamiskampaaniad ja konkursid
 - c. Propageerida tugispetsialisti ametit, toetada vajadusel ümberõpet (nt tänaste õpetajate baasil)
 - d. Sõlmida ülikoolidega koostöökokkulepped, pakkumaks spetsialistidele praktikabaasi
 - e. Ühtlustada maakonnaüleselt tugispetsialistide palgad ja sotsiaalsed garantiid
 - f. Korraldada maakonnaüleselt õpetajatele koolitusi, võimestamaks neid tuge vajavate laste toetamisel, sh suurendada nende võimekust koos tugipesadega lapse vajadusi märkama
7. Koordineerida rehabilitatsiooniteenuste pakkujate tegevust (teenusepakkujad, rollijaotus, hanked) maakonnas.
8. Jätkata valdkonna arendusprojektidega, sh keskuse ette valmistamisega: kontseptsiooni täpsustamine, läbirääkimised KOV-ide ja riigiga, finantseerimisvõimaluste (koostada finantsplaan) kaardistamine jms.
9. Alustada HTM-iga läbirääkimisi ettepanekuga, et maakond võtab koolipidamise üle tingimusel, et ministeerium annab praegu koolipidamiseks kuluva raha alaliselt

maakonnale haridus- ja tugiteenuste keskuse rajamise ning ülalpidamise finantseerimiseks.

Tabel 34. Tugiteenuste korraldusmudeli rakendamise tegevuskava

Nr	Tegevus	Väljund	Tähtaeg	Vastutaja	Ressurss
1	Varajase märkamise süsteem lasteaedades				
1.1	Logopeedide ametikohtade täitmine lasteaedades	Loodud 7,0 uut logopeedi ametikohta maakonna lasteaedades	2023–2024	KOV-id	175 000 EUR aastas, jaotub KOV-ide vahel vastavalt uute ametikohade loomisele
1.2	HEVKO-de rolli kujundamine ja nende funktsiooni täpsustamine lasteaedades	Igas lasteaias on HEVKO ülesandeid täitev töötaja	2023–2024	HEVKO-de võrgustik ja KOV-id	Esialgu tänase tööülesannete ülevaatamise baasil (nt õppejuhi lisaülesanne)
2	Igas KOV-is määratlemine, millisel koolil on suurem tugiteenuste kompetents, ja arendada seda sihipäraselt	Igas KOV-is vastav kool määratletud	2023	KOV-id	Ei vaja lisaressurssi
3	Tugipesade moodustamine, vähemalt 4 täiskoormusel tugispetsialistiga	Igas KOV-is on moodustatud tugipesad	2023	KOV-id	Esialgu ei vaja täiendavat ressurssi, hiljem tugispetsialistide ametikohtade juurde loomine vastavalt vajadusele ja võimalustele
4.	Tegevuste 1–3 mõjude hindamine	Mõju hindamine läbi viidud	2025	ROL	40 000 EUR
5.	Laste heaolu spetsialistide ja heaolumeeskondade loomine	Igas KOV-is on loodud laste heaolu spetsialisti ametikoht ja heaolu meeskonnad	2026 (vajalik ära oodata riigi poliitikaotsused)	KOV-id	Uusi ametikohti ega ressursse ei vaja
6	Maakonnaülese arendusvõimekuse samm-sammuline loomine				

6.1.	Valdkonna koordinaatori ametikoha loomine ROL-i (veab kõiki tegevuskava tegevusi)	Ametikoht loodud ja tegevused eest veetud	2023	ROL-i üldkogu	40 000 EUR aastas (töötasu ja majanduskulud)
6.2.	Tugispetsialistide võrgustike käivitamine (sh HEVKO-d)	Võrgustikud kohtuvad regulaarslt/toimivad	2023	ROL, koordinaator	Ainesektsiooni seemneraha sarnaselt aineõpetajate ühendustele
6.3.	Tugispetsialistide koolitusakava koostamine	Kõikidel võrgustikel on oma koolitus- ja arendustegevuste kava	2023	Võrgustikud	Ei vaja täiendavat ressursi
7.	Rehabilitatsiooni-teenuste koordineerimine	Regulaarsed kohtumised teenuseosutajatega, arendusplaanid maakonna arengustrateegias	2023–2024	Koordinaator	Vaja täiendavat ressursi
8.	Läbirääkimised HTM-iga Raikküla Kooli ülevõtmise tingimuste üle	Läbirääkimised peetud, võimalusel kokkulepped sõlmitud	2022–2023	ROL	Ei vaja täiendavat ressursi
9.	Haridus- ja tugiteenuste keskuse ettevalmistavad tegevused				
9.1.	Kontseptsiooni täpsustamine	Kontseptsioon koostatud	2023	Koordinaator/ projektijuht	Võib vajada konsultatsiooni-teenust (u 30 000 EUR)
9.2.	Läbirääkimised omavalitsuste ja riigiga	Läbirääkimised peetud, kokkulepped sõlmitud	2023–2024	Koordinaator/ projektijuht	Ei vaja täiendavat ressursi
9.3.	Finantsvõimaluste kaardistamine	Finantsvõimalused kaardistatud	2023–2024	Koordinaator/ projektijuht	Võib vajada finants-nõustamist (u 20 000 EUR)

Lisad

Lisa 1. Andmepäringu sisu

Päring omavalitsustele

1. Üldist-, eri- ja tõhustatud tuge vajavate õpilaste arv koolides kolmel õppeaastal. Asutuste lõikes vastavalt vormile 1
2. Olemasolevad ja puuduolevad (hinnanguline lisanduv vajadus ideaalolukorra saavutamiseks) tugispetsialistid. Asutuste lõikes vastavalt vormile 2
3. EHIS andmed: päring „lasteaialaste hariduslikud erivajadused ja tugiteenused“. Asutuste lõikes vastavalt vormile 3 või päringu väljund ilma isikuandmeteta
4. EHIS andmed: päring „õpilaste hariduslikud erivajadused ja tugiteenused“. Päringu väljund asutuste lõikes ilma isikuandmeteta
5. Info koolide kasutuses oleva kinnisvara kohta. Asutuste lõikes vastavalt vormile 5
6. Andmed tugispetsialistide kohta vastavalt vormile 6

Vorm 1

		Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi
KOOL 1_nimeta	2019/2020			
	2020/2021			
	2021/2022			
KOOL 2_...	2019/2020			
	2020/2021			
	2021/2022			

Vorm 2

Lasteaed või kool		Olemasolevad spetsialistid asutustes							Lisanduv koormus ideaalolukorras						
Asutuse tüüp	Asutuse nimi	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi koolis	HEVK O koolis	Tugiisik	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja või õpetaja abi koolis	HEVK O koolis	Tugiisik
Kool	Asutus 1 (nimetada)														
Lasteaed	Asutus 2														

Vorm 3

	Asutuse nimi	Lasteaed 1
Erivajadus (märgete arv)	Erivajadusega laste arv	
	Psüühikahäire	
	Füüsiline erivajadus	
	Kõnepuue või häire	
	Liitpuue	
	Nägemispuue	
	Kuulmispuue	

	Intellektipuu	
	Autismispektrihäire	
	Eesti keelest erineva koduse keelega täiendavat tuge vajav laps	
	Raske somaatiline haigus	
	Tugiteenuseid saavate ja vajavate laste arv	
Rakendatavad tugiteenused (märgete arv)	Vajab kõneravi	
	Eesti keele tugiõpe	
	Individuaalne arenduskava	
	Eripedagoogiline abi	
	Logopeediline abi	
	Tugiisik	
	Muu	
Vajatavad tugiteenused (märgete arv)	Vajab kõneravi	
	Eesti keele tugiõpe	
	Individuaalne arenduskava	
	Eripedagoogiline abi	
	Logopeediline abi	
	Tugiisik	
	Muu	

Vorm 5

Asutuse nimi	Aadress	Hoone netopind (m²)	Hoone pind kooli funktsiooni kasutuses (m²)	Kooli õppepind (m²)	Kui palju ruume on juba hetkel kasutusel eriklasside või 1-1 õppeks	Hinnang vaba ruumi olemasolule / kohaldamise võimalusele (ruumivõimalused väikeklassideks ja üks-ühele õppeks)	Hinnang liikumispuudega laste õppevõimalusele hoones (universaalne disain)
Asutus 1 (nimeta)							
Asutus 2							

Vorm 6

Tugispetsialist	Eriala	Asutus	Ametikoha koormus	Töökoha asukoht	Brutopalk kuus	Haridustase	Vastavus kvalifikatsioonile
1							
2							

Päring Raplamaa Omavalitsuste Liidule

1. EHIS andmed päringuks HTM-ile
 - a. Rapla maakonda registreeritud elanikest laste ja maakonna haridusasutustes õppivate laste kohta allpool kirjeldatud sisuga andmeid (ühe andmetabelina MS Excel formaadis):

Andmeveerg	Täpsustus
Elukoht 1	Lasteaialapse /õpilase elukoha asustusüksus
Elukoht 2	Lasteaialapse /õpilase elukoha omavalitsusüksus
Elukoht 3	Lasteaialapse /õpilase elukoha maakond
Nimi	Õppeasutuse nimetus
Asutuse asukoht 1	Õppeasutuse asukoha asustusüksus
Asutuse asukoht 2	Õppeasutuse asukoha omavalitsus
Asutuse asukoht 3	Õppeasutuse asukoha maakond
Omandivorm	Munitsipaal, era, riigi
Õppevorm	Alusharidus, statsionaarne jne
Õppekava liik	Riiklik õppekava, lihtsustatu õppekava jne
Klassi/rühma liik	Sõimerühm, tavaklass jne

Aasta	Aastad 2017 (õppeaasta 17/18 jne), 2018, 2019, 2020, 2021
Klass/vanus	Lasteaialastel vanus 1,2,...7, õpilastel klass 1,2...g12
Kokku	Lasteaialaste/õpilaste arv kokku eristatuna lähtuvalt andmeveergudest

b. Rapla maakonna haridusasutuste tugispetsialistide andmed õppeaastal 2021/2022 (ühe andmetabelina MS Excel formaadis):

Andmeveerg	Täpsustus
Haridusliik	Alusharidus, üldharidus
Õppeasutuse nimetus	
Õppeasutuse asukoha omavalitsus	
Omandivorm	Munitsipaal, riigi, era
Ametikoht	Eristatud kõik kvalifikatsiooninõuetega spetsialistid
Vastavus kvalifikatsioonile	Jah, ei
Vanus või vanuserühm	
Ametikohtade arv	<i>Teiste andmekihtide jaotus lähtuvalt sellest</i>

c. EHIS-e andmed: päring „õpilaste hariduslikud erivajadused ja tugiteenused“ Raikküla Kooli ja Rapla maakonna erakoolide kohta õppeaastal 21/22. Päringu väljund ilma isikuandmeteta.

Lisa 2. KOV-ide intervjuude küsimused

Tuge vajavate laste õppekorraldus ja väljakutsed

1. Milline on valla tänase HEV toe tagamise korraldus? Nt tugispetsialistide konsolideeritus? Koostöö valla haridusasutuste vahel vms?
2. Haridusasutuste tänane võimekus kaasava hariduse põhimõtete rakendamisel ja haridusliku erivajadusega õpilaste õppe korraldamisel (sh taristu, hariduskorralduse, õpetajate ja tugispetsialistide töökorralduse, õppe kvaliteediga seonduv.
 - a. Tugispetsialistide hõlmatus – millised puudu; kuidas on plaanitud lahendada?
 - b. HEV õpilaste profiil – teenuse tarbimise koha vaates. Suurema toevajadusega lapsed saavad teenust oma vallas või mujal?
 - c. Millised on Teie praegused muud väljakutsed HEV laste toe tagamisel? Sh kinnisvara vastavus teenuse tagamiseks (väikeklassid jm). Koolid ja lasteaiad.
3. Millised on valla HEV õppekorralduse arendusplaanid? Konkreetseid meetmeid, mida olete kasutusele võtnud/võtnud/arengukavas sihiks seadnud?
4. Sotsiaal ja haridusvaldkonna seotus vallas laste toe tagamisel? Kas ja kuidas olete lahendanud?
 - a. Kust saate REHA teenuseid? Kas see süsteem rahuldab valla vajadusi?
 - b. Tugiisikute rakendamise süsteem. Iga asutus vaatab ise vs keskselt koordineeritud?
 - c. Muud väljakutsed/teemad nn ühe ukse poliitika vaates

KOVi-de koostöö vajadused ja valmisolek selleks

1. Kuidas HEV tugiteenuste korraldamine/osutamine tasandite vaates teie meelest oleks optimaalne jaotada:
 - a. Kindlasti kooli tasandil
 - b. Võib olla KOV-i tasandil, keskselt koordineeritud
 - c. Maakonna tasandil ühiselt
2. Valla peamised koostööpartnerid õpilaste toetamisel (nt Vigala ametikool, Rajaleidja keskused, REHA teenuste osutajad jm)
3. Hinnang HEV toe määramise alusele, selle jätkusuutlikkusele ja koolide/KOV-ide valmisolekule teenuste tagamisel.
4. Milline on teie ideaalnägemus tuge vajavate laste õppekorraldusest ja toe tagamisest maakonnas? Sh sotsiaal-, tervise- ja haridusteenuste sidustamisel. Milline on realistlik nägemus?
5. Valla valmisolek kujundada ümber I või II tasandi tugiteenuste korraldus maakonnas: koostöö raames I ja/või II tasandi teenuste pakkumise korraldamine.
6. Kas ja millised on vajadused REHA teenuste ühiseks korraldamiseks maakonnas? Võib-olla ka laiemalt sotsiaalteenuste ühiseks tagamiseks (nt perepesad vm).

Lisa 3. Küsitlusankeet

Hea lapsevanem!

Raplamaa Omavalitsuste Liit on tellinud maakonna õppekorralduse analüüsi hariduslike erivajadustega laste haridusteenuse paremaks korraldamiseks tulevikus.

Analüüsi käigus soovime saada hariduslike erivajadustega lapsevanemate hinnanguid õpilaste toetamise kohta.

Vastamine võtab aega kuni 10 minutit. Vastuseid kasutatakse ainult üldistatud kujul ega seostata kellegi isikuga.

Kuna salvestuvad üksnes lõpuni täidetud ankeedid, siis palume kõigil täita küsitlus lõpuni ning enne lehe sulgemist kindlasti vajutada nupule **"Saada vastused!"**.

Palume küsimustele vastata **hiljemalt 10. aprilliks**.

** tähistatud küsimused on vastamiseks kohustuslikud.*

Ette tänades

Silvi Ojamuru

Raplamaa Omavalitsuste Liit

tegevjuht

KÜSIMUSTIK TUGE VAJAVATE LASTE (TÕHUSTATUD TUGI, ERITUGI) VANEMATELE

Tõhustatud tuge rakendatakse õpilasele, kes püsiva õpiraskuse, terviseprobleemi või puude tõttu vajab: õpet eriklassis või pidevat tugispetsialistide teenust ning vähemalt ühte järgnevatest: Individuaalne õppekava, osajaga õpe individuaalselt või rühmas, pidev individuaalne tugi klassis toimuva õppetöö ajal.

Erituge rakendatakse õpilasele, kes raske ja püsiva psüühikahäire, intellekti-, meele- või liitpuude tõttu vajab puudespetsiifilist õppekorraldust ning pidevat tugispetsialistide teenust lõimituna sotsiaal- ja/või tervishoiuteenustega ning vähemalt ühte järgnevatest: a) osajaga õpe individuaalselt või rühmas, b) pidev individuaalne tugi klassis või, c) õpe eriklassis.

1. Minu laps õpib:
 - Tavakoolis
 - Erivajadustega laste koolis
2. Minu lapse koolis on:
 - 0-100 õpilast
 - Üle 101 õpilase
 - Ei oska öelda
3. Minu lapse kool asub:
 - Kehtna vallas
 - Kohila vallas
 - Märjamaa vallas
 - Rapla vallas
4. Kas laps on erivajaduse tõttu pidanud kooli vahetama?
 - Jah, omavalitsuse sees
 - Jah, omavalitsuste vahel Raplamaal
 - Jah, omavalitsuste vahel Raplamaalt mujale
 - Jah, omavalitsuste vahel mujalt Raplamaale
 - Ei
5. Missugustest koolis osutatavatest tugiteenustest te teadlik olete? *Valida need, millest olete teadlik, samuti võite vabas vormis teenuste nimetusi lisada.*
 - Nõustamine
 - Õpetaja poolt järeleaitamine
 - Pikapäevarühm
 - Arenguestlus
 - Tugiisik lapsele
 - Abiõpetaja klassis
 - Õpe eriklassis
 - Logopeedi tugi
 - Eripedagoogi tugi
 - Sotsiaalpedagoogi tugi/abi

- Koolipsühholoogi tugi/abi
 - Muu (palun nimetage)
6. Milliseid tugiteenuseid teie laps saab? *Valida need, mida teie laps saab, samuti võite vabas vormis teenuste nimetusi lisada.*
- Nõustamine
 - Õpetaja poolt järeleaitamine
 - Pikapäevarühm
 - Arenguveestlus
 - Tugiisik lapsele
 - Abiõpetaja klassis
 - Õpe eriklassis
 - Logopeedi tugi
 - Eripedagoogi tugi
 - Sotsiaalpedagoogi tugi/abi
 - Koolipsühholoogi tugi/abi
 - Muu (palun nimetage)
7. Kui kaua on teie lapsele tugiteenuseid rakendatud?
- Ei ole saanud vajalikku tuge
 - Kuni üks õppeaasta
 - 1-2 õppeaastat
 - 2-3 õppeaastat
 - Üle 3 õppeaasta
 - Ei oska öelda
8. Kas olete märganud muutusi lapse arengus pärast tugiteenus(t)e rakendamist?
- Jah
 - Ei
9. Kui vastasite JAH, siis nimetage, missuguseid muutusi olete märganud (nt kirjutamine, lugemine, tähelepanu, käitumine jms on paranenud)?
10. Kas on tugiteenuseid, mida teie laps vajab, kuid ei saa?
- Jah
 - Ei
 - Ei oska öelda
11. Kui vastasite JAH, siis palun nimetage need.
12. Kas Teie lapse õpingute koolipoolne toetamine on teie arvates piisav?
- Jah
 - Ei
13. Kui vastasite EI, siis selgitage, millistel põhjustel on teie lapse õpingute koolipoolne toetamine ebapiisav.

14. Minu lapsele on kõige parem kui ta saab: *Valida üks variant*

- Õppida tavakooli tavaklassis
- Õppida tavakooli eriklassis (väikeklass tõhustatud ja/või eritoega lastele)
- Õppida erikoolis (kool, kus on ainult eriklassid)
- Olla koduõppel
- Ei oska öelda

15. Vajan lapsevanemana senisest enam lapse õppe ja arengu toetamise alast nõustamist:

- Jah
- Ei

16. Kui vastasite JAH, siis selgitage, millist nõu te vajaksite (nt individuaalsed vestlused, kogemusnõustaja, koolivälise spetsialisti nõustamine, õpi- ja arengutoetamise meetodid).

17. Kuivõrd olete te nõus järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Üldjoontes nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
Olen rahul kodu ja kooli tugispetsialistide vahelise koostööga				
Kool annab piisavalt tagasisidet minu lapse arengu kohta				
Minu lapse eripäraga arvestatakse õppeprotsessis (tunnitempo, päevakava jt) piisavalt				
Minu laps tunneb koolis eduelamust (nt tunnustus, kiitus, esinemised jt)				
Olulisemaks, kui lapsele igakülge toe tagamist haridusasutuses, pean võimalust õppida kodule kõige lähedasemas koolis				
Kooli juhtkond on teinud kõik võimaliku, et minu lapsele parim õpitugi tagada				
Kooli õpetajad ja tugispetsialistid toetavad minu lapse arengut parimal viisil				
Olen rahul minu lapsele antava haridusega				
Tunnen, et minu laps on klassis teretulnud				
Õpetajatel on piisav ettevalmistus erivajadustega õpilaste oma klassi kaasamiseks				
Õpikeskkond klassis (laste arv, füüsiline keskkond) vastab minu lapse vajadustele				
Õpikeskkond klassis on kohandatud minu lapse vajadustest lähtuvalt				
Õppematerjalid on minu lapsele jõukohased ja sobivad				

18. Millistest väljaspool kooli rehabilitatsiooniplaani alusel osutatavatest tugiteenustest te teadlik olete? *Valida need, millest olete teadlik, samuti võite vabas vormis teenuste nimetusi lisada.*

- Tegevusterapeudi teenus
- Loovterapeudi teenus
- Sotsiaaltöötaja teenus
- Psühholoogi teenus
- Eripedagoogi teenus
- Logopeedi teenus
- Füsioterapeudi teenus

- Kogemusnõustaja teenus
- Logopeedi teenus
- Õe teenus
- Arsti teenus
- Muu (palun nimetage)

19. Milliseid väljaspool kooli rehabilitatsiooniplaani alusel osutatavaid tugiteenuseid teie laps saab? *Valida need, mida teie laps saab, samuti võite vabas vormis teenuste nimetusi lisada.*

- Tegevusterapeudi teenus
- Loovterapeudi teenus
- Sotsiaaltöötaja teenus
- Psühholoogi teenus
- Eripedagoogi teenus
- Logopeedi teenus
- Füsioterapeudi teenus
- Kogemusnõustaja teenus
- Logopeedi teenus
- Õe teenus
- Arsti teenus
- Muu (palun nimetage)
- Laps ei saa ühtegi teenust väljaspool kooli

Lisa 4. Eesti praktikate küsimused

1. Tugisüsteemi üldine toimimine:
 - a. Personal
 - i. Piisavus
 - ii. Puuduolevad spetsialistid
 - b. Osapooled ja rollijaotus, sh tugispetsialistid asutustes (kui on), KOV-i roll ja panus
 - c. Seosed sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnaga
 - d. REHA teenuste tagamine (peamised partnerid, koostöö kirjeldus)
 - e. Juhtimine
 - i. Palgakulud (kelle) eelarves
 - ii. Koormuste planeerimine
 - iii. Spetsialistide jaotuse loogika haridusasutuste vahel
 - iv. Juhtimisstruktuuri kirjeldus
2. Haridusasutuste võimekus kaasavat haridust rakendada
3. Süsteemi plussid ja miinused
4. Peamised väljakutsed
5. Tulevikuplaanid, arendusideed
6. Koostöö Rajaleidjaga

Lisa 5. Väliskaasuste küsimused

Kaasava hariduse sisu

1. Kuidas riigis käsitletakse kaasavat haridust? Kas see on peamiselt suunatud erivajadusega lastele või kõikide laste individuaalsele arengule?
2. Maksimaalne integreerimine kodukooli vs eraldi kompetentsiga koolid; millisest toevajadusest jookseb piir?
3. Kaasava hariduse sisu kujundamise/rakendamise (tugispetsialistid, kodukoolis, eraldi koolis, lapsevanema koolivalik) vabadused KOV-i tasandil vs ettekirjutamine (regulatsioonid vm) riigi või regionaaltasandi poolt?
4. Üldine eksperthinnang kaasava hariduse poliitikale. Mis on hästi, mis vajaks muutmist? Miks?

Üldine korraldus

5. Kuidas on HEV lastele tugi tagatud?
 - a. Vastutuse tasand (riik/maakond/KOV)
 - b. Institutsioonid
 - c. Personal (millised tugid; võimalused näitena mahud lapse/ kooli kohta).
6. Milline on HEV õpilaste profiil?
 - d. Kas on võimalik välja tuua osakaal kõikidest õpilastest?
 - e. Kes ja kuidas määrab diagnoosi?
7. Millised on peamised väljakutsed?
 - f. Personal
 - g. Ruumid
 - h. Töökorraldus
8. Kas ja kuidas on omavahel valdkonnad (haridus, tervishoid, sotsiaalia) seotud/lõimitud?
 - i. kus saab laps eri sektori teenused (koolis, teenuskeskused, erikohtades vm);
 - j. kas ja kuidas teised sektorid teavad, millised teenuseid ja kus ta saab (andmebaas, vanem annab, võrgustikukohtumised vm).
9. HEV koolid ja tugikeskused (sh tervis ja sotsiaal) – kas üldjuhul ühe KOV poolt või KOVide koostöös.
 - k. Kui viimane, siis kuidas on korraldatud (üks KOV osutab teisele, ühine asutus vm) ja finantseeritud (üldkirjeldus).

Arendus

10. Kas ja millised on arendusplaanid?
11. Kas ja milline on koostöö riigi, maakonna, omavalitsuste tasandil?
12. Kas ja millise piirini on kaasav haridus rakendatav? „Erikoolid“ jah/ei
 - l. Kuidas täpselt toimub HEV õpilase kaasamine/integreerimine? Konkreetne näide